

ZVEZA BIBLIOTEKARSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

Zveza bibliotekarskih društev Slovenije
Založba Univerze v Ljubljani

68/1

ISSN 0023-2424 (tiskana izdaja)
ISSN 1581-7903 (elektronska izdaja)
Ljubljana, april 2024

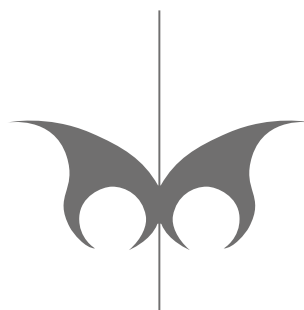
KNJIŽNICA

**Revija za področje bibliotekarstva
in informacijske znanosti**

LIBRARY

***Journal of Library
and Information Science***

*Slovenian Library Association
University of Ljubljana Press*

KNJIŽNICA. Revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti

Letnik 68, številka 1 (2024)

UDK 02

ISSN 0023-2424 (tiskana izdaja)

ISSN 1581-7903 (elektronska izdaja)

Ustanovitelj: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije

Založnika: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije in Založba Univerze v Ljubljani

Za založnika: Damjana Vovk, predsednica Zveze bibliotekarskih društev Slovenije
in dr. Gregor Majdič, rektor Univerze v Ljubljani

Izdajatelj: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije in Znanstvena založba
Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Za izdajatelja: Damjana Vovk, predsednica Zveze bibliotekarskih društev Slovenije
in dr. Mojca Schlamberger Brezar, dekanja Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Urednica: dr. Polona Vilar

Tehnična urednica: Mojca Preglau

Uredniški odbor: dr. Melita Ambrožič, mag. Branka Badovinac, dr. Doris Dekleva Smrekar,
Romana Fekonja, mag. Dunja Legat, dr. Sabina Fras Popović, dr. Jan Pisanski

Mednarodni uredniški odbor: dr. Boris Bosančić, Univerza J. J. Strossmayerja v Osijeku (Hrvaška),
dr. Wolfram Horstmann, Državna in univerzitetna knjižnica, Göttingen (Nemčija), dr. Sofija
Klarin Zadravec, Narodna in univerzitetna knjižnica (Hrvaška), dr. Günter Mühlberger, Univerza
v Innsbrucku (Avstrija), dr. Kornelija Petr Balog, Univerza J. J. Strossmayerja v Osijeku (Hrvaška),
mag. Abigail Potter, Kongresna knjižnica (ZDA), dr. Jurgita Rudžionienė, Univerza v Vilniusu
(Litva), dr. David Bawden, City, University of London (Združeno kraljestvo), dr. Drahomira Cupar,
Univerza v Zadru (Hrvaška), Jasmina Ninkov, Biblioteka grada Beograda (Srbija)

Uredniški svet: Polonca Kavčič (predsednica), Marijana Abe,
dr. Jerneja Ferlež, mag. Branka Kerec Prekošek, dr. Tanja Merčun Kariž

Jezikovni pregled slovenščine: Anja Muhvič

Jezikovni pregled angleščine in prevodi angleščine: Lea Greenberg

Prevodi hrvaščine: dr. Polona Vilar

Jezikovni pregled hrvaščine: Renata Petrušić

Natis številke po naročilu: 33 EUR (natisne se zgolj celoten letnik)

Za člane področnih društev ZBDS oziroma drugih pravnih oseb, ki so redni člani Zveze
bibliotekarskih društev Slovenije, je letnik brezplačen.

Naslov uredništva: Revija Knjižnica, Zveza bibliotekarskih društev Slovenije,
Turjaška 1, SI 1000 Ljubljana, Slovenija

Elektronska pošta: revija.knjiznica@zbds-zveza.si

Spletna stran: <https://journals.uni-lj.si/knjiznica>

Oblikovanje platnic: Miha Golob

Oblikovanje logotipa: Zdravko Vatovec

Oblikovanje, prelom: Grafični atelje Visočnik

Tisk: Dravski tisk

Naklada: 500 izvodov

Izdajanje revije omogočajo: Ministrstvo za kulturo, Javna agencija za znanstvenoraziskovalno
in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije, člani regionalnih društev bibliotekarjev in
Zveza bibliotekarskih društev Slovenije

Priznanje avtorstva-Deljenje pod enakimi pogoji 4.0 mednarodna (CC BY-SA 4.0)

VSEBINA

CONTENTS

UVODNIK – EDITORIAL

Polona Vilar	9
Uvodnik	
<i>Editorial</i>	

ČLANKI – CONTRIBUTIONS

Polona Majdič, Polona Vilar	13
Slovenske knjižnice v Argentini	
<i>Slovenian Libraries in Argentina</i>	
André Schüller-Zwierlein, Anne Mangen	43
Miha Kovač, Adrian van der Weel	
Zakaj je pomembno branje na višji ravni	
<i>Why higher-level reading is important</i>	
André Schüller-Zwierlein, Anne Mangen	75
Miha Kovač, Adrian van der Weel	
Ljubljanski manifest o pomenu branja na višji ravni	
<i>The Ljubljana Reading Manifesto:</i>	
<i>Why higher-level reading is important</i>	
Eva Kodrič-Dačić	79
Bibliotekarji proti Plečniku: prizadevanja	
bibliotekarjev za ustrezne knjižnične prostore	
v Plečnikovi palači na Turjaški ulici 1930–1944	
<i>Librarians vs. Plečnik: librarians' efforts for suitable</i>	
<i>library premises in Plečnik Palace on Turjaška Street</i>	

95 Mateja Ogrizek

Lokacija splošne knjižnice: primer umestitve Knjižnice Pobrežje
Mariborske knjižnice v trgovski center

*Choosing a site for a public library: Case study – placing
a Pobrežje library (a branch of Maribor public library)
in a shopping center*

**ZVEZA BIBLIOTEKARSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE –
SLOVENIAN LIBRARY ASSOCIATION**

123 Razpis za podelitev Goropevškovih priznanj in Goropevškovih listin
v letu 2024

IN MEMORIAM

131 Melita Ambrožič, Ivan Kanič

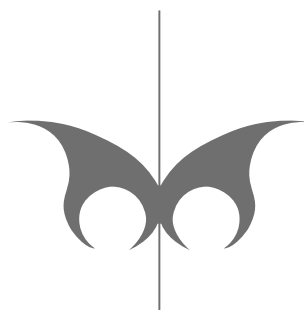
In memoriam: Jože Kokole (8. 7. 1937–8. 8. 2023)

139 Matjaž Hočevar, Boris Rifi

Osebna bibliografija mag. Jožeta Kokoleta za obdobje 1966–2018

UVODNIK

EDITORIAL

Uvodnik

Editorial

Polona Vilar

DOI <https://doi.org/10.55741/knj.68.1.1>

Kot je navada, prvo številko novega letnika pospremimo z uredniškim uvodnikom. Najprej moram zapisati, da se iskreno veselim (malce pa, priznam, tudi upam), da se s pričujočim letnikom vračamo v stari ritem izdajanje naše revije, to sta dve enojni in ena dvojna številka letno. Upam tudi, da nam bo v bodoče uspevalo vse številke letnika izdati v enem koledarskem letu.

Imamo prenovljeno uredniško ekipo, ki poleg moje malenkosti obsega še zagnano tehnično urednico Mojco Preglau, ki se ji zahvaljujem, da je bila pripravljena sprejeti ta izziv. Dragoceno pomoč imamo tudi v ekipah obeh sozaložnikov: ZBDS in Založbe Filozofske fakultete. Dosedanji glavni urednici dr. Mojci Rupar Korošec se od srca zahvaljujemo za njen ogromen trud in znanje, saj nam brez nje ne bi uspelo spraviti revije nazaj na tire rednega izdajanja.

Pred vami je torej prva *enojna* številka letnika 68. Zopet je mešanica znanstvenih in strokovnih besedil, se pa tokrat tehtnica nagiba v prid znanstvenih vsebin. Predvsem s tematikami sledimo aktualnim trendom doma in po svetu, malce poskušamo biti tudi provokativni in s tem še naprej spodbujati proaktivnost slovenskih knjižnic in knjižničarjev ter drugih informacijskih strokovnjakov.

Tokrat imamo v reviji najprej članek o slovenskih knjižnicah v Argentini. Po dolгих letih končno zopet lahko beremo prispevek o izseljenskih knjižnicah. Avtorici sta s terensko raziskavo zbrali podatke in nam v svojem prispevku slikata podobo današnjega stanja knjižnic slovenskih izseljencev v Argentini. Sledita mu dva tesno povezana prispevka. Prvo je prevod znanstvenega besedila o pomenu in vlogi branja na višji ravni, ki je sprva izšlo v angleščini, do sedaj bilo prevedeno že v nemščino, zaradi aktualnosti tematike pa se s slovenskim

prevodom pridružujemo tudi mi. Obravnava družbeni in kulturni vpliv procesa digitalizacije in digitalnega okolja na bralne spretnosti in prakse, zlasti na dolge oblike branja in bralno razumevanje, ter učne rezultate. Članek je znanstvena podlaga dobro znanemu dokumentu, ki sledi kot naslednji prispevek – to je Ljubljanski manifest o globokem branju. Prvič je bil objavljen v tednu pred začetkom lanskega Frankfurtskega knjižnega sejma, kjer je bila Slovenija, kot vsi dobro vemo, častna gostja. V naši reviji ga poobjavljamo v nekoliko popravljeni obliki. Prispevek z morda nekoliko provokativnim naslovom Bibliotekarji proti Plečniku obravnava vlogo bibliotekarjev pri gradnji prve namensko grajene samostojno stoječe knjižnične stavbe v Sloveniji in pokaže, da kljub poznavanju takratnih sodobnih arhitekturnih trendov za gradnjo knjižničnih stavb njihova prizadevanja za funkcionalne rešitve niso bila upoštevana. Imamo še članek o prostorskem umeščanju splošne knjižnice na primeru krajevne knjižnice Pobrežje Mariborske knjižnice, ki je odličen primer utemeljevanja razmislekov, zakaj knjižnico umestiti v trgovski center in lahko služi kot zgled vsaki splošni knjižnici, ki se loteva načrtovanja svoje mreže.

Sledi Razpis za podelitev Goropevškovih priznanj in Goropevškovih listin v letu 2024, ki ga je objavila Zveza bibliotekarskih društev. Vabimo vas k posredovanju predlogov.

Brez slovesa žal tudi tokrat ne moremo. Poslovil se je dragi in spoštovani kolega mag. Jože Kokole. Njemu posvečeni In memoriam, v katerem je natančno predstavljen njegov ogromen prispevek k razvoju naše stroke in znanosti, spremlja njegova bogata bibliografija.

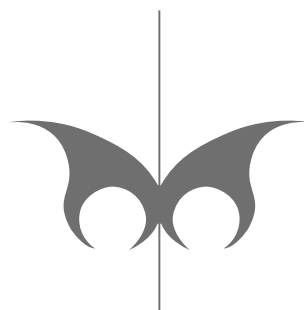
Z olajšanjem torej končno zapišem, da se življenje naše ljube revije umirja, z njim pa tudi delo ekipe, ki zanjo skrbi. Veselimo se naslednje *dvojne* številke, ki bo po dolgem času tematska. Več o njej izveste po poletju.

Še vedno vso strokovno javnost vabimo ne le k branju temveč tudi uporabi naših prispevkov pri strokovnem delu in raziskovanju. Seveda vas vabimo tudi k pisanju. Veselimo se proaktivne, a mirne prihodnosti ter prispevka naše revije k razvoju bibliotekarstva, informacijske znanosti ter vseh ostalih naših področij.

Prof. dr. Polona Vilar

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za bibliotekarstvo,
informacijsko znanost in knjigarstvo, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
e-pošta: Polona.Vilar@ff.uni-lj.si

ČLANKI
CONTRIBUTIONS

Slovenske knjižnice v Argentini¹

Slovenian Libraries in Argentina

Polona Majdič, Polona Vilar

Oddano: 11.2.2024 – Sprejeto: 12.3.2024

1.01 Izvirni znanstveni članek

1.01 *Original scientific article*

UDK: 026/027(=163.6:82)(043.2)

DOI <https://doi.org/10.55741/knj.68.1.2>

Izvleček

Namen: Predstaviti zgodovino slovenskih knjižnic v Argentini: orisati delovanje in organizacijo knjižnic (ali imajo katalog, kako poteka izposoja, kakšen je odpiralni čas ipd.), značilnosti uporabnikov, izposoje in obiska knjižnic, mnenje o potrebnih spremembah v njihovi knjižnici, ter predstaviti pomen knjižnic za slovensko skupnost nekoč in danes.

Metodologija/pristop: Pregled literature in terensko delo. Z respondenti iz 18 slovenskih knjižnic v Argentini smo izvedli polstrukturirane intervjuje, nato pa podatke analizirali z metodo analize vsebine.

Rezultati: Slovenci v Argentini se združujejo v društvih, ki večinoma imajo knjižnice, prav tako imajo knjižnico krovna organizacija Slovencev v Argentini Zedinjena Slovenija ter lektorata slovenščine v Buenos Airesu in Cordobi (skupaj 18 knjižnic). Največ knjižnic je v Buenos Airesu, so pa tudi v Mendoza, Bariloche, Rosario, Cordobi in Parani. Večina knjižničark je prostovoljk brez bibliotekarske izobrazbe. Gradivo dobivajo na različne načine iz Slovenije, kot darove in z dediščinami. Večina knjižnic nima kataloga, ne vodi evidence izposoje, odpiralni čas je navadno v času dogodkov v društvu. Prireditve organizirajo redko ali sploh ne. Edina storitev je izposoja, predvsem otrokom, učiteljicam slovenskih šol in starejšim članom. Le knjižnica v Bariloche je vključena v sistem COBISS. Najbolj vitalne so knjižnice društev tretjega vala emigracije, večinoma so nastale v prvem desetletju po drugi svetovni vojni. Pomembne so za

¹ Članek je nastal na podlagi magistrskega dela Polone Majdič z naslovom Slovenske knjižnice v Argentini (Majdič, 2023) pod mentorstvom prof. dr. Polone Vilar.

ohranjanje slovenske kulture in jezika, imajo pa tudi zgodovinsko, arhivsko in simbolno vrednost za skupnost.

Izvirnost/uporabnost raziskave: Prva raziskava slovenskih knjižnic v Argentini. Poleg predstavitve zgodovine in stanja knjižnic nakazuje tudi nekaj smernic za nadaljnji razvoj slovenskih izseljenskih knjižnic.

Ključne besede: knjižnice, Slovenci, izseljenstvo, Argentina, izseljenska društva

Podatkovni set: Vsi raziskovalni podatki, na katerih temeljijo rezultati, so na voljo kot del članka in niso arhivirani v nobenem drugem viru.

Abstract

Purpose: To present the history of Slovenian libraries in Argentina: outline the work and organization of the libraries (whether they have a catalogue, how lending is done, what the opening hours are, etc.), characteristics of the users, borrowing, visits of the libraries, opinions what they would change in their library, and to present the importance of the libraries for the Slovenian community in the past and today.

Methodology/approach: Literature review and fieldwork. Semi-structured interviews were conducted with respondents from 18 Slovenian libraries in Argentina, the data was content analysed.

Results: The Slovenian community in Argentina is organized in associations, most of which have libraries, as do the umbrella organization of Slovenians in Argentina, Zedinjena Slovenija, and the Slovene language lectorates in Buenos Aires and Cordoba (eighteen libraries in total). Most libraries are in Buenos Aires, but they are also present in Mendoza, Bariloche, Rosario, Cordoba, and Paraná. Most libraries are community and school libraries. The librarians are mostly volunteers without librarian education. The libraries obtain their materials from Slovenia or through donations and inheritances. Most do not have a catalogue, do not keep records of borrowed books, their opening hours are usually during society events. They rarely or never organize events. The only service they offer is book lending, mostly to children, Slovenian school teachers and older members. Only the library in Bariloche is included in the COBISS system. The most vital libraries are those of the third-wave emigration associations, most of which were founded in the first decade after the Second World War. They are important for the preservation of Slovenian culture and language, but also have historical, archival and symbolic value for the community.

Originality/practical implications: The first research on Slovenian libraries in Argentina. In addition to an overview of the history and situation of libraries, it also gives some guidelines for the future development of Slovenian emigrant libraries.

Keywords: libraries, Slovenians, emigration, Argentina, emigrant associations

Data set Metadata: All research data underlying the results are available as part of the article and no additional source data are required.

1 Uvod

Argentina je država, kjer biva največja slovenska izseljenska skupnost. Slovenski jezik je tam prisoten v slovenskih društvih in njihovih knjižnicah, zato so za ohranjanje skupnosti zelo pomembne. Tamkajšnje knjižnice do sedaj še niso bile predmet raziskovanja. Raziskavo smo deloma izvedli na študijskem potovanju, ki je bilo del priprave magistrskega dela na Oddelku za bibliotekarstvo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Prispevek prinaša izsledke te raziskave.

2 Pregled literature

2.1 Pregled zbornikov, časopisov in revij

Raziskavo smo začeli s pregledom literature, ki je za našo temo skromna. Z izjemo članka Rozine Švent (2007) skorajda ne obstaja literatura o slovenskih izseljenskih knjižnicah. Slovenska društva v Argentini so ob različnih obletnicah izdajala zbornike. Med pregledovanjem teh zbornikov smo ugotovili, da so podatki o knjižnicah skopi. Namenjenih jim je le nekaj povedi o tem, kako so pridobili novo gradivo, kdaj so bile ustanovljene, koliko knjig približno hranijo. Največ je napisanega o slovenski knjižnici v Barilochah (Avguštin in Čop, 2008).

Nekaj podatkov najdemo v zborniku *Svobodna Slovenija*, in sicer o knjižnici Zedinjena Slovenija. Leta 1972 je bilo zapisano, da so Slovenci s Koroške, ki so prišli v Argentino, s seboj prinesli okoli tisoč knjig, ki so bile podarjene takratnemu Društvu Slovencev v Buenos Airesu. Ker pritoka novih knjig ni bilo, je zbirka hitro zastarela (Pestro družbeno življenje, 1999). Novejši podatki o knjižnici Zedinjena Slovenije so bili objavljeni leta 2021, knjižnica je imela takrat okoli tisoč knjig, potekalo je urejanje in evidentiranje knjig. Dobili so nov katalog, ki je omogočal bralcem brskanje na daljavo. O vseh drugih knjižnicah, npr. po domovih, obstajajo le omembe (Učakar, 2021).

Jevnikar (1996) je v reviji *Dve domovini* v članku »Slovenski domovi v Južni Ameriki« opisal nekaj slovenskih društev. Pri Slovenski hiši (Zedinjena Slovenija) je opisal celotno zgradbo in napisal, da so že leta 1996 potekali slovenski srednješolski tečaj in različne prireditve. Pri Slovenskem domu Carapachay je opisal zgodovino njegovega nastanka ter tudi omenil, da je dom imel prostore za izvajanje slovenskega tečaja, slovensko mašo in svojo knjižnico. Jevnikar omenja, da je imel Slovenski dom San Martin štiri šolske prostore ter sobo za šolske seje in knjižnico. Slovenski dom Miramar naj bi imel leta 1996 šolske prostore, dvorano za prireditve in tudi knjižnico. Močna skupnost Slovencev, ki se je naselila v

Lanusu in imela Hladnikov dom, je prirejala šolski tečaj, v tistem času pa naj bi imeli največjo knjižnico v primerjavi z drugimi društvi. V Mendozi so Slovenci leta 1949 ustanovili svoje društvo, kjer so poleg šolskega tečaja imeli tudi knjižnico.

Knjižnica v Hladnikovem domu v Lanusu je omenjena v zborniku ob petdesetletnici Slovenske vasi (Ahčin in Mizerit, 2002). Zabeleženo je, da je društvena knjižnica obstajala že v »prejšnjem, starem domu«, preden so zgradili današnjega, in aktivno delovala. Neznane leta so v enem letu izposodili 465 knjig. Leta 1960 je potekal tudi knjižni sejem, leta 1966 pa knjižna razstava slovenskega zdomskega tiska, kjer je bilo prodanih več kot 400 knjig. V novem domu je knjižnica dobila bolj primeren prostor in povečal se je fond knjig, vendar so si jih člani manj izposojali. Leta 1980 in 1985 sta ponovno potekali knjižni razstavi, na prvi je bilo prodanih 515 knjig (Ahčin in Mizerit, 2002).

V *Zborniku šole dr. Gregorija Rožmana* je omenjeno, da ima Rožmanova šola v San Martinu veliko knjižnico. Prve knjige je kupila šola, preostale so dobili kot darove iz Slovenije (Truden Leber, 2002).

3 Opis raziskave in metodologija

3.1 Raziskovalni problem in raziskovalna vprašanja

V Argentini je leta 2023 živelo približno 7000 Slovencev in njihovih potomcev, ki so v državo prišli v treh naselitvenih valovih. Združujejo in kulturno organizirajo se v okviru društev. Del večine njihovih domov je tudi knjižnica (Jevnikar, 1996). Glavni cilj prispevka je raziskati in opisati zgodovino slovenskih knjižnic v Argentini. Želimo torej raziskati, kako knjižnice delujejo in kako so organizirane (ali imajo katalog, kako poteka izposoja, kakšen je odpiralni čas ipd.), kdo so uporabniki, kaj si izposojajo in približno kolikokrat obiščejo knjižnico, kaj bi v svoji knjižnici spremenili ter kakšen je bil nekoč pomen knjižnic za slovensko skupnost in kakšen je danes. Vprašanja za respondente smo oblikovali glede na namen raziskovalnega dela, dotikala so se torej pomena, nastanka, delovanja in značilnosti teh knjižnic ter njihovih uporabnikov nekoč in danes.

Postavili smo naslednja raziskovalna vprašanja:

1. Kako so nastale in se razvijale slovenske knjižnice v Argentini?
2. Kakšno je današnje stanje slovenskih knjižnic v Argentini? Zanima nas, ali knjižnice služijo svojemu namenu, zaradi katerega so bile ustanovljene, in ali so v redni (torej vsaj mesečni) uporabi.

3. Kako delujejo te knjižnice, kako so organizirane (prostor, obseg gradiva, tip knjižnice, katalog, skrbniki, storitve, delovni čas, kako poteka izposoja ...)?
4. Kakšen je pomen knjižnic za delovanje slovenske izseljenske skupnosti v Argentini? Kakšen je bil nekoč?
5. Kakšne so značilnosti uporabnikov slovenskih knjižnic v Argentini (kaj si izposojajo, pogostost obiskov)?

3.2 Metodologija

Raziskava je sestavljena iz pregleda publicistike in iz terenskega dela. V prvem delu, pred raziskavo na terenu, smo z metodo kvalitativne analize vsebine proučili publikacije *Svobodna Slovenija*, *Zbornik Svobodne Slovenije* in *Meddobja*, kar je trajalo približno tri mesece (december–marec 2023). Vse izdajajo ali so izdajali argentinski Slovenci. Prav iz tega razloga smo jih izbrali za analizo. Namenski vzorec so tako predstavljale publikacije, v katerih so se pojavljale omembe društvenih knjižnic – o velikosti, številu knjig, odpiralnem času in dejavnostih. Pregledali smo po en članek ali poglavje v publikacijah. Pregledali smo letnike 51(1), 52(3), 77(5), 78(23, 9), 80(9, 13, 15, 16) publikacije *Svobodna Slovenija*. Podatke o knjižnicah smo našli v letniku 1971/1972 *Zbornika Svobodne Slovenije* in v več člankih po različnih letnikih publikacije *Meddobje*: 26(1–2), 28(3–4), 35(1–2), 38(1–2), 38(3–4). S tem smo želeli dobiti vpogled v nastanek, delovanje in značilnosti teh knjižnic ter njihovih uporabnikov nekoč in deloma tudi danes, saj *Svobodna Slovenija* še vedno izhaja.

Drugi del raziskave smo izvedli na terenu, in sicer v Argentini, med marcem in avgustom 2023. Na terenu smo v tem terminu izvedli polstrukturirane intervjuje z izbranimi respondenti. Še pred obiskom smo po elektronski pošti kontaktirali vsa tam delujoča slovenska društva in šole, predstavljene v prejšnjem poglavju, jih seznanili s svojimi raziskovalnimi nameni in jih prosili za sodelovanje.

S čim več društvi in šolami smo želeli vzpostaviti stik in jih na terenu obiskati ter si ogledati njihovo delovanje. Izvedli smo intervjuje z namenskim vzorcem respondentov, v katerega smo zajeli izbrane skrbnike knjižnic, odrasle uporabnike in druge osebe, ki so vedele kaj povedati o zgodovini in delovanju knjižnic. V vsakem izmed obiskanih društev smo intervjuvali predsednika društva. Kjer imajo šolo, smo intervjuvali eno ali več učiteljic, ki so v večini primerov tudi uporabnice knjižnice, druge odrasle uporabnike, v raziskavo smo zajeli tudi starejše člane in nekdane knjižničarke, ki so poročale o zgodovini delovanja društva in društvene knjižnice. Skupno smo zajeli 15 predsednikov društev, intervjuvali smo trideset učiteljic in deset drugih uporabnikov ter vključili pet starejših članov in nekdanih knjižničark. S pridobljenimi podatki smo tako lahko dopolnili

tiste iz časopisja in podali celostno sliko delovanja slovenskih knjižnic v Argentini. Populacijo je težko natančno določiti, glede na raziskavo Rozine Švent je v dvajsetih delujočih društvih skupaj vsaj tisoč uporabnikov knjižnic, če je bilo leta 2023 vseh dvajset klubov še aktivnih, bi to pomenilo populacijo dvajsetih skrbnikov (Švent, 2007). Pri naši raziskavi je sodelovalo 12 društev, izmed vseh društev smo izbrali tista, ki imajo svojo knjižnico.

Za vsako skupino respondentov (skrbniki knjižnic, uporabniki in druge relevantne osebe) smo pripravili ločen vprašalnik, so pa bili vsi vprašalniki vsebinsko sorodni. Za skrbnike knjižnic je vprašalnik obsegal devet odprtih vprašanj o tem, kako je nastala knjižnica, kakšen je njen pomen danes, kdo skrbi za knjižnico, od kod pridobivajo gradivo, kdo so uporabniki, kakšen je odpiralni čas, kako poteka katalogizacija, koliko knjig hranijo, kako poteka izposoja in ali prirejajo v knjižnici kakšne dejavnosti. Za uporabnike smo pripravili vprašalnik s petimi odprtimi vprašanji, kjer smo spraševali po množičnosti obiska knjižnice, kaj si izposojajo, kakšen odpiralni čas knjižnice bi si želeli, kakšen je pomen knjižnice v skupnosti in ali kaj pogrešajo v knjižnici. Vprašalnik za druge relevantne osebe (ugotovili smo namreč, da so učiteljice poseben tip uporabnikov knjižnic) je vseboval le okvirna vprašanja, saj smo vprašanja prilagajali glede na sogovornike in situacijo, spraševali smo jih predvsem o nastanku knjižnice in njenem delovanju v letu 2023 ter kakšen pomen ima za društvo. Vprašalnike smo na terenu zaradi značilnosti populacije in tematike po potrebi prilagodili s podvprašanji. Intervjuje smo izvedli osebno ali z videoklicem. Podatke smo prikazali z opisno statistiko ter opisno.

4 Rezultati in razprava

4.1 Slovenski domovi in šole ter njihove knjižnice

V poglavju »Rezultati in razprava« so združene ugotovitve, ki smo jih pridobili z metodo analize vsebine in z intervjuji s skrbniki knjižnic, uporabniki in drugimi osebami, ki so imele informacije o knjižnici. V prvem delu so predstavljeni zgodovina, razvoj in stanje knjižnic v času izvedbe raziskave, opisi so na koncu organizirani še v preglednici 1. Poudariti želimo, da smo pri načinih pridobivanja gradiva posvetili posebno pozornost različnim oblikam darov. Čeprav gre tudi pri dediščinah za dar, smo se odločili ločevati med tipi darov (dediščine, darovi iz Slovenije, darovi veleposlaništva, darovi članov), saj so vsi naši respondenti te razlike natančno navajali in poudarjali.

V drugem delu poglavja sledijo ugotovitve in odgovori na raziskovalna vprašanja, ki smo si jih postavili na začetku.

4.1.2 Hladnikov dom (Društvo Slovenska vas)

Ustanovitev Hladnikovega doma je povezana s slovenskim izseljenskim duhovnikom Janezom Hladnikom, ki se je leta 1936 preselil v Argentino. Velik delež Slovencev se je naselil v Lanusu, katerega četrt je dobila poluradni vzdevek Slovenska vas. Na pobudo Janeza Hladnika je bil 29. oktobra 1952 ustanovljen slovenski dom, ki je deloval še v času izvedbe raziskave, po njem se tudi imenuje.

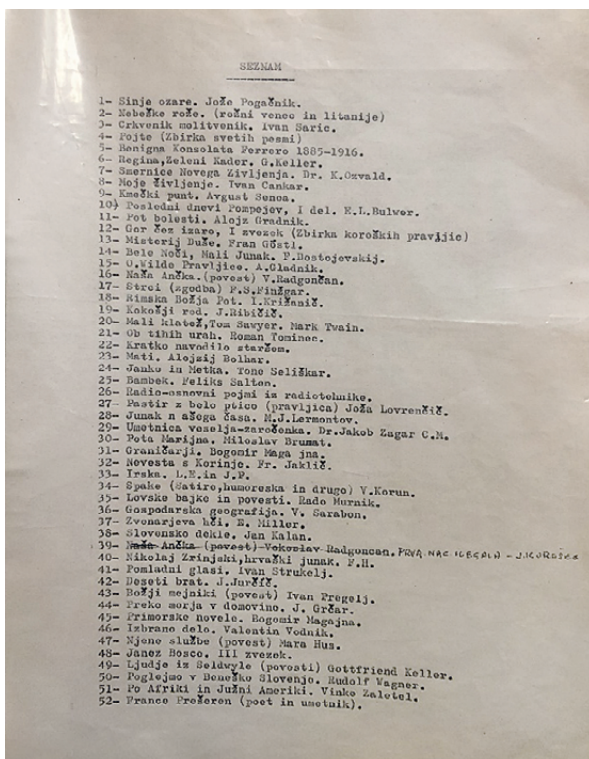
V Hladnikovem domu je knjižnica, ki jo je začel oblikovati prav Janez Hladnik. Združil je svoje knjige in darovane knjige umrlih argentinskih Slovencev. Knjige so nato leta 1952 dobile svoje mesto v slovenskem domu. Danes so postavljene v šestih omarah v eni od učilnic, ki jih uporablja šola (sliki 3 in 4). Skupno jih hranijo približno 2700. Imajo tudi fizični katalog (slika 5), kjer so popisane vse knjige, ki so jih dobili z darovi, dediščinami, od družin ali pa so jih prinesli člani doma po obisku v Sloveniji. Vsaka knjiga ima svojo številko, v katalogu pa so popisane glede na vrstni red darovanja. Knjižnica je odprta, ko je odprt dom. Včasih je bil odprt po dve uri ob sredah in nedeljah, v letu 2023 pa ob nedeljah po slovenski maši. Knjige si izposojajo predvsem člani doma, navadno za dva do tri tedne. Količina knjig, ki si jih lahko izposodijo, ni omejena, knjižničarka vodi ročno evidenco izposoje (slika 6) in po potrebi zaračuna zamudnino oziroma včasih kazen ali odškodnino, določeno s statutom društva. V okviru knjižnice v domu organizirajo tudi literarne večere in lutkovne predstave.

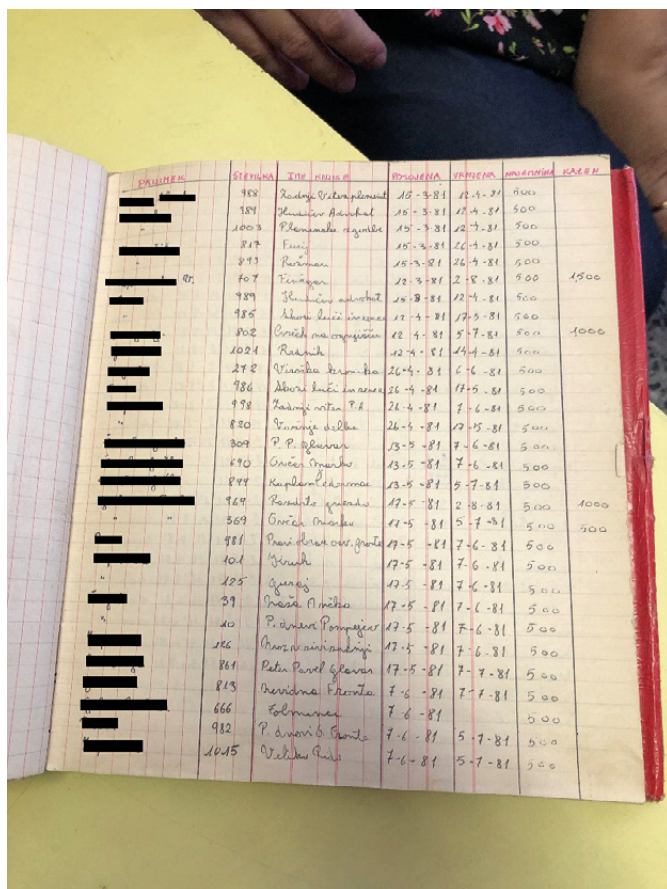
Slika 3: *Ovite in oštevilčene knjige (Vir: P. Majdič)*

Slika 4: Neovite in oštevilčene knjige (Vir: P. Majdič, 2023)

Slika 5: Fizični katalog (Vir: P. Majdič, 2023)

AVTORSKO	SLOVENSKO	TITEL	KULIS	ROJSTNA	UMIRNA	MIRNA	KASER
188	Radko Veležnik	18-3-81	12-4-81	500			
189	Plavsin Anđelko	18-3-81	12-4-81	500			
1003	Plavsin Anđelko	18-3-81	12-4-81	500			
273	Finj	18-3-81	12-4-81	500			
273	Finj	18-3-81	12-4-81	500			
607	Finj	18-3-81	12-4-81	500			1500
989	Finj	18-3-81	12-4-81	500			
985	Finj	18-3-81	12-4-81	500			
902	Finj	18-3-81	12-4-81	500			1000
1024	Finj	18-3-81	12-4-81	500			
272	Finj	18-3-81	12-4-81	500			
986	Finj	18-3-81	12-4-81	500			
988	Finj	18-3-81	12-4-81	500			
830	Finj	18-3-81	12-4-81	500			
809	Finj	18-3-81	12-4-81	500			
690	Finj	18-3-81	12-4-81	500			
844	Finj	18-3-81	12-4-81	500			
969	Finj	18-3-81	12-4-81	500			1000
869	Finj	18-3-81	12-4-81	500			500
981	Finj	18-3-81	12-4-81	500			
101	Finj	18-3-81	12-4-81	500			
125	Finj	18-3-81	12-4-81	500			
39	Finj	18-3-81	12-4-81	500			
10	Finj	18-3-81	12-4-81	500			
106	Finj	18-3-81	12-4-81	500			
841	Finj	18-3-81	12-4-81	500			
813	Finj	18-3-81	12-4-81	500			
666	Finj	18-3-81	12-4-81	500			
982	Finj	18-3-81	12-4-81	500			
1015	Finj	18-3-81	12-4-81	500			

Slika 6: Evidenca izposojenih knjig (Vir: P. Majdič, 2023)

4.1.3 Društvo Slomškov dom

Slomškov dom je bil ustanovljen leta 1961, že leta 1949 pa se je v Ramos Mejiji začel pouk v slovenski šoli Antona Martina Slomška (Slomškova šola, 2021). V Slomškovem domu imajo v okviru sobotne šole knjižnico (slika 7), ki obstaja od začetka ustanovitve doma in hrani približno 3000 knjig, ki so postavljene po vsebini. Poleg knjig imajo tudi videoteko. Vse gradivo je označeno s številkami. Uporabniki so otroci, ki se udeležujejo sobotne šole. Vsak ima svojo člansko številko, s katero si lahko izposodi knjige. Za izposojajo uporabljajo računalnik in sistem BIBLOS 3.1. Katalog je torej računalniški. Izposoja je zaenkrat mogoča le v času sobotne šole. Uporabniki si knjigo lahko izposodijo za teden ali dva, če je treba, tudi več. Zamudnina se redko zaračuna.

Slika 7: Notranjost knjižnice (Vir: P. Majdič, 2023)

4.1.4 Društvo Slovenska pristava

Društvo Slovenska pristava je bilo ustanovljeno leta 1966 v Castelarju v Buenos Airesu. Knjižnica, poimenovana po pisatelju Karlu Mauserju, je bila ustanovljena leta 1982. Včasih je bila razdeljena na dva dela, eden je bil namenjen otrokom, drugi pa odraslim. Imeli so tudi arhiv. Leta 1988 je knjižnica hranila približno 500 knjig. Knjige so dobivali predvsem z darovi iz Slovenije in od družin pokojnih. Leta 2002 je bil organiziran sejem podvojenih izvodov, s pridobljenim denarjem pa so kupili nove. V času raziskave je bila knjižnica razpršena po osmih razredih sobotne šole zaradi velikega števila otrok (slika 8), za knjige pa je skrbela vsaka učiteljica posebej. Še vedno imajo približno 500 knjig za otroke različnih starosti, ki so jih dobili z darovi, predvsem s slovenskega z veleposlaništva, nekaj so jih kupili od krovne organizacije povojnih slovenskih izseljencev v Argentini, Zedinjene Slovenije, nekatere pa so podarili člani društva.

Slika 8: Knjižnica v razredu za prvi razred (Vir: P. Majdič, 2023)

Kataloga nimajo, tudi seznama izposoje ne. Večinoma si uporabniki (otroci) izposodijo knjige za dva tedna ali več in nato napišejo obnovo ali nekaj narišejo, odvisno od starosti.

4.1.5 Naš dom San Justo

Naš dom San Justo je bil ustanovljen leta 1956, ko so tamkajšnji slovenski podjetniki kupili stavbo. Knjižnica v domu San Justo (slika 9) je bila ustanovljena približno petdeset let pred našo raziskavo (torej v sedemdesetih letih), ko je bila ustanovljena Balantičeva šola. Knjige so dobili iz Slovenije. Hranili so veliko starih knjig in diapozitivov, ki so jih pozneje zavrgli, saj niso bili več uporabni, zdaj hranijo filme na USB ključkih in nedavno izdano periodiko. Knjižnica je vseskozi v uporabi za potrebe sobotne šole. Do raziskave (april 2023) so bile knjige zbrane v enem prostoru, v mesecih po njej pa jih nameravajo postaviti v osem šolskih razredov, starosti otrok primerno. Hranijo približno 3000 knjig, ki so oštevilčene in postavljene po tematikah oz. vrsti gradiva (npr. slovarji). Knjižnica je odprta v času sobotne šole, takrat si uporabniki lahko izposodijo knjige. Evidenco izposoje imajo v zvezku, čas izposoje pa je odvisen od knjige. Imajo tudi katalog knjig v posebnem zvezku, v prihodnosti pa imajo namen narediti računalniški katalog. Knjižničarka vsako soboto izposoja knjige, ki jih uporabniki pridejo iskat med odmori, za vsak razred pa priredi tudi pravljíčno urico. Izvede jo tako, da pravljíco pove na pamet in prilagodi otrokom različnih starosti.

Slika 9: Knjižnica v domu San Justo (Vir: P. Majdič, 2023)

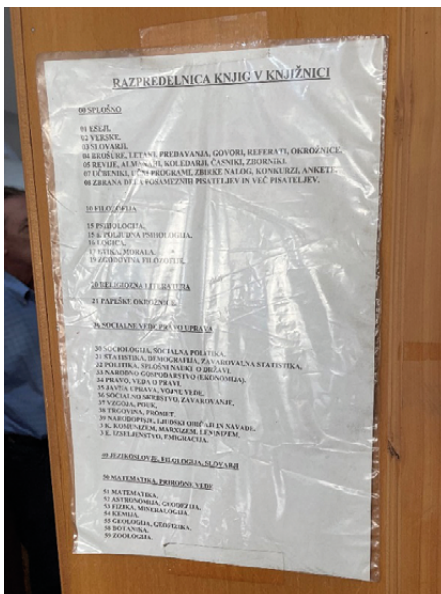
V sodelovanju z Društvom Bralna značka Slovenije je leta 2010 pripravila projekt Bralna značka, kjer so otroci morali prebrati knjige, nato pa pravilno odgovoriti na različna vprašanja, povezana z vsebino. Ob koncu leta skupaj pripravijo gledališko igro.

4.1.6 Zedinjena Slovenija

Zedinjena Slovenija je krovna organizacija Slovencev v Argentini, ki je nastala leta 1948 pod imenom Društvo Slovencev. Društva so s krovno organizacijo sodelovala tudi v času raziskave (torej leta 2023). Pod okriljem organizacije delujejo slovenske šole in Slovenski srednješolski tečaj ravnatelja Marka Bajuka. Izdajajo svoje tedensko glasilo *Svobodna Slovenija*, imajo centralno knjižnico in osrednji zgodovinski arhiv slovenske skupnosti v Argentini. Knjižnica Zedinjene Slovenije (slika 10) se je začela oblikovati leta 1948, ko so Slovenci v Argentino dobivali knjige iz Slovenije, nekaj kot dediščino pokojnih članov ali pa so bile podarjene. Vseskozi so si v knjižnici prizadevali, da bi povečali število knjig in ustanovili študijsko čitalnico, ki kot prostor žal nikoli ni bila narejena. Ker je Zedinjena Slovenija krovna organizacija vseh slovenskih društev, so del kupljenih ali darovanih knjig delili po domovih ali ravnateljem šol. Takšna praksa je bila v veljavi tudi v času raziskave leta 2023.

Slika 10: Knjižnica Zedinjene Slovenije
(Vir: P. Majdič, 2023)

Slika 11: Shema postavitve gradiva v knjižnici
(Vir: P. Majdič, 2023)

Ob nastanku knjižnice so hranili okoli 630 knjig, v letu 2023 pa je bilo v knjižnici 3000 knjig. Knjižničarka sestavlja računalniški katalog vseh knjig, jih številči ter postavlja po imenih avtorjev in tematikah (uporabne vede, umetnost, leposlovje, zgodovina, zemljepis itd.) (slika 11). V preteklosti (natančne letnice se ne spomnijo) je knjižnica delovala vsak delovni dan od 16. do 20. ure, ob sobotah je bila odprta za dijake. V letu 2023 je bila odprta enkrat na mesec oziroma dvajset sobot na leto. Uporabniki so predvsem učitelji sobotne šole in člani Zedinjene Slovenije.

4.1.7 Slovensko-jugoslovansko društvo Triglav

Društvo Triglav je nastalo leta 1981 z združitvijo treh društev, kjer so se povezovali priseljenci drugega vala. Danes Slovensko-jugoslovansko društvo Triglav še vedno deluje, vendar se ohranja samo slovenska kultura, velika večina članov pa slovenskega jezika ne govori več. Vsi skupaj so zbrali knjige in nastala je knjižnica. Imela je svoj katalog, knjige so bile sistematično urejene in postavljene, zanjo je skrbela knjižničarka. Trenutno je tam še okoli 300 knjig, vendar zaradi poplave, ki se je zgodila leta 2018, knjižnica ne deluje več. Včasih je imela veliko čitalnico, kjer so lahko uporabniki brali, se tam zadrževali (slika 12), danes je od knjižnice ostala le še soba, ki je bila poplavljen, v kateri je nekaj knjig (slika 13). Potrebe po knjižnici v društvu ni več, saj malokdo še obvlada slovenski jezik.

Slika 12: Nekdanja podoba knjižnice s čitalnico (Vir: »Triglav« Historia y Realidad)

Slika 13: Današnja podoba knjižnice (Vir: P. Majdič, 2023)

4.1.8 Društvi v Parani

V okolico mesta Parana so se Slovenci prvič selili ob koncu 19. stoletja. Ta val se je hitro asimiliriral in se ni kulturno organiziral, šele v sodobnem času so se potomci teh priseljencev začeli bolj zanimati, od kod so prišli. Drugi val Slovencev se je v Parano in njegovo okolico priseljeval od leta 1926, ustanovili so svoje društvo. Slovenski jezik se je v teh skupnostih izgubil. V času naše raziskave sta delovali v Parani dve društvi.

V knjižnici v Slovenskem društvu Triglav Entre Rios (slika 14) je okoli 300 knjig. Uporabnih podatkov o zgodovini knjižnice ni. Knjige niso označene, saj v društvu skoraj nihče več ne obvlada slovenskega jezika, zato ne morejo in ne znajo razporediti knjig po temah ali kako drugače. Knjig si prav tako zaradi neznanja jezika nihče več ne izposoja. Podpredsednica društva se zavzema za to, da bi poiskali koga, ki bi lahko postavil in ustrezno obdelal knjige.

Slika 14: Nekaj slovenskih knjig v društvu Triglav Entre Rios (Vir: P. Majdič, 2023)

Slovenska fundacija Slovenski Duh je nastala leta 2017, ko se je zaradi sporov med člani ločila od precej starejšega Slovenskega društva Triglav Entre Rios. Deluje kot neprofitna organizacija, ki se zavzema za ohranjanje in širjenje slovenstva. Njen glavni namen je povezovati potomce Slovencev. Danes prirejajo dogodke, povezane s slovensko kulturo, v zvezi s knjižnico tudi bralne urice, kjer

berejo slovenske knjige v španščini. V sklopu organizacije prirejajo tudi tečaje slovenščine.

Slika 15: *Ena od omar v slovenskem kulturnem centru (Vir: P. Majdič, 2023)*

Slika 16: *Čitalnica v slovenskem kulturnem centru (Vir: P. Majdič, 2023)*

Knjižnica je locirana na dveh mestih. Večina knjig je v Slovenskem kulturnem centru (Centro cultural Esloveno) (slika 15), preostale, bolj dragocene knjige pa so na domu Carlosa Bizaia. V Slovenskem kulturnem centru je približno 700 knjig, ki so jih dobili kot dediščino ali kot darove. Knjige so razporejene po temah, v prostoru je tudi čitalnica (slika 16). Knjige si lahko izposodi kdorkoli, ki ga karkoli v povezavi s slovenščino in slovensko kulturo zanima, v dogovoru z družino Bizai, ki hrani ključke centra. V centru občasno tudi organizirajo dogodke.

4.1.9 Slovensko podporno društvo v Cordobi

Slovensko podporno društvo v Cordobi sta ustanovili dve organizaciji, in sicer Jugoslovansko društvo in knjižnici za medsebojno pomoč ter Slovensko kulturno društvo Iskra leta 1928. Podatkov o tem, kdaj so prišle knjige v društvo, ni. V času izvedbe raziskave so imeli eno omaro s knjigami, kjer so hranili približno 200 knjig (slika 17). Dobili so jih z darovi in dediščinami. Lahko se berejo v društvu, izjemoma si lahko knjigo izposodijo na dom, če skrbnica knjižnice to odobri.

Slika 17: Omara s knjigam v društvu v Cordobi (Vir: P. Majdič, 2023)

Knjižnica je odprta v času slovenskega tečaja, ki poteka enkrat na teden, navadno ob četrtnih zvečer. Knjige so oštevilčene, vendar ne obstaja kakšen katalog ali seznam izposoje.

4.1.10 Knjižnice v Mendozi

Društvo Slovencev v Mendozi so leta 1949 ustanovili priseljenci, ki so emigrirali po drugi svetovni vojni. V domu še vedno deluje slovenska šola ter potekajo različne prireditve, slovenske maše, imajo tudi svoj planinski odsek. Še danes so zelo aktivni ter ohranjajo slovensko kulturo in jezik, v društvu imajo tri knjižnice: društveno, šolsko in glasbeno.

Društvena knjižnica v Mendozi (slika 18) je bila ustanovljena leta 1951 na občnem zboru. Takrat so pozvali Slovence iz Mendoze, če lahko darujejo nekaj svojih knjig za društveno knjižnico. Skoraj vsako leto so na občnem zboru poročali o tem, koliko knjig je bilo kupljenih, koliko jih imajo, koliko je bilo izposojenih in o

financah knjižnice. Tri leta po ustanovitvi knjižnice so imeli na policah 158 knjig. Leta 1960 se je knjig nabralo toliko, da so morali knjižnico urediti in zaprositi za izdelavo nove omare, predlagali so tudi, da bi se prirejali bralni večeri, ki bi pritegnili Slovence k ohranjanju jezika in kulture. Oktobra istega leta je bila knjižnica organizirana tako, da so imeli celoten popis knjig, ki so bile urejene po imenih pisateljev, in izposojevalno kartoteko. Imeli so tudi knjižnični red in odpiralni čas knjižnice, poleg tega so imeli v svojem glasilu objavljen oglas za izposojanje knjig. Zadnja evidenca knjig v društveni knjižnici je iz leta 1967, ko je knjižničarka poročala, da imajo na razpolago 265 knjig. Danes hranijo približno 3000 knjig, ki so prišle v knjižnico z darovi drugih članov ter nakupi od Slovenske kulturne akcije. Zanimanja za knjige ni veliko, člani si izposojajo knjige v času dejavnosti v društvu, vendar le za kratek čas.

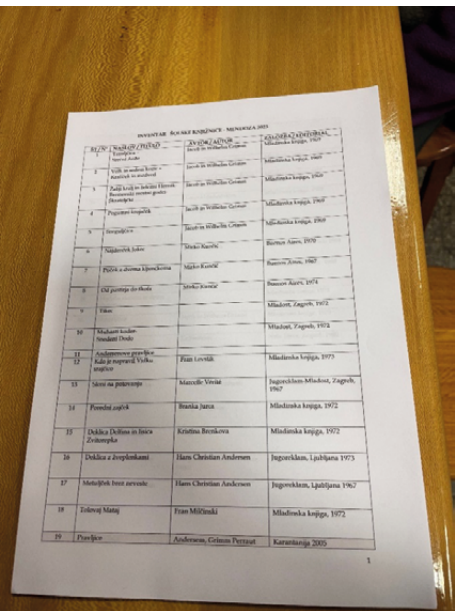
Slika 18: Knjižnica v društvu v Mendози (Vir: P. Majdič, 2023)

Šolska knjižnica (slika 19) je bila ustanovljena približno leta 1985 (natančen datum ni znan). Knjige zanjo so sprva darovale lokalne slovenske družine, zadnja

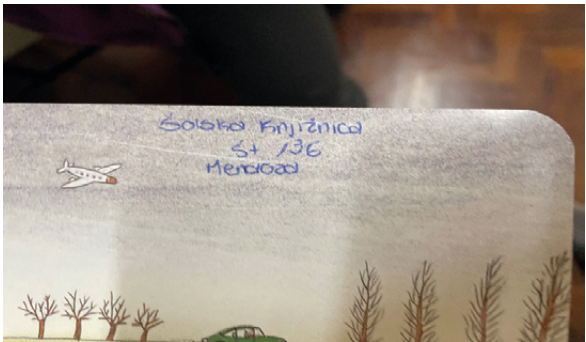
leta jih dobivajo od krovne organizacije Slovencev Zedinjena Slovenija, ki jih dobiva iz Slovenije. Trenutno hranijo 268 knjig. Za knjižnico skrbijo učiteljice, ki se menjujejo. Odpiralni čas je v času sobotnih šol, knjige si lahko izposodijo otroci. Imajo zvezek izposoje, seznam knjig imajo iz leta 2013 in ga dopolnjujejo, imajo tudi seznam filmov in risank (slika 20). Trenutno je nekaj gradiva urejene-ga, nekaj še ne. Nekaj knjig je že opremljenih s številko in zapisom, da sodijo v šolsko knjižnico, nekaj še ne (slika 21).

Slika 19: Šolska knjižnica v društvu Slovencev v Mendozi (Vir: P. Majdič, 2023)

Slika 20: Inventar šolske knjižnice v Mendozi (Vir: P. Majdič, 2023)

Slika 21: Označena in oštevilčena knjiga v šolski knjižnici (Vir: P. Majdič, 2023)

Glasbena knjižnica se je v društvu oblikovala leta 2022. Ureja jo Diego Bosquet. Knjižnica obsega neknjižno gradivo, nekaj CD-jev in notne zapise, ki jih g. Bosquet kupuje v Sloveniji in prinaša v društvo.

Slika 22: Omara s knjigami v slovensko-argentinski šoli (Vir: U. Šmon, 2023)

Prva slovensko-argentinska šola, Colegio Esloveno Anton Martin Slomšek, ki je del državnega šolskega sistema, je bila v Mendози ustanovljena leta 2010. Njena šolska knjižnica (slika 22) deluje od nastanka šole. Skupno hranijo okoli tisoč knjig, od tega jih je približno sto v slovenščini, preostale so prevodi slovenskih knjig v španščino in drugo gradivo. Knjige so dobili od slovenskih družin v Argentini, nekaj jih je poslalo slovensko veleposlaništvo. Postavljene so po temah, seznama knjig nimajo. Uporabniki so otroci, ki obiskujejo šolo, trenutno jih je 150. Vsak ima svojo izkaznico, s katero si lahko izposodi knjigo za en teden. Knjižničarka ime uporabnika in naslov knjige zapiše v poseben zvezek za izposoj. Knjižnica je odprta od ponedeljka do petka v času pouka (8.00–14.00). V knjižnici učiteljice prirejajo tudi pravljичne urice.

4.1.11 Slovenska lektorata

V Argentini aktivno delujeta dva slovenska lektorata, eden v Buenos Airesu, drugi v Cordobi. Na nobenem od lektoratov ni samostojne knjižnice. V Cordobi so slovenske knjige del fakultetne knjižnice, tako je bilo tudi v Buenos Airesu, nova knjižnica tamkajšnjega lektorata pa je v nastajanju, a trenutno še v fazi idejne zasnove.

Lektorat slovenščine na Filozofski fakulteti v Buenos Airesu deluje od leta 2003. Tam trenutno ni knjižnice, okoli 300 slovenskih knjig hrani lektorica pri sebi doma (slika 23). V prihodnosti naj bi knjige dobile prostor na slovenskem veleposlaništvu, kjer želijo odpreti knjižnico. Kataloga ni, izposoja trenutno ni možna, knjige niso označene ali razporejene po vrstnem redu. Veliko slovenskih knjig je bilo nekoč na fakulteti, vendar so jih med reorganiziranjem knjižnice prestavili na streho fakultete in o tem niso nikogar obvestili, lektorica pa je za to izvedela prepozno. Vreme je tako uničilo dobršen del slovenskega gradiva.

Slika 23: Knjižnica pri lektorici doma (Vir: P. Majdič, 2023)

Slika 24: Knjige na Katoliški univerzi v Cordobi (Vir: P. Majdič, 2023)

Lektorat za slovenščino v Cordobi je začel delovati pozneje kot v Buenos Airesu, in sicer leta 2018. Slovenske knjige, ki so na voljo za izposajo študentom na Katoliški univerzi v Cordobi (slika 24), je priskrbelo slovensko veleposlaništvo. Knjige so vpisane v argentinski katalog na spletu in na voljo tudi za spletno izposajo, trenutno jih hranijo okoli petdeset. Tudi evidenca izposoje poteka prek njihovega avtomatizacijskega sistema ALEPH.

4.1.12 Slovensko planinsko društvo Bariloche

Slovensko planinsko društvo Bariloche je bilo ustanovljeno leta 1951, istega leta tudi knjižnica. Lovro Jan je bil prvi knjižničar in je dolgo skrbel za prirejanje knjižnih sejmov ter spodbujal branje in izposajo knjig med člani društva in drugimi ljudmi. Po letu 1991 so veliko knjig dobili od Urada za Slovence po svetu in od Ministrstva za šolstvo. V tem času so dobili največ učbenikov in drugih priročnikov za poučevanje ter so odprli šolsko knjižnico. Danes največ gradiva

dobijo od potomcev Slovencev, ki ne obvladajo več slovenščine, in od družinskih zapuščin. Uporabniki knjižnice so otroci in učiteljice, knjige pa si izposodijo po dogovoru, saj je tudi knjižnica odprta po dogovoru oziroma v času prireditev. Katalogizacija je sprva potekala s kartončki za izposajo, od leta 2006, odkar so člani sistema COBISS, pa poteka prek sistema. Do članstva v sistemu COBISS so prišli po naključju. Takratna knjižničarka je na spletu iskala možne sisteme za katalogiziranje in naletela na IZUM ter vprašala, ali bi lahko njihovo knjižnico vključili v sistem. V tistem času so COBISS začeli širiti zunaj slovenskih meja in na IZUM-u so predlog knjižničarke sprejeli ter jim pomagali vzpostaviti sistem. Trenutno imajo v bazo COBIB vpisanih 1979 knjig (brez dvojnic), okoli 300 knjig pa še čaka na vpis.

4.1.13 Društvo Slovencev Triglav Rosario

Slovenci so se v Rosario in njegovo okolico začeli priseljevati po prvi svetovni vojni, predvsem s Primorske. Leta 1937 so kupili zemljišče, začeli z gradnjo doma in ustanovili Društvo Slovencev Triglav Rosario.

Slika 25: Omara s knjigami v društvu Slovencev v Rosariu (Vir: C. Spuches)

Kmalu po ustanovitvi društva je bila ustanovljena še njegova knjižnica. Knjige so dobivali v obliki darov in zapuščin ter od veleposlaništva, tako je bilo še v letu 2023. Uporabniki so bili člani društva, vendar je izposoja knjig temeljila na

zaupanju, da bo član, ki si je izposodil knjigo, ob koncu branja knjigo zamenjal oziroma jo vrnil na svoje mesto – evidence tako niso imeli. Knjigo so si lahko izposodili v času odprtja društva, torej ob različnih dejavnostih (maša, dogodki, pevski zbori itd.). Prav tako nikoli niso imeli kataloga. Trenutno hranijo okoli 300 knjig, ki niso urejene in so v omari v enem izmed prostorov društva (slika 25), nekaj jih je v škatlah zaradi pomanjkanja prostora. Posebnih prireditev niso organizirali. Leta 2023 je bila izposoja zaradi redkih govorcev slovenščine omejena na nekaj knjig letno, izposoja je še vedno temeljila na zaupanju.

V preglednici 1 so zbrani glavni podatki o značilnostih slovenskih knjižnic v Argentini.

Preglednica 1: *Značilnostih slovenskih knjižnic v Argentini*

Knjižnica	Tip knj.	Odp. čas	Št. knjig	Katalog	Upor.	Evidenca izp.	Prireditve
San Martin	Šolska	V času sobotne šole	700	Ne	Otroci	Kartoni v knjigah	Ne
Hladnikov dom	Specialna (društvena)	Ob nedeljah po maši	2700	Fizični	Člani društva	Zvezek	Literarni večeri in lutkovne predstave
Slomškov dom	Šolska	V času sobotne šole	2000	Računalniški	Otroci	Na računalniku	Ne
Slovenska pristava	Šolska	V času sobotne šole	500	Ne	Otroci	Ne	Ne
San Justo	Šolska	V času sobotne šole	3000	Fizični	Otroci	Zvezek	Pravljичne urice in gledališke igre
Zedinjena Slovenija	Specialna (društvena)	Enkrat na mesec	3000	Računalniški	Člani društva in učitelji sobotne šole	Na računalniku	Ne
Triglav Buenos Aires	Specialna (društvena)	/	/	Ne	/	Ne	Ne
Centro cultural Esloveno	Specialna (društvena)	Po dogovoru	700	Ne	Splošna javnost	Ne	Različni slovenski dogodki
Triglav Entre Rios	Specialna (društvena)	/	300	Ne	/	Ne	Ne
Cordoba	Specialna (društvena)	Enkrat na teden – v času tečaja	200	Ne	Člani društva	Ne	Ne

Knjižnica	Tip knj.	Odp. čas	Št. knjig	Katalog	Upor.	Evidenca izp.	Prireditve
Mendoza – društvena	Specialna (društvena)	V času dejavnosti društva	2000	Ne	Člani društva	Ne	Ne
Mendoza – šolska	Šolska	V času sobotne šole	220	Fizični	Otroci	Zvezek	Pravljичne urice
Mendoza – glasbena	Glasbena	V času dejavnosti društva	Neznano	Ne	Člani društva	Ne	Ne
Colegio Esloveno Anton Martin Slomšek	Šolska	Od ponedeljka do petka od 8.00 do 14.00	1100	Ne	Otroci	Zvezek	Ne
Lektorat v Buenos Airesu	Visokošolska (ne deluje več)	/	300	Ne	/	Ne	Ne
Lektorat v Cordobi	Visokošolska	Od ponedeljka do petka od 8.00 do 20.00	50	Računalniški	Študenti	Na računalniku	Ne
Bariloche	Specialna (društvena)	Po dogovoru	2300	Računalniški	Otroci in učiteljice	Na računalniku	Ne
Rosario	Specialna (društvena)	/	300	Ne	/	Ne	Ne

4.2 Ugotovitve glede na raziskovalna vprašanja

4.2.1 Nastanek in razvoj slovenskih knjižnic v Argentini

Večina slovenskih knjižnic v Argentini (San Martin, Hladnikov dom, Slomškov dom, Slovenska pristava, San Justo, Zedinjena Slovenija, Triglav Buenos Aires, Triglav Entre Rios, Cordoba, Mendoza, Bariloche in Rosario), ki smo jih označili za društvene (specialne) ali šolske, je nastala in se začela razvijati kmalu po ustanovitvi slovenskih društev. Obstajajo torej že precej časa, njihov razvoj pa je precej nesistematičen. Veliko Slovencev je knjige prineslo iz domovine in jih hranilo doma. Ko so se začele formirati knjižnice, so jih prinašali v društvo, da bi jih lahko prebirali tudi drugi člani društva oziroma jih uporabljali otroci v okviru sobotne šole pri učenju slovenskega jezika in drugih predmetov. Skozi leta, ko še ni bila razvita informacijska tehnologija in internet, so knjige predstavljale vir informacij in preživljanje prostega časa ter izmenjavanje informacij med člani društva. Šolske in društvene knjižnice so se sčasoma začele širiti s pomočjo organizacij in založb, ki so pošiljale knjige iz Evrope, nato tudi z zapuščinami pokojnih članov, darovi različnih ljudi, nekatere knjige so pripeljali tudi sorodniki slovenskih Argentinev. Od osamosvojitve Slovenije knjige dobivajo predvsem

prek Urada Vlade republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu, a je novih v primerjavi s starimi malo. Knjige, ki jih hranijo, so velikokrat zastarele oziroma uporabne le za raziskovalce specifičnih področij ali pa pomembne le po svoji zgodovinski ali sentimentalni vrednosti, nekatere niso več uporabne zaradi zastarelega jezika ali teme, novih pa ni dovolj, da bi lahko dosledno sledili razvoju jezika in novim tematikam v matični državi. Tudi zapuščine, ki jih dobijo, obsegajo knjige, ki so stare in jih večinoma že imajo. Zelo so veseli, če jim kdo prinese sodobne knjige iz Slovenije, da jih lahko prebirajo otroci v šolah ali odrasli v družtvih.

Drugačen, bolj sistematičen ter strokoven razvoj in delovanje imajo glasbena knjižnica v Mendoza, knjižnici na lektoratih v Buenos Airesu in Cordobi, Colegio Esloveno Anton Martin Slomšek ter Centro cultural Esloveno v Parani.

4.2.2 Delovanje in vitalnost slovenskih knjižnic v Argentini

V drugem raziskovalnem vprašanju smo se spraševali, ali so slovenske knjižnice v Argentini še delujoče in vitalne. Ugotovili smo, da 15 od osemnajstih knjižnic (88 %) deluje (ne delujejo knjižnice Slovensko-jugoslovanskega društva Triglav, Društva Triglav Entre Rios in na lektoratu v Buenos Airesu), njihovi uporabniki pa so predvsem člani društva, torej so odprte za javnost samo po dogovoru s predstavniki društva. Najbolj aktivne so šolske knjižnice, saj se veliko otrok udeležuje sobotnih šol ter si izposoja in bere slovenske knjige. Gradivo večinoma dobivajo kot zapuščine nekdanjih članov in kot darove, predvsem od veleposlaništva, tako da se še razvijajo in širijo, večina si želi tudi posodobiti knjižnico, urediti in katalogizirati gradivo, da bi nastali katalogi, ponekod fizični (npr. v zvezek), saj nimajo računalniške opreme, drugje, kjer opremo imajo, pa računalniški. Edina knjižnica, ki je vključena v slovenski sistem COBISS, je v Barilo-chah, v drugih knjižnicah pa sistema COBISS nikoli niso niti poznali. Prostori, v katerih so knjižnice, so samostojni, pri nekaterih šolskih knjižnicah so knjige postavljene po razredih glede na starost učencev. Knjige so zložene v omarah in so po večini urejene po imenih avtorjev ali po temah.

4.2.3 Delovanje in organiziranost slovenskih knjižnic v Argentini

S tretjim raziskovalnim vprašanjem smo želeli izvedeti, kako knjižnice delujejo in so organizirane (v katero vrsto knjižnic bi jih lahko uvrstili), ali imajo svoj katalog, kakšne so njihove storitve, delovni čas, kako poteka izposoja. Ugotovili smo, da je od 18 kontaktiranih in obiskanih knjižnic večina društvenih (speci-alnih), torej delujejo znotraj društev – teh je devet (Hladnikov dom, Zedinjena

Slovenija, Triglav Buenos Aires, Centro cultural Esloveno, Triglav Entre Rios, društvo v Cordobi, društvo v Mendoza, društvo v Barilocho, društvo v Rosario, sledijo jim šolske, ki smo jih obiskali sedem (Rožmanova šola, Slomškov dom, Slovenska pristava, Naš dom San Justo, društvo v Mendoza, Colegio Esloveno Anton Martin Slomšek) – od tega je ena glasbena (deluje znotraj društva v Mendoza), knjižnici na lektoratih v Buenos Airesu in Cordobi sta visokošolski. Večina knjižnic je odprtih po dogovoru oziroma v času izvajanja različnih dejavnosti v društvih (maša, pevski zbor, sestanki ipd.). Edini knjižnici, ki imata stalni odpiralni čas, sta šolska knjižnica v slovensko-argentinski šoli v Mendoza, ki je odprta od ponedeljka do petka od 8.00 do 14.00, in knjižnica lektorata v Cordobi, ki ima odpiralni čas od ponedeljka do petka od 8.00 do 20.00. Za knjižnice po šolah skrbijo knjižničarke ali učiteljice, v društvih eden od članov, ki se menjujejo. Katalog ima sedem knjižnic, od tega imajo tri fizični katalog, štiri pa računalniškega. Knjižnice hranijo različno število knjig, ki se giba med 200 in 3000 knjigami, odvisno od darov in velikosti prostora. Uporabniki društvenih knjižnic so člani društev, v knjižnico se jim ni treba posebej vpisati. Izrazito največ si izposojajo knjige učiteljice in učenci sobotnih slovenskih šol. Izposoja poteka s pomočjo kartonov v knjigah, prek računalnika, v nekaterih knjižnicah pa je ni več (Društvo Triglav Entre Rios, Slovensko-jugoslovansko društvo Triglav, lektorat v Buenos Airesu, društvo v Rosario), saj uporabnikov ni ali ne znajo več slovenskega jezika, izjema so knjige na lektoratu v Buenos Airesu, ki so trenutno pri lektorici doma, zato izposoja ni možna, v pripravi je prostor na veleposlaništvu. Knjižnice brez izposoje opravljajo vlogo nekakšnega arhiva, knjige imajo za člane društev, kjer se slovenščina ne govori več, predvsem zgodovinsko in sentimentalno vrednost. Prireditve v večini knjižnic ni, tam, kjer pa potekajo, so to literarni večeri, lutkovne predstave, pravljичne urice, gledališke predstave ali slovesnosti ob različnih slovenskih praznikih.

4.2.4 Pomen knjižnic za delovanje slovenske izseljenske skupnosti v Argentini

Knjižnice so bile in še vedno so pomembne za delovanje slovenske izseljenske skupnosti. V slovenskih društvih (društvene knjižnice) so imele v času ustanovitve velik pomen, saj so povezovale ljudi med seboj, ljudje so brali knjige ter si izmenjavali informacije in to je bil njihov stik z domovino in jezikom. Ker še ni bilo interneta, so informacije, kaj se dogaja v Sloveniji, prejemale redko, bili so veseli vsake knjige, ki jo je kdo prinesel ali so jo podarili društvu ter je pripomogla k ohranjanju jezika in kulture. Čeprav je imelo pravzaprav vsako slovensko društvo svojo knjižnico, je marsikateri član slovenske skupnosti imel veliko osebno knjižnico s slovenskimi knjigami tudi doma (mnogi so se z njo pohvalili in jo z veseljem pokazali tudi med raziskavo). Prav na račun teh osebnih knjižnic se je po smrti lastnikov obogatila marsikatera društvena knjižnica. V času izvedbe

raziskave društvene knjižnice niso imele več tako močnega povezovalnega pomena zaradi dostopa do informacij na spletu. V društvih člane spodbujajo k branju slovenske besede in ohranjanju jezika, čeprav je zanimanja za knjige med mladimi vedno manj, saj pogosteje berejo in brskajo na elektronskih napravah. Člane želijo pritegniti k branju knjig tudi s pomočjo uprizarjanj gledaliških iger in literarnih večerov.

Pomen teh knjižnic delno pada zaradi nerednega dotoka sodobnih knjig iz Slovenije. Društva povojne politične emigracije so v času socialistične Jugoslavije iz Evrope dobivala malo knjig, bili pa so tudi precej previdni, kakšne knjige bere njihovo članstvo. Slovenski jezik kot materni jezik živi skoraj izključno v društvih povojne emigracije. V društvih, ki so nastala pred drugo svetovno vojno (k temu lahko dodamo fundacijo Slovenski Duh), potencialnih bralcev knjig v slovenščini skoraj ni več, zato knjižnice ne morejo več zares živeti (imajo zgodovinski, arhivski in sentimentalni pomen, manj pa so pomembne za storitev izposoje ali ohranjanje jezika). Društvom povojne politične emigracije je uspelo slovenski jezik ohraniti vse do današnjih dni (zdaj se v sobotnih šolah združuje četrta generacija, rojena v Argentini). Čeprav je število članov, ki jim je slovenščina materni jezik, še vedno dovolj visoko, da društveno življenje poteka v slovenščini (ali dvojezično), večini mladih slovenskih Argentincev slovenščina predstavlja drugi jezik, ki ga pogosto sicer obvladajo, ne posegajo pa redno po literaturi v njem. Nezanemarljivo število mladih argentinskih Slovencev se je v zadnjih letih zaradi slabe ekonomske situacije v Argentini preselilo nazaj v deželo svojih prednikov. Knjige v slovenskih knjižnicah v Argentini si tako izposojajo predvsem šolarji, učiteljice in starejši člani.

V slovenskih sobotnih šolah je knjižnica bistvenega pomena za poučevanje in učenje slovenskega jezika in kulture, saj knjige predstavljajo dediščino, tako materialno kot literarno, z branjem knjig in učenjem slovenščine pa učiteljice predajajo otrokom del njihove kulture in zgodovine. V šoli otroke spodbujajo, da berejo knjige, imajo tudi sistem domačega branja, način obnove knjige pa je odvisen od starosti otrok. Te knjižnice prav tako hranijo učbenike za poučevanje v sobotnih šolah.

4.2.5 Uporabniki

V zadnjem raziskovalnem vprašanju so nas zanimali uporabniki knjižnic. V šolah smo intervjuvali učiteljice, v društvih člane društva. Ugotovili smo, da si v šolah največ gradiva v knjižnici izposojajo učiteljice za pomoč pri učenju otrok, kar je pogosto, saj šola poteka vsako soboto, razen v času počitnic. V društvih si knjige izposojajo predvsem starejši člani, saj med mlajšimi v dobi

interneta zanimanja za branje knjig ni veliko, razlog za to je, da zanje za razliko od starejših generacij slovenščina predstavlja drugi, in ne prvi jezik. Izposoja v društvenih (specialnih) knjižnicah je majhna, tisti, ki pa si izposojajo knjige, si izposojajo predvsem knjige za prostočasno branje.

5 Zaključek

Sistem slovenskih knjižnic v Argentini je torej vsaj deloma razvit, njihovo delovanje pa bi se dalo izboljšati. Predvsem bi bilo treba obstoječe knjižnice posodobiti in jih opremiti z računalniško opremo, ki bi na eni strani olajšala njihovo delovanje (katalogi, izposoja ipd.), po drugi strani pa bi v večjem številu privabila tudi mlajše uporabnike, sploh če bi vključili tudi sodobnejše oblike in formate gradiva. Dobro bi bilo, če bi vse knjižnice imele na spletu dostopen katalog ali se vključile v sistem COBISS. Predvsem v Buenos Airesu, kjer je društev veliko, bi bilo smiselno, da bi bile med sabo bolj povezane, saj prav gotovo hranijo različno gradivo. Vzpostaviti bi bilo treba več vezi s slovenskimi knjižnicami in založbami, tako za izmenjavo dobrih praks kot za pridobivanje sodobnejšega gradiva iz Slovenije. Mlade argentinske Slovence bi bilo treba čim bolj spodbujati k branju slovenske besede, saj bodo le tako knjižnice ohranile svoj smisel. Kot je ugotovila že Rozina Švent (2007) v svojem članku, tudi mi menimo, da je še vedno treba pripraviti ustrezno strokovno izobraževanje za knjižnične delavce oziroma skrbnike knjižnic za boljše, bolj strokovno in organizirano delovanje knjižnic ter pridobiti računalniško opremo (vsaj dva računalnika za vsako knjižnico, enega za uporabo skrbnika, drugega za uporabnike) za večjo dostopnost informacij. Tako bi lahko uvedli poleg glavne storitve izposoje na računalniku tudi možnost brskanja po spletu in informacijskega opismenjevanja. Zelo koristne bi bile tudi povezave učencev in odraslih iz Argentine z vrstniki v domovini, saj bi si na ta način lahko izmenjali različna znanja in zanimanja. Urad vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu (2022) je poročal o primerljivi aktivnosti: predlagal je in že več kot dvajset let tudi izvaja izmenjavo med eno izmed ljubljanskih in eno od clevelandskih srednjih šol. Podobno bi lahko pričeli izvajati tudi z argentinskimi zdomci. Povezovanje učencev in dijakov iz Slovenije ter njihovih vrstnikov iz izseljenstva se zdi dobra ideja, saj je učenje obojestransko, učenci in dijaki iz Slovenije se tako učijo o izseljenstvu, njihovi vrstniki iz izseljenstva pa bolje spoznajo domovino svojih prednikov. Poleg tega bi veliko knjižnic potrebovalo večji prostor za gradivo ter čitalnico, kjer bi se v šolskih knjižnicah zadrževali otroci, v društvenih (specialnih) pa člani društva. Prostorsko stisko bi lahko rešili z nakupom kakšnega prostora neposredno zraven društva in šole ali znotraj društva prilagoditi prostor, ki bi ustrežal knjižnici. Nenazadnje bi lahko nekatere izsledke te raziskave upoštevale

tudi uradne inštitucije v Sloveniji pri svojih bodočih načrtih za delo z zdomci in povezovanje s Slovenci po svetu.

Viri

Ahčin, M. in Mizerit, T. (ur.). (2002). *50 let Slovenske vasi*. Društvo Slovenska vas.

Avguštin, S. A. in Čop, J. (ur.). (2008). *Slovensko planinstvo po svetu: konferenca slovenskih planincev iz sveta in Slovenije*. Slovenska konferenca Svetovnega slovenskega kongresa.

Jevnikar, M. (1996). Slovenski domovi v Južni Ameriki. *Dve domovini*, 7, 97–112.

Majdič, P. (2023). Slovenske knjižnice v Argentini. [Magistrsko delo]. Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

Pestro društveno življenje (1999). *Svobodna Slovenija*, 52(3). <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-LVUKKDOX/7c5a1cd8-ee67-42b5-a28b-7422ffead889/PDF>

Slomškova šola (2021). Zaključek slovenskih šol v Argentini. *Svobodna Slovenija*, 80(16), 1–4. <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-JL0OGIOM/6ef0dc8d-18d5-4744-96f5-ea43a8e7c52a/PDF>

Švent, R. (2007). Vloga in pomen izseljenskih knjižnic. *Knjižnica*, 51(1), 141–154.

Truden Leber, R. (ur.). (2002). *Zbornik šole dr. Gregorija Rožmana*. Slovenska osnovna šola dr. Gregorija Rožmana.

Učakar, U. (2021). Knjižnica pod krošnjami. *Svobodna Slovenija*, 80(15), 3. <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-JYUTZ8F0/81315160-853f-4266-93f8-c5d910bb2b37/PDF>

Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu. (2022). *Slovenci v Južni Ameriki*. <https://www.gov.si teme/slovenci-v-juzni-ameriki/>

Polona Majdič

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
e-pošta: majdic.polona@gmail.com

Prof. dr. Polona Vilar

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
e-pošta: Polona.Vilar@ff.uni-lj.si

Zakaj je pomembno branje na višji ravni

Why higher-level reading is important

André Schüller-Zwierlein, Anne Mangen

Miha Kovač, Adrian van der Weel

*Opomba uredništva: Članek je avtorsko pregledan in posodobljen prevod članka, ki so ga avtorji objavili v reviji First Monday, letnik 27, številka 9 (september 2022), doi: <https://doi.org/10.5210/fm.v27i5.12770>, in spremlja oziroma predstavlja znanstveno podlago **Ljubljanskega manifesta o pomenu branja na višji ravni**, ki je objavljen na <https://readingmanifesto.org/> in v tej številki. Format članka je prilagojen reviji Knjižnica, bibliografske opombe so prenesene v citate med besedilom, dodane so ključne besede ter izvleček v slovenščini.*

1.01 Izvirni znanstveni članek

1.01 *Original scientific article*

UDK 028:37.011.22

DOI <https://doi.org/10.55741/knj.68.1.3>

Izvleček

Družbe se soočajo s korenitimi spremembami, saj digitalne tehnologije spreminjajo načine življenja, komuniciranja, dela, študija in branja. Družbeni in kulturni vpliv procesa digitalizacije na bralne spretnosti in prakse sta še vedno premalo raziskana. Čeprav digitalne tehnologije ponujajo veliko možnosti za nove oblike branja, nedavne empirične raziskave kažejo, da digitalno okolje negativno vpliva na branje, zlasti na dolge oblike branja in bralno razumevanje. Prav tako ostaja nejasno, ali prehod na digitalne medije dejansko izpolnjuje svoje obljube o izboljšanju učnih rezultatov. Nedavne raziskave različnih vrst kažejo na upad ključnih bralnih kompetenc in praks na višji ravni, kot so kritično in zavestno branje, počasno branje, nestrateško branje in dolgo branje. Sedanja izobraževalna politika pa se močno opira na monokulturno standardizirano preverjanje osnovnih bralnih zmožnosti in na vse večjo uporabo digitalnih tehnologij. Poučevanje in ocenjevanje branja, raziskave branja in oblikovanje politik spodbujanja branja bi se morali bolj osredotočiti na bralne prakse na višjih

ravneh tako pri odraslih kot otrocih, da bi razumeli razvoj bralnih spretnosti in praks v dobi, ki je vse bolj odvisna od vseprisotne digitalne infrastrukture.

Ključne besede: branje na višji ravni, pismenost, bralna pismenost, razvoj pismenosti, razvoj bralne pismenosti, razvoj branja, poučevanje branja, raziskave branja

Abstract

Societies are facing fundamental transformations as digital technologies are changing the ways we live, interact, work, study and read. The social and cultural impact of the digitization process on reading skills and practices remains under-researched. While digital technologies offer much potential for new forms of reading, recent empirical research shows that the digital environment is having a negative impact on reading, in particular on long-form reading and reading comprehension. It also remains unclear whether the transition to digital media actually lives up to its promise of improving learning outcomes. Recent studies of various kinds indicate a decline of crucial higher-level reading competencies and practices, such as critical and conscious reading, slow reading, non-strategic reading and long-form reading. Current educational policy, meanwhile, relies heavily on monocultural standardized testing of basic reading capabilities and on growing use of digital technologies. Reading education, assessment, research and policy-making should focus more on higher-level reading practices in both adults and children in order to understand the development of reading skills and practices in an age increasingly dependent on a ubiquitous digital infrastructure.

Keywords: higher-level reading, literacy, reading literacy, development of literacy, development of reading literacy, development of reading, teaching reading, reading research

1 Zakaj ta dokument?

1.1 Upadanje bralne motivacije in bralnih spretnosti; zoževanje bralnih praks

Kljub zahtevam, ki jih naš visokorazviti svet postavlja pred branje, se danes v resnici mnogi ljudje spopadajo s težavami pri pridobivanju celo osnovnih bralnih spretnosti, bralne spretnosti in navade na višjih ravneh pa se slabšajo. Kar četrtnina ameriškega prebivalstva ne bere knjig (Gelles-Watnick in Perrin, 2021). Tretjina nemškega odraslega prebivalstva bere knjige manj kot enkrat na mesec (Statista, 2022). Najnovejša raziskava PISA (Programme for International Student Assessment) Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj (Organization for Economic Cooperation and Development [OECD], 2021) je pokazala velik upad branja v prostem času, saj je približno tretjina učencev poročala, da redko ali nikoli berejo knjig v prostem času. Poleg tega se je 49 odstotkov anketirancev strinjalo ali popolnoma strinjalo s trditvijo »berem samo, če moram«, kar je za približno 13 odstotnih točk več kot v raziskavi PISA 2000 (OECD, 2021). Kar tretjina

evropskega prebivalstva ima težave celo z bralnimi spretnostmi na nižji ravni.¹ Kako morda upadajo bralne spretnosti na višjih ravneh, lahko le ugibamo, saj se te ne merijo; vendar pa so za spoprijemanje z zapletenostjo informacijske družbe prav te veščine branja na višji ravni danes pomembnejše kot kdaj koli prej.

1.2 Pomembnost pismenosti, zlasti branja

Sodobne pismene družbe so rezultat dolge kulturne evolucije, v kateri sta branje in pisanje postajala vedno bolj pomembna. Od stopnje njihove pismenosti je odvisno, kako dobro lahko ljudje uspevajo ali celo delujejo v današnji pismeni družbi.

Pismenost – branje in pisanje – omogoča prenos in ohranjanje informacij in znanja na vseh področjih življenja: v novicah, državni upravi, znanosti in šolstvu, religiji, izobraževanju itd. Omogoča tudi izmenjavo zapletenih človeških sodb in čustev. Ker je temelj vseživljenjskega učenja, posamezniki vseh starosti potrebujejo dobre bralne spretnosti. Poleg tega se z branjem kot nenamerni stranski učinek vadijo tudi disciplina in pozornost ter kognitivna potrpežljivost. Čeprav si za to ne prizadevamo nujno zavestno, je ta učinek zelo pomemben (van der Weel, 2018). Ne nazadnje je branje osrednje in najmočnejše miselno orodje, ki ga imamo.

Tako kot sta od dobrih bralnih spretnosti odvisna osebna blaginja in razvoj posameznika, so od njih odvisni tudi gospodarski razvoj, družbena in politična udeležba ter s tem demokracija. Današnja kompleksna družba ni le rezultat branja, temveč sta od branja odvisna njeno preživetje in prihodnja odpornost.

Ta temeljna kulturna in družbena vloga branja ni vedno dovolj prepoznana. Osrednji pomen branja je postal preveč samoumeven in s tem skoraj »neviden«. Kolikor se ju sploh priznava, se podcenujeta izjemna zapletenost in kompleksnost branja. Branje se prepogosto pojmovno posplošuje in pretirano poenostavlja na osnovne spretnosti dekodiranja. Pri tem se ne upoštevajo vse bolj zapletene

¹ Na primer 12,1 odstotka odraslih Nemcev ima nizko pismenost, dodatnih 20,5 odstotka pa ima opazne težave s črkovanjem (Buddeberg idr., 2020; Grotlüschen idr., 2019). »16,4 odstotka odraslih v Angliji ali 7,1 milijona ljudi lahko opišemo kot osebe z 'zelo slabimi pismenostmi'. [...] Vsak četrti (26,7 odstotka/931.000 ljudi) odrasli na Škotskem se sooča z izzivi zaradi pomanjkanja pismenosti« (Literacy Trust, b. d.); »21 odstotkov odraslih v Združenih državah Amerike (približno 43 milijonov) spada v kategorijo nepismenih/funkcionalno nepismenih« (Rea, 2020). Glej tudi Perin (2019).

interpretacijske interakcije z besedilom. Kompleksnost, ki je značilna za ta edinstveni človeški dosežek, vključuje:

- Sam izraz, ki zajema množico različnih procesov človekovega ukvarjanja z besedili, kot so ponovno branje, postopno spoznavanje različnih pomenov ali pristranskosti, medsebojno primerjanje delov besedila, primerjanje različnih besedil, soočanje z nasprotujočimi si informacijami in različnimi načini predstavitve itd.
- Raznolikost bralcev z njihovimi individualnimi ravni bralnih spretnosti in strategij branja; njihove različne navade, preference in zelo različne ravni predhodnega znanja; njihove različne motive in cilje branja; »vse večjo raznolikost in kompleksnost situacij, ki vključujejo besedila in branje« (Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD), 2019, str. 12), vključno s fizičnimi okolji in spletnimi komunikacijskimi procesi.
- Številne psihološke procese, povezane z branjem, vključno z motivacijo in frustracijo, užitek in prostim časom, čustvenimi odzivi, terapevtskimi in meditativnimi učinki, domišljijo in mentalnimi podobami, ustvarjalnostjo in navdihom.
- Številne ovire pri branju – od motivacijskih ovir in ovir v zvezi z znanjem do slabe pismenosti in disleksije –, ki prizadenejo tako otroke kot odrasle, celo v akademski skupnosti.
- Kompleksnost besedil, ki izhaja iz jezikovne kompleksnosti samega besedila, idej in argumentov, ki jih izraža, ali iz kompleksnosti človeške interakcije, ki jo opisuje, kar zahteva predhodno znanje ali socialne kognitivne spretnosti, kot sta zavzemanje stališč in perspektiv ter empatija.
- Raznolikost bralnih medijev in načine dostopa do njih. To vključuje multimodalnost branja, ki od bralcev zahteva razumevanje razmerja med informacijami v pisni obliki in v drugih oblikah, kot so slike, diagrami, sheme, video ali zvok, ki jih procesiramo in doživljamo različno, tako kognitivno kot tudi afektivno/čustveno. Digitalno branje je enako kompleksno kot branje v tiskani obliki.
- Večjezičnost branja, saj so zlasti mladi, katerih materni jezik ni angleščina, danes prisiljeni obvladati angleščino, če želijo polno sodelovati v različnih, zlasti spletnih medijih.

1.3 Digitalni izziv

Eden od glavnih vzrokov za velike spremembe v bralnih praksah v zadnjih letih je vse pogostejša uporaba zaslonov za branje, zaradi česar se je v današnjem visokorazvitem svetu izjemno povečala tudi kompleksnost in zahtevnost besedilne komunikacije. Digitalni razvoj odpira pomembna vprašanja o vlogi branja za posameznika in družbo, zbuja strahove glede izgube kognitivnih in kulturnih

zmožnosti ter opozarja na omejitve sedanjih izobraževalnih standardov. Kot nekakšno nadaljevanje projekta E-READ (E-READ, b. d.), ki se je začel ukvarjati z digitalnim izzivom v letih 2014–2019, **je namen tega prispevka predstaviti vsem zainteresiranim deležnikom – vključno z znanstveniki, raziskovalci, politiki, pedagogi, knjižničarji in strokovnjaki iz knjižne industrije – stanje našega razumevanja narave in pomena veščin in praks branja na višji ravni za sodobno družbo, izzive, s katerimi se srečuje branje na višji ravni, ter načine, kako se lahko ti izzivi rešujejo.** Pri tem besedilo upošteva najnovejše interdisciplinarne znanstvene raziskave o branju in njegovih učinkih tako na posameznikove možgane kot tudi na družbo. Medtem ko se ocene stanja branja v današnji družbi večinoma osredotočajo na osnovne bralne spretnosti, je glavni cilj tega prispevka opozoriti na nujno potrebo po učenju in omogočanju bralnih spretnosti in praks na višji ravni v digitalni dobi ter podati konkretne predloge za njihovo ocenjevanje, raziskovanje in poučevanje, z željo, da tudi prihodnje generacije ne bi imele težav z ubesedovanjem svojih misli.

Da bi se pripravili na to kompleksnost, se učenje branja ne sme ustaviti na ravni dekodiranja ali tekočega branja, temveč ga je treba razširiti, da bi vsakomur zagotovili ustrezne spretnosti in sposobnosti za spoprijemanje z njo. Zahtevne bralne spretnosti in prakse, potrebne za delovanje v našem visokorazvitem svetu, bomo v prispevku imenovali s skupnim izrazom *branje na višji ravni*.

2 Kaj je branje na višji ravni in zakaj je pomembno?

2.1 Kontekst

V zadnjih treh desetletjih je bralno okolje doživelo medijsko metamorfozo, ki je spremenila načine, na katere komuniciramo, se učimo, delamo, ljubimo in so-vražimo. V tem procesu je v večini držav ogromna količina besedilnih informacij postala dostopna z neznansko lahkoto praktično vsem. Hkrati izobraževalci, založniki, avtorji, programerji in ustvarjalci digitalnih vsebin vsak dan ustvarjajo nove digitalne platforme in medijske izdelke. Tako kot pred tem tisk, so nam digitalni mediji omogočili shranjevanje, pridobivanje in porabo več informacij kot kdaj koli prej v zgodovini človeštva. Vendar je ne glede na vse prednosti medijske preobrazbe naša sposobnost razumevanja in uporabe vseh teh na novo dostopnih informacij še vedno odvisna predvsem od naše sposobnosti kritičnega razmišljanja. Nasprotno pa je naša zmožnost kritičnega in ustvarjalnega razmišljanja ter vključevanja v družbene in intelektualne perspektive še vedno neločljivo povezana z ravni naših bralnih spretnosti in praks. Zato se zavzemamo, da bi vse zainteresirane strani več pozornosti namenile branju na višji ravni.

2.2 Bralne spretnosti na višji ravni

V nadaljevanju bomo opredelili spekter nepogrešljivih bralnih praks na višji ravni – izraz »prakse« naj bi zajemal tako to, kaj berete, kako berete in na kakšni podlagi, kot tudi vaše bralne navade in spretnosti, saj se te medsebojno krepijo.² Ta nabor spretnosti in praks – načinov interakcije in vključevanja – ponese dejanje branja dlje od zgolj pridobivanja informacij; to pomeni, da presega osnovne spretnosti dekodiranja in razumevanja besedila. V nadaljevanju je navedenih nekaj primerov s skoraj neskončnega seznama načinov branja. Med njimi ni fiksne ločnice in v vsakem bralnem procesu se lahko izvaja več kot en način branja. Osrednja naloga tega sklopa spretnosti je torej sposobnost nemotenega izbiranja med njimi glede na zahteve besedila in cilj branja. Od bralca zahteva, da se med bralnim procesom prožno prilagaja razvijajoči se bralni situaciji, kontekstom, načinom predstavitve in besedilnim povezavam ter izbere ustrezen način. Vsako branje na višji ravni je torej zavestno metakognitivno (Ackerman in Goldsmith, 2011; Barzilai in Ka'adan, 2017; OECD, 2019), vključuje zavestno izbiro bralnih besedil, bralnih medijev, bralnih situacij in bralnih strategij, predpostavlja zavestno spremljanje in prilagajanje bralnega vedenja, zlasti v multimodalnih kontekstih, ter – kar je bistveno – stalno spremljanje razumevanja.

- *Kritično branje* je še posebej pomembno za politično udejstvovanje in stabilno družbo. Zavedamo se obilice napačnih informacij ter obstoja političnih in ideoloških pristranskosti in manipulacij. Vestno upoštevamo logiko, natančno preverjamo sklepanje in analogije ter analiziramo vire svojih informacij.
- Pri *vživetem branju* (Mangen, 2008; Kovač in van der Weel, 2018; Rosebrock, 2020) pozabimo na svet okoli nas. Je prostočasna aktivnost, povezana tudi z vzdrževanjem pozornosti in koncentracijo. Kot protiutež zahtevam po večopravilnosti v našem vsakdanjem življenju treniramo sposobnost koncentracije.
- Z *literarnim branjem* se ne krepijo le bralne spretnosti (Jerrim in Moss, 2019; Wicht idr., 2021; OECD, 2021), temveč tudi pripovedna prefinjenost, iskanje perspektive, širina besedišča, kognitivna potrpežljivost, razumevanje govornih dejanj in metaforičnih izrazov, razumevanje različnih družbenih situacij in odnosov, domišljija, empatija, razumevanje medbesedilnih učinkov, soočanje s široko paleto možnosti za ukrepanje itd. (npr. Leverage idr., 2011; Zunshine, 2006; Keen, 2007; Worth, 2017; Wolf, 2018; Castano idr., 2020; Döddel-Feder in Tamir, 2018; Mumper in Gerrig, 2017; Hartung in Willems, 2020;

² V zadnjem času se izraz »poglobljeno branje« uporablja za opis številnih naprednih bralnih spretnosti (Wolf in Barzillai, 2009; glej tudi Wolf, 2018; Rosebrock, 2020), vendar je uporaba tega izraza precej nejasna.

- Douglas idr., 2016). Ukvarjamo se s celotnim spektrom književnosti ter bralce izpostavljamo najrazličnejšim izkušnjam in jezikovnim prijemom.
- *Branje dolgih vsebin* »je neprecenljivo za številne kognitivne dosežke, kot so koncentracija, izgradnja besedišča in spomin« (E-READ, 2018; Baron, 2021). S tem se trenira bralčeva koncentracija, potrjuje se, da je trajna pozornost smiselna, predvsem pa sporoča, da so vprašanja tako kompleksna, da daleč presegajo kratko besedilo.
 - *Počasno branje* združuje učinke vseh prejšnjih praks. Gre za bralni proces, za katerega je potreben čas, za poglobljeno branje dolgih vsebin, za zavestno razmišljanje o bralnem procesu, pa tudi za večkratno spremljanje razumevanja in ponovno branje ter odkrivanje večplastnega pomena besedila – ki ga je mogoče odkriti le s ponavljajočim se branjem in razmišljanjem v daljšem časovnem obdobju, kar omogoča odprt razvoj razumevanja, ki presega očitno (Lacy, 2014; Mikics, 2013; Miedema, 2009; Mohrhard, 2018; Boulos Walker, 2017; Schüller-Zwierlein, 2017b).
 - *Vztrajno branje* je prav tako povezano z vsemi zgoraj navedenimi vrstami branja (razen z vživetim branjem). Gre za dve vrsti vztrajnosti. Pri branju dolgih vsebin pomeni sposobnost, da vztrajno sledimo posameznemu besedilu v vsej njegovi kompleksnosti – da »vztrajamo pri dolgih, težkih, zahtevnih ali konfrontacijskih bralnih izkušnjah« (Douglas idr., 2016, str. 259); pri internetnem branju pa gre za vztrajnost, da v multimodalnem in hipertekstualnem okolju z veliko motečimi dejavniki ne pozabimo na svoj cilj.
 - *Nestratesko branje* je še posebej pomembno v dobi ciljno usmerjene učinkovitosti in običajnega iskanja informacij na spletu. Ne le, da presega »instrumentalni odnos« (Attridge, 2004, str. 7) do branja – presega tudi branje za »užitek« ali »prosti čas«. Nestratesko branje je osrednji element osebnega razvoja – omogoča nova odkritja in nova obzorja ter nove cilje za ciljno usmerjeno branje.
 - *Branje kot izziv* je tesno povezano z nestrateskim branjem: Razširjeni kliše, da je branje namenjeno bodisi pridobivanju informacij bodisi zabavi, zanemarja osrednje dejstvo, da branje vedno pomeni izziv za razmišljanje.

Razvoj in izvajanje bralnih spretnosti na višjih ravneh sta naporna in takšna ostaneta vse življenje; za njihovo izpopolnjevanje si je treba prizadevati vse življenje.

Naš poudarek na višjih ravneh bralnih spretnosti seveda ne zmanjšuje pomena učenja osnovne pismenosti pri otrocih. Spretnosti osnovne pismenosti so – podobno kot Maslowova (1943) hierarhija potreb – nujni temelj, na katerem je mogoče graditi bralne spretnosti na višji ravni. Vendar je treba osnovni postopek dekodiranja čim bolj spremeniti v rutino, da se lahko kognitivni napor namesto tega porabi za globlje in zahtevnejše ukvarjanje z besedilom (Reiss idr. 2019).

2.3 Zakaj so pomembne veščine in prakse branja na višji ravni?

V splošnem so izboljšane bralne dejavnosti – poleg dekodiranja preprostih besedil v praktične namene – povezane z dobrim počutjem, izobraževalnimi dosežki, socialno-ekonomskim statusom, družbenim vključevanjem, zmanjšanjem kriminala (OECD, 2018; glej tudi Rea, 2020), duševnim zdravjem (Billington, 2019; Boyes idr., 2016) in celo dolgoživostjo (Bavishi idr., 2016; Rea, 2020). Poleg tega se je izkazalo, da dejavnosti branja na višji ravni izboljšujejo in krepijo razvoj jezikovnih kompetenc, empatije, socialne kognicije in sprejemanja perspektiv (npr. Leverage idr., 2011; Zunshine, 2006; Keen, 2007; Worth, 2017; Wolf, 2018; Castano idr., 2020; Dodell-Feder in Tamir, 2018; Mumper in Gerrig, 2017; Hartung in Willems, 2020), osredotočenosti in pozornosti, kognitivne potrpežljivosti (koncentracije in discipline), našega razumevanja kompleksnosti ljudi in njihovih težav, vrednotenja različnih stališč, znanja, ki presega neposredni namen, ter ne nazadnje ustvarjalnosti, domišljije in miselnih podob (Brosch, 2018). Gre torej za nepogrešljiv mehanizem za osebni in kognitivni razvoj. Na primer, branje daljših besedil (101 stran ali več) v okviru šolskega procesa napoveduje bistveno višje rezultate na testu bralne pismenosti PISA kot branje krajših besedil, upoštevajoč socialno-ekonomske profile učencev in šol ter spol učencev (OECD, 2021).

Najpomembneje pa je, da branje na višji ravni daleč presega dekodiranje in zgolj pridobivanje informacij; kot tako je osrednjega pomena za kritično mišljenje. Branje na višji ravni bralce opremi z zmožnostjo preizkušanja različnih interpretacijskih možnosti, iskanja vzorcev in nenavadnega jezika v besedilu, odkrivanja in razlikovanja različnih pomenov, podtekstov, protislovij, pristranskosti in skritih ideologij, odkrivanja analogij in vzorcev ter sklepanja oziroma povezovanja besedila z drugimi besedili ali kulturnimi ozadji. Bralne spretnosti na višji ravni so bile vedno pomembne, vendar so za obvladovanje zapletenosti informacijske družbe danes še pomembnejše kot kdaj koli prej. Brez poglobljenega in kritičnega ukvarjanja z vsebino in jezikom besedila smo slabo opremljeni za preprečevanje populističnih poenostavitev, lažnih novic, teorij zarote in dezinformacij ter tako ranljivi za manipulacijo. To resno ogroža družbeno sposobnost informiranega demokratičnega odločanja.

3 Kaj se dogaja z branjem?

Ugotavljamo štiri glavne trenutne vplive, ki škodujejo bralnim spretnostim in praksam na višji ravni.

A) Branje v digitalnem okolju

Statistični podatki kažejo, da sedanje medijsko okolje ne spodbuja urjenja v bralnih spretnostih in njihovega izpopolnjevanja. Na splošno ne beremo manj, vendar vsekakor zelo drugače. Ljudje zdaj največ berejo na zaslonih. Digitalni mediji in vseprisotne spletne storitve so v vsej svoji kompleksnosti in različni kakovosti začele prevladovati v našem kognitivnem okolju, s čimer so zasenčile dejstvo, da še vedno uporabljamo številne nezaslonske medije (na primer raba tiskanih knjig še vedno presegaj rabo elektronskih knjig (Handley, 2019)). Pojave so se različne nove bralne situacije (na primer branje tweetov in njihovo retvitanje ali branje, ki ga spodbudijo potisna sporočila), obstoječi bralni procesi pa se prilagajajo velikemu povečevanju hitrosti našega zasebnega in poklicnega življenja v zadnjih desetletjih in posledičnemu časovnemu pritisku. Takojšnjost in hitrost digitalnih medijev spodbujata posredovanje informacij v kratkih delih, kar drobi bralno izkušnjo.

Zaradi hitrega razvoja digitalnih medijev in spletnih storitev se je povečala odvisnost od branja, saj se je velik del vsakdanjega življenja digitaliziral in v veliki meri postal odvisen od digitalnega besedila. Ker se branje s papirja vse bolj seli na zaslone, se s tem prestavlja tudi v sfero vpliva majhnega števila velikih, profitno usmerjenih tehnoloških podjetij (ang. *Big Tech*), ki upravljajo svetovne digitalne medijske platforme in se pri tem uspešno izogibajo regulaciji. Za velika tehnološka podjetja so značilni mrežni učinki, ki povzročajo vedno večjo koncentracijo moči. Lobiranje in komercialni interesi teh nekaj podjetij postavljajo pod vprašaj tradicionalne načine izvajanja socialnega, političnega in gospodarskega nadzora v sodobnih družbah. V nadaljevanju se bomo osredotočili predvsem na to, kako ta razvoj vpliva na naravo (in kakovost) naših bralnih praks.

V digitalnem okolju je mogoče prepoznati naslednje posebne izzive pri branju na višji ravni:

1. *Konkurenca branju*: Poleg tega, da uporabniku omogočajo različne oblike branja, zaslonske tehnologije omogočajo tudi številne alternative branju, kot so zvočne knjige, filmi/televizija ali pretočne serije. Obstajajo številne platforme, ki si prizadevajo pritegniti in čim dlje ohraniti pozornost uporabnikov z uporabo »hiperprijetnih mentalnih dražljajev« (Crawford, 2015), ki vzbujajo številne skušnjave, da sploh ne bi brali. Celo številni bralci se vse pogosteje premikajo od branja dolgih besedil k zaslonskim in drugim novim formatom (Rose, 2013; glej tudi Schleicher, 2019, str. 14; Poletti idr., 2016). Čeprav imajo ti drugi formati morda nekatere učinke, podobne vživetemu branju, pa skorajda ne spodbujajo drugih praks, ki smo jih zgoraj opredelili kot prakse branja na višji ravni.
2. *Multimodalnost*: Založniki in učitelji se vse bolj osredotočajo na multimodalne medije. Čeprav je branje v tiskani obliki lahko do neke mere tudi

multimodalno, je digitalno okolje močno povečalo možnosti vključevanja drugih modalitet v bralne medije. To mešano medijsko okolje lahko veliko ponudi, vendar pa pogosto zabriše funkcionalne razlike med mediji, posebne prednosti in slabosti, vezane na njihov namen, pa tudi vztrajno uporabo monomodalnega branja. Kratkoročne in dolgoročne posledice vse pogostejše uporabe multimodalnih in pogosto hiperpovezanih besedil niso znane. Razmerje med multimodalnimi bralnimi mediji in bralnimi praksami na višjih ravneh pa ostaja premalo raziskano.

3. *Digitalna odrešitev*: Enačenje digitalizacije z napredkom vodi v vero v »digitalno odrešitev« v izobraževanju. Digitalizacija pogosto vodi do poudarjanja distribucije virov in tehničnega dostopa do informacij namesto samih bralnih praks in bralnih spretnosti na višji ravni. Digitalni mediji po definiciji niso odgovor na vse pedagoške probleme, vključno s tistimi, ki so povezani z branjem ali učenjem branja. Pri učenju branja ni bližnjic. Vera v digitalno odrešitev pogosto povzroči spregled številčnosti in zelo različne primernosti različnih digitalnih medijev za različne izobraževalne namene (na primer na bralno razumevanje različni digitalni mediji različno vplivajo (Freund idr., 2016)). Poleg tega zanemarljivo izobraževalni potencial tiskanih medijev, ki so prav tako raznoliki in raznoliko uporabni kot digitalni mediji.
4. *Digitalna pismenost*: Številna pojmovanja »digitalne pismenosti« ali »novih pismenosti« (Coiro idr., 2008) napačno poudarjajo tehnično obvladovanje različnih oblik digitalnih medijev, namesto da bi se osredotočila na potrebne bralne prakse in navade.³ Že sam pojem »digitalna bralna pismenost« (OECD, 2019, str. 6 in naslednje) je preveč poenostavljajoč. Čeprav je priznavanje kompleksnosti in izzivov bralnih procesov v digitalnem okolju koristno, enotne digitalne bralne pismenosti ni, temveč moramo »sistematično sprejeti in razgrniti kompleksnejšo opredelitev« bralnih procesov, ki vključujejo digitalne medije (Coiro idr., 2008, str. 18; glej tudi Spante idr., 2018; Pangrazio idr., 2020). Uporaba izraza »digitalna pismenost« ne sme zamegliti dejstva, da je njen temelj še vedno konvencionalna bralna pismenost.
5. *Zaslone niso primerni za vse*: Spodbujanje rabe digitalnih medijev pogosto temelji na predstavah, da ti sami po sebi prinašajo tehnični in gospodarski napredek ter finančni dobiček. Takšni politični in komercialni motivi ovirajo celostno in podrobno analizo prednosti in slabosti različnih medijev za različne namene, čeprav je za to na voljo veliko znanstvenih podlag. V zadnjih dveh desetletjih je bilo opravljenih veliko raziskav o vplivu digitalnih medijev na proces branja in učenja. Večkrat je bilo ugotovljeno, da ima branje zaslona kar nekaj slabih lastnosti (Singer in Alexander, 2017; Delgado idr., 2018; Kong idr., 2018; Clinton, 2019; Haddock idr., 2020). Raziskave na primer kažejo, da

³ Law idr. (2018) na primer med te veščine digitalne pismenosti sploh ne uvrščajo branja.

se besedila, prebrana z zaslonu, pogosto jemljejo manj resno kot ista besedila, prebrana s papirja. Nenehna praksa preletavanja v digitalnih medijih zmanjšuje bralčevo nagnjenost – in morda celo ogroža njegovo zmožnost –, da se vključi v vsaj nekatere prakse branja na višji ravni. In obratno, pomanjkanje bralnih praks na višji ravni ogroža učinkovitost branja na ravni preletavanja. Pomanjkljivosti zaslonov verjetno negativno vplivajo tudi na pomnjenje (tudi zaradi vprašanja utelešene kognicije / razširjenega uma; Newen idr., 2018). Poleg tega zaslonske pomanjkljivosti niso začasno stanje. V zadnjih dvajsetih letih so se – morda protiintuitivno – prej povečale kot zmanjšale (Delgado idr., 2018). V kolikšni meri so zaznani učinki trajni, posledica inherentnih lastnosti medija ali zgolj odražajo sodobne odzive na trenutno razpoložljive digitalne medije in ali rezultati veljajo za vsak digitalni medij v vsaki situaciji, ostaja nejasno. Poleg tega moramo razlikovati med (1) takojšnjimi, kratkoročnimi (kognitivnimi in čustvenimi) učinki razlik med bralnimi podlagami na zaslonu in papirju na posameznika ter (2) posrednimi, dolgoročnimi učinki digitalne infrastrukture (zlasti spleta 2.0) na splošno na bralne navade posameznika ter na individualni in družbeni odnos do branja. Posredni učinki vključujejo doživljanje digitalnega besedila kot minljivega, odvrčanje pozornosti zaradi drugih dejavnosti na zaslonu in potrebo po stalnem kritičnem vrednotenju vseh spletnih besedil.

6. *Spletno okolje*: Že dolgo je znano, da »negotova kakovost in vse večja količina informacij predstavljata velik izziv za družbo. Zgolj obilje informacij samo po sebi ne bo ustvarilo bolj ozaveščenih državljanov brez dopolnilnega sklopa sposobnosti, potrebnih za učinkovito uporabo informacij« (Association of College and Research Libraries (ACRL), 2000, str. 2). Da so potrošniki ranljivi zaradi nizke pismenosti, je splošno priznано kot velik problem (Castles in drugi, 2018, str. 5; Rea, 2020; glej tudi Stewart in Yap, 2020), vendar je enako pomembna tudi ranljivost demokracije zaradi pomanjkanja bralnih spretnosti in praks na višjih ravneh. Digitalni mediji so spodbudili odklon od zanesljivih osrednjih virov novic in olajšali širjenje nepreverjenih trditev (Generalni direktorat za komunikacijska omrežja, vsebine in tehnologijo, Evropska komisija, 2018, str. 5). Populistične poenostavitve, lažne novice, teorije zarote in sistematične dezinformacije (Generalni direktorat za komunikacijska omrežja, vsebine in tehnologijo, Evropska komisija, 2018) se širijo po družbenih medijih in iz drugih virov, ki jih iskalniki najdejo prav tako zlahka kot zanesljivejše vire novic, to pa ogroža sodobne demokracije (Generalni direktorat za komunikacijska omrežja, vsebine in tehnologijo, Evropska komisija, 2018; Evropska komisija (EK), 2018, 2017; Singer in Brooking, 2018; Salovich in Rapp, 2021; Rapp, 2016). Kot odgovor je bil predlagan nov koncept informacijske pismenosti, ki vključuje veščine, kot so »razmišljujoče odkrivanje informacij, razumevanje, kako se informacije ustvarjajo in vrednotijo, ter uporaba informacij pri ustvarjanju novega znanja in etičnem sodelovanju

v učnih skupnostih» (Association of College and Research Libraries (ACRL), 2015, str. 8). Toda bralne spretnosti se v opisih informacijske in medijske pismenosti skorajda ne pojavljajo, čeprav sta ti dve področji neločljivo povezani. PISA je to priznala, saj je v svoje ocenjevanje vključila pismenost na področju več dokumentov in virov (OECD, 2019). Enako pomembne kot informacijska pismenost v boju proti lažnim novicam so globina in širina besedišča ter sposobnost strateškega, analitičnega in kompleksnega razmišljanja. Nobene od teh ni mogoče pridobiti brez branja na višji ravni.

B) Zvočne knjige

Zvočne knjige so poseben primer konkurence branju. Zaradi besede knjiga in ker je njihova vsebina zgolj besedna, se mnogim ljudem zdi, da so zvočne in tiskane/elektronske knjige tesno povezane, zaradi česar verjamejo (to velja tudi za mnoge oblikovalce politik), da je ene mogoče nadomestiti z drugimi. V mnogih pogledih lahko poslušanje in branje dejansko obravnavamo kot različna, a enakovredna načina dostopa do besednih vsebin, vendar je med njima tudi veliko razlik. Medtem ko se številni elementi slušnih in vizualnih verbalnih informacij obdelujejo na podoben način, pa pismenost spodbudi mrežo nevronske aktivnosti, ki v človeških možganih niso naravno povezane (Wolf, 2018). Psihološke študije, za katere se zdi, da kažejo, da je »predstavitev« »semantičnih informacij« enaka pri poslušanju in branju (npr. Deniz idr., 2019), temeljijo na poenostavljenem modelu semantičnih informacij, ki temelji na modelu dekodiranja, namesto na kompleksnejšem pogledu na interakcijo in ukvarjanje z jezikovnim izrekanjem. Kompleksnejši pogled pokaže, da sta poslušanje in branje kognitivno različni dejavnosti z različnimi mentalnimi afordancami⁴ (McClelland, 2020). O razlikah med branjem in poslušanjem je bilo objavljenih veliko manj raziskav kot o razlikah med branjem s papirja in branjem z zaslona. Nekatere pomembne razlike, o katerih je sicer treba opraviti več raziskav, so naslednje:

1. Morda je najbolj očitna razlika med branjem in poslušanjem v tem, da poslušanje ne zahteva pismenosti – in s tem tudi ne usposablja zanj, saj pri tem ne gre za proces dekodiranja besedilnih simbolov. Zvočne knjige pomenijo vrnitev k ustnosti, ki ima zelo drugačne značilnosti kot pismenost (Ong, 1982).
2. Druga razlika je v tem, da pri poslušanju del interpretacije besedila prepustimo pripovedovalcu. To pušča manj prostora za različne interpretacije in oblikovanje pomena. Glasovno izražanje je vnaprej določeno, tako da je trdo delo pri branju (aktivni proces postavljanja poudarkov, določanja ritmičnosti, intonacije itd.) nadomeščeno s pripravljenim izdelkom. Bralec pa mora to

⁴ Psihologi so *afordance* spremenili v nov strokovni termin, v *afordanco*.

delo opraviti sam, saj abecedna koda ne označuje intonacije ali višine glasu. Oblikovanje številnih glasov aktivira druge povezave v možganih.

3. Zvočna vsebina nima tipografskih strukturnih markerjev, ki so značilni za tisk, kot so paginacija, spremembe pisave, opombe pod črto in poglavja. Zaradi tega in zaradi neprekinjene narave zvočnega zapisa je pri poslušanju težje krmariti naprej in nazaj po besedilu, težje je primerjati besedila ter preveriti razumevanje slišane tako, da se denimo v besedilu vrnemo nazaj. To pomanjkanje nadzora nad besedilom lahko zmanjša pozornost, razumevanje in spomin. Prehodnega si ne zapomnimo tako dobro kot tistega, pri katerem se ustavimo in razmislimo. Manj prostora za razmislek pa pomeni manjšo kognitivno aktivnost poslušalca – manjšo aktivacijo omrežja. Zapis na tiskani strani ravno obratno omogoča premor za razmislek in večjo priložnost za utrditev v spominu.
4. Zvočne knjige prenašajo besedilo s fiksno hitrostjo, ki ne upošteva časovne kompleksnosti branja kot oblikovanja pomena in tako ovira kritično angažiranost. Zapisano besedilo pa, nasprotno, »omogoča bralcem, da nadzorujejo hitrost obdelave, in zmanjšuje zahteve po delovnem spominu, saj jim omogoča, da ponovno preberejo dele stavka, ki so bili problematični« (Michael in drugi, 2001, str. 240). Način dostopanja do besedila tu bralcu omogoča, da sam nadzoruje tempo in tako na različne načine modulira pozornost (ustavljanje, razmišljanje, preskakovanje itd.).
5. Odsotnost fizičnega stika z gradivom in fizičnih afordanc – otip, vonj, teža, gibanje, rokovanje – ogroža spomin in pozornost.
6. Ker je poslušanje bolj pasivno in vnaprej pripravljeno kot branje, daje več možnosti za odvrčanje pozornosti (Varao-Sousa idr., 2013).
7. In kar je najpomembneje, zdi se, da poslušanje ne razvija nobene od kritičnih kognitivnih sposobnosti na višji ravni, ki smo jih opisali. Prav tako verjetno ne spodbuja kognitivne potrpežljivosti, ki smo jo prej opredelili kot nenameren, a zelo cenjen učinek (zlasti dolgotrajnega) branja.

Vse to sicer nikakor ne pomeni, da je poslušanje slabše od branja. Ena od potencialnih prednosti poslušanja je zlasti njegova korektivna uporaba v primerih, ko je pismenost nizka (Bastemeijer, 2021). Lahko se na primer zelo učinkovito uporabi za povečanje motivacije manj veščih bralcev. Veliko izobraževalno vrednost ima kombinacija besedila in zvoka, zlasti za nekatere učence,⁵ kot sta branje ob poslušanju (Conklin idr., 2020) ali branje v paru / pri pomoči: zvočne knjige so lahko sestavni del programa opismenjevanja. Zlasti za tiste, ki trpijo zaradi različnih bralnih oviranosti, kot je disleksija, lahko zvočne knjige pomenijo veliko spodbudo pri pridobivanju konceptualnega znanja. Poleg tega so zvočne knjige preprosto odličen vir zabave.

⁵ Vključno z odraslimi (Baron, 2021, str. 175 in naslednje).

Kljub temu pa je dovolj jasno, da poslušanje v izobraževalni politiki ne sme biti nekritično sprejeto kot nadomestek za branje, zlasti zato, ker poslušanje ne razvija prej omenjenih sposobnosti na višjih ravneh. Potencialni vpliv vse večje uporabe avdio medijev (ali kombinacije avdio in video) ter ustreznega zmanjšanja branja na pismenost v družbi je lahko večji, kot si lahko mislimo.

Glede na to so binarne razprave o poslušanju in branju enako nekoristne kot binarne razprave o zaslonu in papirju. Bralne prakse na višji ravni ohranjajo svoj pomen ne glede na bralno okolje in izzive, ki jih prinašajo branje zaslona in zvočne knjige. Pretirano osredotočanje na bralni medij predstavlja nevarnost, da se bomo odvrnili od bralca in namena branja. Vsak medij ali modaliteta ima svoje lastne možnosti, svoje posebne prednosti in slabosti. V skladu s tem lahko njegovo vrednost presojamo le glede na njegovo uporabo za določen namen, ne pa absolutno. Politična prizadevanja in tudi znanstvene študije bi se morale osredotočiti na prednosti in slabosti uporabe določenih medijev v določenih kognitivnih procesih za določene skupine. Prej omenjeni izzivi zahtevajo jasen in analitičen pogled, ki ne bo pristranski zaradi ekonomskih vidikov, lobiranja komercialnih interesov ali znanstvene mode.

C) Poenostavitve besedil

Zaradi konkurence drugih modalitet, ki omogočajo hitrejši in lažji dostop do informacij, se zapletenost branja pogosto obravnava kot problem, ki ga je treba rešiti, ne pa kot naravna in zaželena posledica izraznega bogastva človeškega jezika. Tako je prevladujoča težnja po učinkovitosti in funkcionalnosti, ki jo spodbujata gospodarski in tehnološki razvoj, v številnih kontekstih povzročila opazno težnjo po poenostavitvi besedil. Splet kot okolje daje prednost krajšemu in preprostejšemu besedilu. Vizija strojne prevedljivosti, »pismenosti za strojno prevajanje« (Bowker in Ciro, 2019, str. 88) in »prevodu prijaznega pisanja« (Bowker in Ciro, 2019, str. 55 in naslednje, 90–91) prav tako spodbuja poenostavitve in standardizacijo besedišča in strukture besedil. Skladno s tem je poenostavitev besedil postala obsežno raziskovalno področje (Sikka in Mago, 2020; Štajnertajner in Saggion, 2018; Elguendouze, 2020; van den Bercken idr., 2019; Xu idr., 2015). Poenostavljena besedila odpirajo tudi nove trge za založnike. V izobraževanju se dolga in zapletena besedila pogosto nadomeščajo s krajšimi in enostavnejšimi besedili ter avdiovizualnim gradivom, kot so videoposnetki in podkasti (Common Core State Standards Initiative, b. d.; Baron, 2021), in to celo v običajno bralno intenzivnih disciplinah v visokem šolstvu, kot so zgodovina in literarne vede (Baron in Mangen, 2021).

Poenostavljeni jezik je lahko vsekakor koristen in potreben za določene namene, na primer v medicini (Daraz idr., 2018; Simas da Rocha idr., 2021; Tegethoff, 2019; Clarke Hillyer idr., 2020), kot didaktično orodje (na primer za zgodnje opismenjevanje otrok) ali v primeru občinstva s slabše razvito pismenostjo. Poenostavitev morda manj obremenjuje bralce, vendar tudi resno omejuje možnosti besedil za izražanje kompleksnosti besedilne medčloveške interakcije; onemogoča niansirano komunikacijo, ki spoštuje podrobnosti in različne poglede, ter omejuje zaznavanje dejstva, da si je mogoče znake katere koli vrste razlagati različno, kar je ključno za medkulturno razumevanje. Poenostavljanje prinaša nevarnost spodbujanja populizma ter poenostavljenih pogledov na zapletene situacije in identitete. Povečuje nevarnost dezinformacij, tako na političnem kot na medicinskem področju (Scharrer idr., 2019, 2017). Nazadnje, čeprav so poenostavljena besedila lahko koristna pri »prevajanju« informacij za širšo potrošnjo, ne razvijajo dovolj veščin na višji ravni, ki spodbujajo kritično mišljenje, to pa je bistveno za interpretacijo kakršnih koli kompleksnih informacij.

D) Poudarek na osnovnih spretnostih, strateškem in informativnem branju v bralni vzgoji

Program OECD za mednarodno ocenjevanje učencev (PISA) je izjemen dosežek, ki je vzpostavil mednarodni standard ocenjevanja pismenosti. Svoje metode ocenjevanja branja redno posodablja, pri čemer se prilagaja digitalnemu okolju in dodaja pomembne razsežnosti, kot so večdokumentna pismenost in vrednotenje virov, upravljanje nalog in samoregulacija (OECD, 2018), nekontinuirano in multimodalno branje⁶ ter vidiki kritičnega branja,⁷ vrednotenja besedila in metakognicije.⁸ Svojo opredelitev bralne pismenosti je razširil na »razumevanje,

⁶ »V širši opredelitvi se izraz 'besedila' nanaša na zvezna besedila, sestavljena iz stavkov in odstavkov, pa tudi na nekontinuirane načine predstavitve, kot so tabele, diagrami, slike ipd. z jezikovno vsebino, ki se lahko združujejo kot mešana besedila. Ta razmeroma široka opredelitev pojma besedilo zahteva široko opredelitev bralnih spretnosti, ki ni omejena na zvezna besedila. Zlasti nekontinuirana in mešana besedila zahtevajo celostne bralne spretnosti, ki presegajo obdelavo pisnega jezika« (Reiss idr., 2019, str. 23; prevedla Polona Vilar).

⁷ »Pri branju ne gre več predvsem za pridobivanje informacij, temveč za konstruiranje znanja, kritično razmišljanje in utemeljenost sodb« (Schleicher, 2019, str. 14).

⁸ »Branje« se pogosto razume kot preprosto dekodiranje ali celo glasno branje, medtem ko je namen te raziskave meriti veliko širše in obsežnejše konstrukte. Bralna pismenost vključuje široko paleto kognitivnih in jezikovnih kompetenc, od osnovnega dekodiranja do poznavanja besed, slovnice ter širših jezikovnih in besedilnih struktur za razumevanje, pa tudi povezovanje pomena z lastnim znanjem o svetu. Vključuje tudi metakognitivne kompetence: zavedanje in sposobnost uporabe različnih ustreznih strategij pri obravnavi besedil. Metakognitivne kompetence se aktivirajo, ko bralci razmišljajo o svoji bralni dejavnosti ter jo spremljajo in prilagajajo za določen cilj« (OECD, 2019, str. 9).

uporabo, vrednotenje, razmislek o besedilih in ukvarjanje z njimi, da bi dosegli svoje cilje, razvili svoje znanje in potencial ter sodelovali v družbi» (OECD, 2019, str. 8). Podobnega pomena je tudi Program OECD za mednarodno ocenjevanje kompetenc odraslih (PIAAC), ki je prav tako vzpostavil mednarodni standard ocenjevanja bralne pismenosti in ga uvedel v redno prakso ter svoj pristop prilagodil digitalnim bralnim situacijam.

PISA in PIAAC sta izjemno uspešno sprejeta kot podlagi za oblikovanje in spremljanje izobraževalnih politik. Kljub nenehnemu razvoju pa ne obravnavata vrste ključnih vidikov, povezanih z branjem na višji ravni – glede te omejitve sta podobna drugim trenutno aktualnim ocenjevanjem in študijam:

1. *Osnovna znanja*: PISA se osredotoča na mladostnike in na branje kot funkcionalno spretnost,⁹ ki je del osnovnega izobraževanja. Ne upošteva ključnega družbenega pomena višjih bralnih spretnosti in praks v poznejšem življenju. Ne obravnava vseživljenjskega učenja ali branja za osebni ali poklicni razvoj. Konceptualizira dele kritičnega branja in zavestnega branja, vendar ne vključuje večine veščin in praks, ki so zgoraj opisane kot bralne prakse na višji ravni. Tudi študije o pismenosti odraslih imajo v veliki meri to vrzel ter se najpogosteje osredotočajo na nizko pismenost (Buddeberg idr., 2020; Grotlüschen idr., 2019; Perin, 2019) in praktične situacije branja, ki vključujejo dejanske informacije (PIAAC uporablja podobno metodologijo kot program PISA; OECD, 2019; OECD, n. d. b).
2. *Instrumentalno branje*: Nedavni poudarek na bralnih strategijah kot pomembni pomoči pri branju (Philipp, 2015; Serravallo, 2015) je sicer osvetlil osrednje vidike zavestnega branja, vendar je hkrati privedel do prevlade izključno ciljno usmerjenega, instrumentalnega pogleda na branje, ki se odraža tako v raziskavah (Coiro in drugi, 2008, str. 10) kot tudi v ocenjevanju. V raziskavi PISA je zapisano: »Branje je namensko dejanje, ki se dogaja v okviru določenih bralčevih ciljev« (OECD, 2019, str. 21), v PIAAC pa: »[P]ismenost je pojmovana kot spretnost, ki vključuje konstruiranje pomena ter vrednotenje in uporabo besedil za doseganje vrste možnih ciljev v različnih kontekstih« (OECD, 2019, str. 19). Vešče branje po raziskavi PISA torej »od učencev zahteva, da poznajo in uporabljajo strategije, da bi glede na svoje namene in cilje kar najbolje izkoristili besedilo« (OECD, 2019, str. 32, 9; glej tudi Reiss idr., 2019, str. 21). Branje »kot kognitivna spretnost« naj bi vključevalo »niz specifičnih bralnih procesov, ki jih kompetentni bralci uporabljajo pri obravnavi besedil,

⁹ »Razume osrednje in osnovne spretnosti v smislu t. i. 'pismenosti' kot funkcionalne osnovne izobrazbe. Na ta način vključuje in poudarja uporabo znanja za mladostnikovo sedanje in prihodnje življenje na eni strani ter uporabnost za nenehno učenje v celotnem življenjskem obdobju na drugi strani« (Reiss idr., 2019, str. 15; prevedla Polona Vilar).

da bi dosegli svoje cilje. Postavljanje ciljev in njihovo doseganje ne vodita le odločitev bralcev, da se bodo ukvarjali z besedili, njihovo izbiro besedil in odlomkov besedil, temveč tudi njihove odločitve, da se ne bodo ukvarjali z določenim besedilom, da se bodo ponovno ukvarjali z drugačnim besedilom, da bodo primerjali in povezovali informacije iz več besedil» (OECD, 2019, str. 13). Tovrstni pristopi, ki spodbujajo povsem funkcionalen, strateški pogled na branje, ki se osredotoča na branje kot orodje (Reiss idr., 2019, str. 23) za reševanje problemov (Britt idr., 2017; OECD, n. d. a., I, str. 91) ter doseganje »uspeha« v gospodarskem in družbenopolitičnem življenju (OECD, 2019, str. 3) – so veliko preozki. Ne obravnavajo ključnih bralnih praks na višjih ravneh, kot so počasno branje, nestrateško branje, literarno branje in dolgotrajno branje, namenjeno samemu sebi.

Instrumentalna perspektiva PIAAC in PISA z metodami ocenjevanja, ki temeljijo na nalogah, prav tako ne zajame bralnih praks v smislu navad. Medtem ko raziskava PISA vključuje nekaj osnovnih podatkov o bralnem vedenju, motivaciji in užitku (Reiss idr., 2019, str. 84 in naslednje), pa sami rezultati raziskave ne vključujejo dovolj informacij o uporabi besedil ter zlasti o bralnih navadah in praksah na višji ravni, ki prispevajo k prefinjenemu razmišljanju, sposobnosti koncentracije in duševnemu zdravju. Maloštevilni rezultati v tej razsežnosti kažejo na jasn upad prakse branja kot izziva ali celo kot prostočasnega udejstvovanja.

3. *Informativno branje*: Čeprav raziskava PISA priznava, da branje presega pridobivanje informacij (Schleicher, 2019, str. 14), se še vedno osredotoča predvsem na uporabo informacij iz stvarnih besedil: »Okvir PISA za ocenjevanje bralne pismenosti učencev ob koncu obveznega izobraževanja [...] se mora osredotočiti na veščine bralne pismenosti, ki vključujejo iskanje, izbiranje, interpretiranje, povezovanje in ocenjevanje informacij iz vseh vrst besedil« (OECD, 2019, str. 3). Najvišja raven bralne pismenosti – šesta raven – kaže, da so bralci sposobni »izdelati zapletene načrte, da bi z besedilom(-i) dosegli določeni cilj. Bralci na 6. stopnji lahko razumejo dolga in abstraktna besedila, v katerih so informacije, ki jih zanimajo, vgrajene globoko in le posredno povezane z nalogo. Primerjajo in povezujejo informacije, ki predstavljajo več vidikov, ki si tudi potencialno nasprotujejo, pri čemer uporabljajo več meril in ustvarjajo sklepe med oddaljenimi informacijami, da bi ugotovili, kako se lahko informacije uporabijo« (OECD, n. d., I, str. 93). Ta poudarek na »ključnih kompetencah za obdelavo informacij« (OECD, 2019, str. 16) se pridružuje PIAAC, kljub potencialno širši opredelitvi pismenosti (OECD, 2019, str. 18) in nekoliko bolj zahtevni opredelitvi najvišje ravni bralnih spretnosti (OECD, 2019, str. 74). V digitalnem okolju, ki podpira dezinformacije in lažne novice v meri, kakršne še ni bilo (Schleicher, 2019, str. 14), sta zelo pomembna tako večdokumentna pismenost kot zavedanje o vprašanju kakovosti informacij. Vendar pa skoraj izključna osredotočenost na informacijsko branje (OECD,

2019, str. 4) pušča ob strani številne druge pomembne veščine in prakse branja na višji ravni, kot so počasno, nestratesko, literarno in dolgotrajno branje.

Seveda pa vse veščine in prakse branja na višji ravni niso primerne za standardizirano preverjanje. Kljub temu izobraževalna politika ne bi smela temeljiti izključno na tem, kar je trenutno mogoče izmeriti s standardiziranim testiranjem. Če se osredotočamo predvsem na funkcionalne, informacijske vidike branja, pozabljamo na pomen branja na višji ravni za kritično, kompleksno in stratesko razmišljanje.

4 Katere ukrepe predlagamo?

Branje kot vprašanje družbene in individualne blaginje zahteva učinkovito vladno politiko. Za to potrebujemo diferencirano diagnozo stanja branja v sodobni družbi. Ta diagnoza mora zajemati več kot le standardizirano ocenjevanje mladostnikov (kot je PISA; OECD, 2019 in 2022), ki je v zadnjem desetletju predstavljalo podlago za številne sodbe o branju. Celovita ocena mora zajeti tudi pismenost in bralne prakse odraslih.

Pri oblikovanju politik je treba upoštevati ne le zavedanje o vrednosti branja kot temeljne sposobnosti, ki oblikuje življenje in družbo, temveč tudi čim bolj obsežno in trdno empirično znanje o branju. Kot smo videli, branje zajema širok nabor besedilnih praks. Razvoj bralnih spretnosti v tem celotnem naboru praks je treba prikazati in analizirati – tudi v razvitih državah (Sen, 1999). Da bi ustvarili temelje za dobro oblikovanje politik, morajo biti vse raziskave in ocene transdisciplinarne in transnacionalne. Pri teh prizadevanjih se soočamo s tremi izzivi:

- Prvič, še vedno nimamo teoretičnih perspektiv in empiričnih orodij, ki bi nam omogočila prepoznati in oceniti doprinos branja v vsej njegovi širini, kaj šele razumeti njegove politične posledice.
- Drugič, primanjkuje nam empiričnih podatkov. Medtem ko se je v zadnjih dveh desetletjih razvilo ocenjevanje osnovnih spretnosti in nizke pismenosti, je premalo informacij o praksah branja na višji ravni in njihovi vlogi v družbi.
- Tretjič, nimamo dolgoročne strategije za izobraževanje o branju, ki ne bi bila osredotočena le na osnovne bralne spretnosti, temveč bi upoštevala tudi potrebo po uvajanju bralnih spretnosti na višji ravni, da bi spodbujala zdravo demokracijo.

Predlagamo, da pri spoprijemanju s temi tremi izzivi upoštevamo naslednje tri sklope konkretnih priporočil za celovito politiko branja.

A) Raziskave o branju

Za nove teoretične perspektive in empirična orodja se moramo nasloniti na raziskave branja. Zanima nas predvsem:

1. *Širši interdisciplinarni pogled*: Analiziranje branja kot dela širokega nabora besedilnih praks zahteva interdisciplinarni dialog med raziskovalci branja, učitelji in praktiki z različnih področij. Celovitejši pogled je odvisen od združevanja in povezovanja perspektiv tako različnih področij, kot so raziskave informacijskega vedenja (Fisher idr., 2005; Wilson, 2010; Greifeneder, 2014; Nahl in Bilal, 2007; Schüller-Zwierlein, 2017b), raziskave knjižnega trga, poučevanje informacijske pismenosti (Association of College and Research Libraries [ACRL], 2015), poučevanje podatkovne pismenosti, poučevanje pismenosti, raziskave osredotočanja in pozornosti, oblikovanje knjig, raziskave uporabnosti, psihologija, nevroznanost, sociologija in oblikovanje knjižničnih storitev.
2. *Boljša integracija raziskav*: Raziskovalci, ki se ukvarjajo z isto temo, pre pogosto dobijo rezultate, ki jih ni mogoče plodno primerjati z rezultati drugih raziskovalcev. Tudi znotraj enega samega področja ali podpodročja so sedanje raziskave branja razdrobljene in heterogene. To je mogoče odpraviti z uskladitvijo terminologije in konceptov, sistematizacijo metod, empiričnih okolij in raziskovalnih ciljev ter oblikovanjem usklajenega, doslednega raziskovalnega programa z ustreznim spektrom metodologij. Poleg tega bi bili koristni periodični ali celo stalni sistematični pregledi ter ocenjevalne sinteze rezultatov kvalitativnih in kvantitativnih raziskav.
3. *Dajanje prednosti bralnim ciljem pred bralnimi mediji*: Binarno stališče pri raziskovanju branja (zaslon proti papirju ali branje proti poslušanju) je treba nadomestiti z bolj uravnoteženim in analitičnim pogledom na različne prakse in medijskimi afordancami. Analiza in vrednotenje uporabe medijev se morata osredotočiti na dobro opredeljene kontekste (tj. določene namene in občinstva; Mizrahi in Salaz, 2020, Mizrahi idr., 2018; glej tudi Coiro idr., 2008).
4. *Razširitev fokusa raziskav branja*: Raziskovanje branja mora preseči ukvarjanje z osnovnimi funkcionalnimi in informacijskimi bralnimi spretnostmi ter se ukvarjati z bralnimi praksami na splošno, vključno s praksami branja na višjih ravneh. To vključuje upoštevanje »kazalnikov, ki presegajo medij podajanja besedila in lahko zato vplivajo na procese razumevanja« (Coiro idr., 2008, str. 10), kot so afektivni ali estetski procesi (Jacobs, 2015, str. 14; glej tudi Nahl in Bilal, 2007), ter nadgradnjo analize motivacije in užitka pri branju, ki jo je izvedla raziskava PISA.
5. *Vzpostavitev struktur za longitudinalne študije*: Za preučevanje dolgoročnih učinkov so potrebne longitudinalne študije. Poleg študij, ki zajemajo celotne populacije, so potrebne tudi longitudinalne razvojne študije posameznikov ter večjih in manjših družbenih skupin v celotnem življenjskem obdobju.

6. *Preučevanje načrtovanih in nenačrtovanih učinkov bralnih spretnosti na višji ravni:* To vključuje tako učinke na posameznika¹⁰ kot tudi dolgoročneje družbene učinke. Poleg splošnih raziskav o bralnih praksah na višji ravni bi se morala prihodnja raziskovalna prizadevanja na primer osredotočiti na strategije za pomoč pri oblikovanju digitalnih in tiskanih medijev, tako da bi ti mediji bolje podpirali branje na višji ravni (E-READ, 2018). Nekatere spretnosti branja na višji ravni so lahko specifične za tiskane ali digitalne kontekste (McLean, 2020). Medtem ko so individualni in družbeni učinki nizke pismenosti dobro raziskani, pa tega ne moremo trditi za učinke pomanjkanja bralnih spretnosti na višji ravni. To je še posebej pomembno za razumevanje razmerja med bralnimi spretnostmi in populizmom, diskriminacijo, dezinformacijami in lažnimi novicami ter družbeno harmonijo.

B) Vrednotenje branja in podatki o njem

Da bi pridobili boljše podatke, na katerih bi lahko utemeljili politiko branja, moramo:

1. *Ovrednotiti stanje branja v današnjih družbah glede na prakse in navade, pa tudi spretnosti:* Družbeni pomen branja presega njegovo funkcionalno vlogo, zato popolne diagnoze stanja branja v današnjih družbah ni mogoče omejiti na zmožnost dekodiranja in na veščine, ki temeljijo na informacijah in jih je mogoče izmeriti s testi. Čeprav je sposobnost pridobivanja veljavnih informacij iz (več) besedil dragocena, moramo za oceno stanja branja v današnjih družbah globlje razumeti celoten spekter bralnih praks in navad. To denimo vključuje tudi čas, porabljen za počasno, poglobljeno, literarno in dolgotrajno branje ter za neprekinjeno in nestrateško branje. Parametri, povezani s časom, so pomembni, ker je za branje na višji ravni potreben čas in ker takšni parametri jasno odražajo kronopolitične prakse v današnjih družbah ter njihove kognitivne in družbene posledice (Rosa, 2005).
2. *Ovrednotiti bralne spretnosti in prakse na višji ravni pri odrasli populaciji in v šolah:* Takšno vrednotenje lahko temelji na prizadevanjih PIAAC in PISA na področju bralnih spretnosti na višji ravni, kot je na primer novorazvito osredotočanje na večdokumentno pismenost in vrednotenje virov. Poleg že omenjenih časovnih parametrov, vključno s praksami počasnega branja, kot je ponovno branje, bi vrednotenje bralnih spretnosti moralo vključiti tudi prakse nestrateškega branja in branja kot izziva. To bi lahko sprva dosegli z razširitvijo in izpopolnitvijo obstoječega koncepta »ukvarjanja z besedili«, ki

¹⁰ Na primer disciplina, pozornost in koncentracija (npr. Lavie idr., 2014; Hayles, 2007).

ga uporabljata PISA in PIAAC (OECD, 2019, str. 8–10). Standardizirano testiranje je treba dopolniti s kvalitativnimi in opisnimi podatki.

3. *Vključiti statistične podatke o branju iz različnih virov:* Trenutna razdrobljenost podatkov onemogoča jasno sliko spreminjajoče se vloge branja v evropskih družbah. Namesto tega bi morali biti vsi tovrstni podatki združeni na enem mestu. Poleg obstoječih podatkov o bralni pismenosti iz različnih virov bi v tako bazo podatkov veljalo dodati tudi statistične podatke s področja založništva, knjigotrštva in knjižnic (Kovač idr., 2019; Kovač in van der Weel, 2018; Gerčar in van der Weel, 2023), pa tudi podatke iz raziskav informacijskega vedenja, raziskav knjižnega trga, poučevanja informacijske pismenosti ter raziskav koncentracije in pozornosti. Predlagamo sprejetje koncepta bralnega zdravja in spremljajočega indeksa bralnega zdravja (Gerčar in van der Weel, 2023) kot uporabnega instrumenta za spremljanje bralnih spretnosti in bralnih navad v evropskih družbah ter pravilno razumevanje sprememb v bralnem okolju. Indeks bralnega zdravja je zasnovan tako, da dopolnjuje zbiranje obstoječih podatkov z dodatnimi nacionalnimi in mednarodnimi raziskavami o bralnih navadah in praksah. Tovrsten pregled bi moral vključevati tudi dodatne informacije o ocenjevanju branja, kot so povzetki najnovejših raziskav branja ali informacije o novih orodjih in tehnologijah za ocenjevanje (Coiro in drugi, 2008). Da bi dosegli ta cilj, predlagamo ustanovitev Evropskega observatorija za branje.¹¹

C) Izobraževanje za branje

Dolgoročna strategija bralne vzgoje bi morala upoštevati:

1. *Kompleksnost:* Prvi cilj prihodnje bralne vzgoje bi moral biti dobro razumevanje kompleksnosti branja – kot množice različnih procesov v različnih medijih in situacijah, z različnimi cilji in učinki, ki obravnavajo kognitivno in jezikovno kompleksno, pogosto multimodalno gradivo, ki zahteva ne le sprejemanje informacij, temveč tudi razumevanje človeške kompleksnosti, sprejemanje različnih perspektiv in empatijo.
2. *Vse načine branja:* V skladu s tem je treba na podlagi pridobivanja temeljnih praktičnih spretnosti dekodiranja poučevati vse načine in različice branja (tudi vse prej naštete veščine in prakse branja na višji ravni), vključno z zavedanjem, da je vedno na voljo veliko načinov branja, med katerimi lahko izbiramo (OECD, 2019, str. 6).

¹¹ Po zgledu Evropskega avdiovizualnega observatorija, <https://www.obs.coe.int/en/web/observatoire/>.

3. *Razlikovanje uporabe medijev*: Različni mediji imajo različne afordance, kar pomeni, da imajo različne prednosti in slabosti glede na namen branja. Učenci morajo zato razumeti, kateri medij za branje lahko uporabijo za določen namen. To vključuje tudi nadaljnjo rabo tiska, saj se nekatere oblike branja na višji ravni morda najbolje učijo na papirju (Rosebrock, 2020, str. 12). Ni mogoče pričakovati predhodnega diferenciranega znanja o dostopnosti, mehanizmih in prednostih (tudi ne od t. i. digitalnih domorodcev).
4. *Medijsko in informacijsko pismenost*: Da bi se učenci lažje borili proti učinkom populizma, lažnih novic in dezinformacij ter zmanjšali svojo ranljivost za dezinformacije in teorije zarote, jih je treba seznanjati z nenehno potrebo po vrednotenju vseh besedil, tako da se naučijo prepoznati »značilnosti verodostojnosti vira« (Scharer in Salmerón, 2016, str. 1541) in njegove parabesedilne značilnosti. Bralne spretnosti na višji ravni je treba nujno vključiti v akcijski načrt EU za digitalno izobraževanje¹² in njen okvir digitalnih kompetenc za državljane (Evropska komisija [EK], 2017).
5. *Prakse*: Cilj bralne vzgoje mora biti vzpostavitev bralnih rutin in praks. Boljša bralna rutina izboljša nagnjenost k branju ter poveča samozavest in veselje do branja, s tem pa tudi zmožnost vključevanja v bralne prakse na višjih ravneh. Ker je bilo ugotovljeno, da je količina branja kratkih digitalnih besedil, zlasti na družbenih omrežjih, negativno povezana z bralnim razumevanjem (Duncan idr., 2015; Pfost idr., 2013) in širše z učnimi dosežki, bi morale učne prakse vključevati tudi upravljanje časa in samoregulacijo, zlasti večopravnosti. Poučevanje branja bi moralo biti povezano tudi s sorodnimi praksami, kot je (akademsko) pisanje (Graham, 2020).
6. *Branje na višji ravni*: Poleg strateškega branja bi morale biti pomemben del kurikulumov tudi veščine in prakse branja na višji ravni, vključno s poglavljenim razumevanjem, da je branje naporno, da ga digitalne tehnologije ne morejo nadomestiti in da imajo prakse branja na višji ravni koristne učinke na možgane posameznika in na družbo. To pomeni, da bi moralo poučevanje tehnik branja na višji ravni potekati tudi v digitalnem okolju (Wild in Glondys, 2020; E-READ, 2018). Poučevanje branja ne bi smelo biti omejeno na standardizirano testiranje.
7. *Dialog med raziskovalci in izobraževalci*: Vedno večja kompleksnost bralnih procesov zahteva okrepljen dialog med izobraževalci in raziskovalci z različnih področij.
8. *Vseživljenjsko izobraževanje za pismenost*: Ni dovolj razumeti branje kot orodje za vseživljenjsko učenje (OECD, 2019, str. 8); poglobljanje in širjenje bralnih spretnosti je vseživljenjski proces in cilj samo po sebi. Izobraževanje o branju se mora nadaljevati tudi na univerzitetni ravni (npr. Henry-Huthmacher in

¹² <https://education.ec.europa.eu/sl/focus-topics/digital-education/action-plan>

Hoffmann, 2016; Minguela idr., 2015). Povedano drugače, s sistematičnim spodbujanjem branja je treba nasloviti posameznike vseh starosti, tudi v neformalnih okoljih.

9. *Prostore za branje*: Javni bralni prostori so potrebni za podporo formalnemu in neformalnemu izobraževanju o branju, ki presega šolsko raven, in za prepoznavnost branja kot družbene prakse. Knjižnice ostajajo najboljši prostori za ta namen. Kot edina bralna središča današnje družbe (Schüller-Zwierlein, 2017a) so edinstveni prostori, rezervirani za osredotočeno branje, vseživljenjsko učenje in socialne procese branja. Če kaj, se potreba po javnih bralnih prostorih v vse bolj digitalnem okolju še povečuje.
10. *Visokošolske in javne izobraževalne ustanove bi morale v svoje učne načrte vključiti bralne spretnosti na višji ravni*: zdrava družba potrebuje več stičnih točk za pridobivanje in razvijanje bralnih spretnosti v posameznikovem življenju.

5 Prihodnost branja

Branje je ključnega pomena za človeško kulturo. To ni obrobna veščina, ki bi jo bilo treba prepustiti pedagoškim oddelkom in osnovnim šolam. Branje je globoko preoblikovalna oblika kulture, ki vpliva na način razmišljanja in interakcije posameznikov ter s tem tudi način urejanja družbe. To zadeva posameznike vseh starosti. Bralne spretnosti kot temeljna sposobnost so del človekove blaginje in so nujne za človekov razvoj in medsebojno razumevanje. Bralne spretnosti in prakse so »temelj za polno sodelovanje v gospodarskem, političnem, skupnostnem in kulturnem življenju sodobne družbe«, vključno z »družbenim, kulturnim in političnim udejstvovanjem«, pa tudi »osebno osvoboditvijo, emancipacijo in sposobnostjo« (OECD, 2019, str. 10). Zdrava demokratična družba, ki se osredotoča na ozaveščeno soglasje med več deležniki in več kulturami, zahteva odporne bralce (Douglas idr., 2016), ki so dobro seznanjeni s praksami branja na višji ravni. Zavedati se mora, da je branje osrednja tehnika usposabljanja naše kulture za kognitivno in socialno vedenje ter predpogoj za učinkovito delovanje demokracije.

Ker se zavedamo te ključne vloge v družbi, prihodnosti branja ne smemo prepustiti v roke komercialnim interesom in tehnološkemu napredku. Namesto tega potrebujemo usklajene politike, ki bodo zagotovile, da bo prihodnje poučevanje branja omogočilo, da bodo bralne navade in prakse ustrezale ključni vlogi branja. Vse politike, ki vključujejo branje, morajo temeljiti na zavedanju te notranje vrednosti branja, pa tudi na obsežnem trdnem empiričnem znanju o branju. Da bi razumeli njegovo vlogo in vpliv na sodobne družbe, je pomembno,

da načrtamo in analiziramo razvoj bralnih spretnosti ter da vlagamo v nadaljnje raziskave branja, zlasti branja na višjih ravneh in njegovega poučevanja. Kajti »vojna je tisto, kar se zgodi, ko jezik odpove« (Atwood, 1993, str. 43).

Viri

Ackerman, R. in Goldsmith, M. (2011). Metacognitive regulation of text learning: On screen versus on paper. *Journal of Experimental Psychology*, 17(1), 18–32. <https://doi.org/10.1037/a0022086>

Association of College and Research Libraries (ACRL). 2000. *Information literacy competency standards for higher education*. <http://hdl.handle.net/11213/7668>

Association of College and Research Libraries (ACRL). 2015. *Framework for information literacy for higher education*. <http://www.ala.org/acrl/standards/ilframework>

Attridge, D. (2004). *The singularity of literature*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203420447>

Atwood, M. (1993). *The robber bride*. Bloomsbury.

Baron, N. S. (2021). *How we read now: Effective strategies for print, screen and audio*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780190084097.001.0001>

Barzilai, S. and Ka'adan, I. (2017). Learning to integrate divergent information sources: The interplay of epistemic cognition and epistemic metacognition. *Metacognition Learning*, 12(2), 193–232. <https://doi.org/10.1007/s11409-016-9165-7>

Bastemeijer, L. (2021). Required listening: The effects of using audio- and karaokebooks in fiction education at Dutch vmbo schools. [M.A. thesis]. Leiden University.

Bavishi, A., Slade, M. D. in Levy, B. R. (2016). A chapter a day: Association of book reading with longevity. *Social Science & Medicine*, 164, 44–48. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2016.07.014>

Billington, J. (ed). (2019). *Reading and mental health*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-21762-4>

Boulos Walker, M. (2017). *Slow philosophy: Reading against the institution*. Bloomsbury Academic. <https://doi.org/10.5040/9781474279949>

Bowker, L. and Buitrago-Ciro, J. (2019). *Machine translation and global research: Towards improved machine translation literacy in the scholarly community*. Emerald. <https://doi.org/10.1108/9781787567214>

Boyes, M. E., Leitao, S., Claessen, M., Badcock, N. A. and Nayton, M. (2016). Why are reading difficulties associated with mental health problems? *Dyslexia*, 22(3), 263–266. <https://doi.org/10.1002/dys.1531>

Britt, M. A., Rouet, J.-F. in Durik, A. M. (2017). *Literacy beyond text comprehension: A theory of purposeful reading*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315682860>

Brosch, R. (2018). What we 'see' when we read: Visualization and vividness in reading fictional narratives. *Cortex*, 105, 135–143. <https://doi.org/10.1016/j.cortex.2017.08.020>

Buddeberg, K., Dutz, G., Grotlüschen, A., Heilmann, L. in Stammer, C. (2020). Low literacy in Germany: Results from the second German literacy survey. *European Journal for Research on the Education and Learning of Adults*, 11(1), 127–143. <https://rela.ep.liu.se/article/view/3869>

Castano, E., Martingano, A. J. in Perconti, P. (2020). The effect of exposure to fiction on attributional complexity, egocentric bias and accuracy in social perception. *PLoS One*, 15(5). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0233378>

Castles, A., Rastle, K. in Nation, K. (2018). Ending the reading wars: Reading acquisition from novice to expert. *Psychological Science in the Public Interest*, 19(1), 5–51. <https://doi.org/10.1177/1529100618772271>

Clarke Hillyer, G., Beauchemin, M., Garcia, F., Kelsen, M., Brogan, F.L., Schwartz, G.K. in Basch, C.H. (2020). Readability of cancer clinical trials Websites. *Cancer Control*. <https://doi.org/10.1177/1073274819901125>

Coiro, J., Knobel, M., Lankshear, C. in Leu, D. J. (ur.). (2008). *Handbook of research on new literacies*. Lawrence Erlbaum Associates / Taylor & Francis Group.

Common Core State Standards Initiative, n. d. *Common core standards for English language arts*, Appendix A: Research supporting key elements of the standards. http://www.corestandards.org/assets/Appendix_A.pdf

Conklin, K., Alotaibi, S., Pellicer-Sánchez, A. in Vilkaitė-Lozdienė, L. (2020). What eye-tracking tells us about reading-only and reading-while-listening in a first and second language. *Second Language Research*, 36(3), 257–276. <https://doi.org/10.1177/0267658320921496>

Crawford, M. B. (2015). *The world beyond your head: On becoming an individual in an age of distraction*. Viking.

Daraz, L., Morrow, A. S., Ponce, O. J., Farah, W., Katabi, A., Majzoub, A., Seisa, M. O., Benkhadra, R., Alsawas, M. in Prokop, L. (2018). Readability of online health information: A meta-narrative systematic review. *American Journal of Medical Quality*, 33(5), 487–492. <https://doi.org/10.1177/1062860617751639>

Delgado, P., Vargas, C., Ackerman, R. in Salmerón, L. (2018). Don't throw away your printed books: A meta-analysis on the effects of reading media on reading comprehension. *Educational Research Review*, 25, 23–38. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2018.09.003>

Deniz, F., Nunez-Elizalde, A. O., Huth, A. G. in Gallant, J. L. (2019). The representation of semantic information across human cerebral cortex during listening versus reading is invariant to stimulus modality. *Journal of Neuroscience*, 39, 7.722–7.736. <https://doi.org/10.1523/JNEUROSCI.0675-19.2019>

Directorate-General for Communications Networks, Content and Technology, European Commission. (2018). *A multi-dimensional approach to disinformation. Report of the Independent High Level Group on Fake News and Disinformation*. Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2759/739290>

Dodell-Feder D. in Tamir, D. I. (2018). Fiction reading has a small positive impact on social cognition: A meta-analysis. *Journal of Experimental Psychology: General*, 147(11), 1.713–1.727. <https://doi.org/10.1037/xge0000395>

Douglas, K., Barnett, T., Poletti, A., Seaboyer, J. in Kennedy, R. (2016). Building reading resilience: Re-thinking reading for the literary studies classroom. *Higher Education Research and Development*, 35(2), 254–266. <https://doi.org/10.1080/07294360.2015.1087475>

Duncan, L. G., McGeown, S. P., Griffiths, Y. M., Stothard, S. E. in Dobai, A. (2015). Adolescent reading skill and engagement with digital and traditional literacies as predictors of reading comprehension. *British Journal of Psychology*, 107(2), 209–238. <https://doi.org/10.1111/bjop.12134>

Elguendouze, S. (2020). Simplification de textes: un état de l'art. *Actes de la 6e conférence conjointe Journées d'Études sur la Parole*. <https://www.aclweb.org/anthology/2020.jeptalnrecitalrecital.8/>

E-READ, n. d. *What is E-READ?* <https://ereadcost.eu/>

E-READ. (2018). Stavanger Declaration. <https://ereadcost.eu/stavanger-declaration/>

European Commission (EC). (2018). *Tackling online disinformation: A European approach*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0236&from=DE>

European Commission (EC). (2017). DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens with eight proficiency levels and examples of use. <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC106281>

Fisher, K. E., Erdelez, S. in McKechnie, L. E. F. (editors). (2005). *Theories of information behavior*. Information Today.

Freund, L., Kopak, R. in O'Brien, H. (2016). The effects of textual environment on reading comprehension: Implications for searching as learning. *Journal of Information Science*, 42(1), 79–93. <https://doi.org/10.1177/0165551515614472>

Gelles-Watnick, R. in Perrin, A. (2021, 21. september). Who doesn't read books in America? *Pew Research Center*. <https://www.pewresearch.org/short-reads/2021/09/21/who-doesnt-read-books-in-america/>

Gerčar, J. in van der Weel, A. (2023). Reading health and the Reading Health Index. *Societies*, 13(4), 1–8. 10.3390/soc13040086

Graham, S. (2020). The sciences of reading and writing must become more fully integrated. *Reading Research Quarterly*, 55(S1), S35–S44. <https://doi.org/10.1002/rrq.332>

Greifeneder, E. (2014). Trends in information behaviour research. *Information Research*, 19(4). <http://informationr.net/ir/19-4/istic/istic13.html>

Grotlüschen, A., Buddeberg, K., Dutz, G., Heilmann, L. in Stammer, C. (2019). *LEO 2018 – Leben mit geringer Literalität*. Pressebroschüre. <https://leo.blogs.uni-hamburg.de/wp-content/uploads/2019/05/LEO2018-Presseheft.pdf>

Haddock, G., Foad, C., Saul, V., Brown, W. in Thompson, R. (2020). The medium can influence the message: Print-based versus digital reading influences how people process

different types of written information. *British Journal of Psychology*, 111(3), 443–459. <https://doi.org/10.1111/bjop.12415>

Handley, L. (2019, 19. september). Physical books still outsell e-books — and here's why. *CNBC*. <https://www.cnbc.com/2019/09/19/physical-books-still-outsell-e-books-and-heres-why.html>

Hartung, F. in Willems, R. M. (2020, 9. junij). Amount of fiction reading correlates with higher connectivity between cortical areas for language and mentalizing. *bioRxiv*. <https://doi.org/10.1101/2020.06.08.139923>

Hayles, N. K. (2007). Hyper and deep attention: The generational divide in cognitive modes. *Profession*, 187–199.

Henry-Huthmacher, C. in Hoffmann, E. (ur.). (2016). *Ausbildungsreife & Studierfähigkeit*. Konrad-Adenauer-Stiftung. http://www.kas.de/wf/doc/kas_44796-544-1-30.pdf. <https://doi.org/10.1002/hbm.1036>

Jacobs, A. M. (2015). Neurocognitive poetics: Methods and models for investigating the neuronal and cognitive-affective bases of literature reception. *Frontiers in Human Neuroscience*, 9(186), 1–22. <https://doi.org/10.3389/fnhum.2015.00186>

Jerrim, J. in Moss, G. (2019). The link between fiction and teenagers' reading skills: International evidence from the OECD PISA study. *British Educational Research Journal*, 45(1), 181–200. <https://doi.org/10.1002/berj.3498>

Keen, S. (2007). *Empathy and the novel*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195175769.001.0001>

Kong, Y., Seo, Y. S. in Zhai, L. (2018). Comparison of reading performance on screen and on paper: A meta-analysis. *Computers & Education*, 123, 138–149. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2018.05.005>

Kovač, M. in van der Weel, A. (2018). Reading in a post-textual era. *First Monday*, 23(10). <https://doi.org/10.5210/fm.v23i10.9416>

Kovač, M., Phillips, A., van der Weel, A. in Wischenbart, R. (2019). What is a book? *Publishing Research Quarterly*, 35, 313–326. <https://doi.org/10.1007/s12109-019-09665-5>

L. Varao-Sousa, T., Carriere, J. S. A. in Smilek, D. (2013). The way we encounter reading material influences how frequently we mind wander. *Frontiers in Psychology*, 4(892). <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2013.00892>

Lacy, M. (ur.). (2014). *The slow book revolution: Creating a new culture of reading on college campuses and beyond*. Libraries Unlimited.

Lavie, N., Beck, D. M. in Konstantinou, N. (2014). Blinded by the load: Attention, awareness and the role of perceptual load. *Philosophical Transactions of the Royal Society B*, 369(1641), 1–10. <http://dx.doi.org/10.1098/rstb.2013.0205>

Law, N., Woo, D., de la Torre, J. in Wong, G. (2018). A global framework of reference on digital literacy skills for Indicator 4.4.2. *UNESCO Institute for Statistics, Information Paper*, 51. <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/ip51-global-framework-reference-digital-literacyskills-2018-en.pdf>

Leverage, P., Mancing, H., Marston William, J. in Schweickert, R. (ur.). (2011). *Theory of mind and literature*. Purdue University Press.

Literacy Trust, n. d. *Adult literacy*. <https://literacytrust.org.uk/parents-and-families/adult-literacy/>

Mangen, A. (2008). Hypertext fiction reading: Haptics and immersion. *Journal of Research in Reading*, 31(4), 404–419. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9817.2008.00380.x>

Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370–396. <https://doi.org/10.1037/h0054346>

McClelland, T. (2020). The mental affordance hypothesis. *Mind*, 129(514), 401–427. <https://doi.org/10.1093/mind/fzz036>

McLean, C. A. (2020). The shallows? The nature and properties of digital/screen reading. *Reading Teacher*, 73(4), 535–542. <https://doi.org/10.1002/trtr.1876>

Michael, E. B., Keller, T. A., Carpenter, P. A. in Just, M. A. (2001). »fMRI investigation of sentence comprehension by eye and by ear: Modality fingerprints on cognitive processes,« *Human Brain Mapping*, 13, 239–252. <https://doi.org/10.1002/hbm.1036>

Miedema, J. (2009). *Slow reading*. Litwin Books.

Mikics, D. (2013). *Slow reading in a hurried age*. Belknap Press of Harvard University Press.

Minguela, M., Solé, I. in Pieschl, S. (2015). Flexible self-regulated reading as a cue for deep comprehension: Evidence from online and offline measures. *Reading and Writing*, 28(5), 721–744. <http://dx.doi.org/10.1007/s11145-015-9547-2>

Mizrachi, D. in Salaz, A. M. (2020). Beyond the surveys: Qualitative analysis from the Academic Reading Format International Study (ARFIS). *College & Research Libraries*, 81(5), 808–821. <https://doi.org/10.5860/crl.81.5.808>

Mizrachi, D., Salaz, A. M., Kurbanoglu, S. in Boustany, J. (2018). Academic reading format preferences and behaviors among university students worldwide: A comparative survey analysis. *PLoS One*, 13(5). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0197444>

Mohrhard, J. J. (2018). *Slow Reading: Der neue Lesetrend*. Mainzer Institut für Buchwissenschaft.

Mumper, M. L. in Gerrig, R. J. (2017). Leisure reading and social cognition: A meta-analysis. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 11(1), 109–120. <https://doi.org/10.1037/aca0000089>

Nahl, D. in Bilal, D. (2007). *Information and emotion: The emergent affective paradigm in information behavior research and theory*. Information Today.

Newen, A., De Bruin, L. in Gallagher, S. (ur.). (2018). *Oxford handbook of 4E cognition*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhob/9780198735410.001.0001>

Ong, W. J. (1982). *Orality and literacy: The technologizing of the word*. Methuen.

Organisation for Economic Cooperation and Development, n. d. a. *PISA 2018 results. Volume I: What students know and can do*. <https://www.oecd.org/pisa/publications/pisa-2018-results-volume-i-5f07c754-en.htm>

Organisation for Economic Cooperation and Development, n. d. b. PIAAC design. <https://www.oecd.org/skills/piaac/piaacdesign/>

Organisation for Economic Cooperation and Development. (2021). *21st-century readers: Developing literacy skills in a digital world*. <https://doi.org/10.1787/a83d84cb-en>

Organisation for Economic Cooperation and Development. (2019). *Pisa 2018: Reading Literacy Framework*. https://www.oecd-ilibrary.org/education/pisa-2018-assessment-and-analytical-framework_5c07e4f1-en

Pangrazio, L., Godhe, A.-L. in González López Ledesma, A. (2020). What is digital literacy? A comparative review of publications across three language contexts. *E-Learning and Digital Media*, 17(6), 442–459. <https://doi.org/10.1177/2042753020946291>

Perin, D. (ur.). (2019). *Wiley handbook of adult literacy*. Wiley-Blackwell.

Pfost, M., Dörfler, T. in Artelt, C. (2013). Students' extracurricular reading behaviour and the development of vocabulary and reading comprehension. *Learning and Individual Differences*, 26, 89–102. <https://doi.org/10.1016/j.lindif.2013.04.008>

Poletti, A., Seaboyer, J., Kennedy, R., Barnett, T. in Douglas, K. (2016). The affects of not reading: Hating characters, being bored, feeling stupid. *Arts and Humanities in Higher Education*, 15(2), 231–247. <https://doi.org/10.1177/1474022214556898>

Rapp, D. N. (2016). The consequences of reading inaccurate information. *Current Directions in Psychological Science*, 25(4), 281–285. <https://doi.org/10.1177/0963721416649347>

Rea, A. (2020). How serious is America's literacy problem? *Library Journal*. <https://www.libraryjournal.com/?detailStory=How-Serious-Is-Americas-Literacy-Problem>

Reiss, K., Weis, M., Klieme, E. in Köller, O. (ur.). (2019). *PISA 2018: Grundbildung im internationalen Vergleich*. Waxmann. <https://doi.org/10.25656/01:18315>

Rosa, H. (2005). *Beschleunigung: Die Veränderung der Zeitstrukturen in der Moderne*. Suhrkamp.

Rose, E. (2013). *On reflection: An essay on technology, education, and the status of thought in the 21st century*. Canadian Scholars Press.

Rosebrock, C. (2020). *Netzlektüre und Deep Reading: Entmischungen der Lesekultur*. https://www leseforum.ch/sysModules/obxLeseforum/Artikel/694/2020_2_de_rosebrock.pdf

Salovich, N. A. in Rapp, D. N. (2021). Misinformed and unaware? Metacognition and the influence of inaccurate information. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 47(4), 608–624. <https://doi.org/10.1037/xlm0000977>

Scharrer, L. in Salmerón, L. (2016). Sourcing in the reading process: Introduction to the special issue. *Reading and Writing*, 29(8), 1,539–1,548. <https://doi.org/10.1007/s11145-016-9676-2>

Scharrer, L., Rupieper, Y., Stadtler, M. in Bromme, R. (2017). When science becomes too easy: Science popularization inclines laypeople to underrate their dependence on experts. *Public Understanding of Science*, 26(8), 1003–1,018. <https://doi.org/10.1177/0963662516680311>

Scharrer, L., Stadtler, M. in Bromme, R. (2019). Judging scientific information: Does source evaluation prevent the seductive effect of text easiness? *Learning and Instruction*, 63. <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2019.101215>

Schleicher, A. (2019). *PISA 2018: Insights and interpretations*. OECD. <https://www.oecd.org/pisa/PISA%202018%20Insights%20and%20Interpretations%20FINAL%20PDF.pdf>

Schüller-Zwierlein, A. (2017). Die Bibliothek als Lesezentrum. *o-bib*, 4(2). <https://doi.org/10.5282/o-bib/2017H2S14-34>

Schüller-Zwierlein, A. (ur.). (2017). *Informationskompetenz, Informationsverhalten, Informationsverarbeitung*. Universitätsbibliothek. <https://doi.org/10.5283/epub.36337>

Sen, A. (1999). *Development as freedom*. Oxford University Press.

Sikka, P. in Mago, V. (2020). A survey on text simplification. *arXiv*. <https://arxiv.org/abs/2008.08612>

Simas da Rocha, B., Garcia Moraes, C., Okumura, L. M., da Cruz, F., Sirtori, L. in da Silva Pons, E. (2021). Interventions to reduce problems related to the readability and comprehensibility of drug packages and labels: A systematic review. *Journal of Patient Safety*, 17(8), e1494–e1506. <https://doi.org/10.1097/pts.0000000000000619>

Singer, L. M. in Alexander, P. A. (2017). Reading on paper and digitally: What the past decades of empirical research reveal. *Review of Educational Research*, 87(6), 1.007–1.041. <https://doi.org/10.3102/0034654317722961>

Singer, P. W. in Brooking, E. T. (2018). *LikeWar: The weaponization of social media*. Houghton Mifflin Harcourt.

Spante, M., Sofkova Hashemi, S., Lundin, M. in Algers, A. (2018). Digital competence and digital literacy in higher education research: Systematic review of concept use. *Cogent Education*, 5(1). <https://doi.org/10.1080/2331186X.2018.1519143>

Statista. (2022). *Anzahl der Personen in Deutschland, die Bücher lesen, nach Häufigkeit von 2017 bis 2021*. <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/171231/umfrage/haeufigkeit-des-lesens-von-einembuch/>

Stewart, C. R. in Yap, S.-F. (2020). Low literacy, policy and consumer vulnerability: Are we really doing enough? *International Journal of Consumer Studies*, 44(4), 343–352. <https://doi.org/10.1111/ijcs.12569>

Štajner, S. in Saggion, H. (2018). Data-driven text simplification. *Proceedings of the 27th International Conference on Computational Linguistics: Tutorial Abstracts*, 19–23. <https://aclanthology.org/C18-3005.pdf>

Tegethoff, D. (2019). Readability of information material in obstetrics. *Zeitschrift für Geburtshilfe und Neonatologie*, 44(4), 208–216. <https://doi.org/10.1055/a-1014-3619>

van den Bercken, L., Sips, J. R. in Lofi, C. (2019). Evaluating neural text simplification in the medical domain. *WWW '19: World Wide Web Conference*, 3.286–3.292. <https://doi.org/10.1145/3308558.3313630>

van der Weel, A. (2018). Where will the digital turn in reading take us? V: Proot, G., McKittrick, D., Nuovo, A. in Gehl, P. F. (ured.). *Lux librorum: Essays on books and history for Chris Coppens*, 229–236. Flanders Book Historical Society.

Wicht, A., Durda, T., Krejcik, L., Artelt, C., Grotlüşchen, A., Rammstedt, B. in Lechner, C. M. (2021). Low literacy is not set in stone: Longitudinal evidence on the development of low literacy during adulthood. *Zeitschrift für Pädagogik*, 67(1), 109–132. <https://doi.org/10.3262/ZPB2101109>

Wild, J. in Glondys, M. (2020). Vom Papyrus zum Laptop: Digitale Leseprozesse fördern. *Erziehung und Unterricht*, 7–8, 641–650.

Wilson, T. D. (2010). Fifty years of information behavior research. *Bulletin of the American Society for Information Science and Technology*, 36(3), 27–34. <https://doi.org/10.1002/bult.2010.1720360308>

Wolf, M. (2018). *Reader, come home: The reading brain in a digital world*. HarperCollins.

Wolf, M. in Barzillai, M. (2009). The importance of deep reading. *Educational Leadership*, 66(6), 32–37.

Worth, S. E. (2017). *In defense of reading*. Rowman & Littlefield International.

Xu, W., Callison-Burch, C. in Napoles, C. (2015). Problems in current text simplification research: New data can help. *Transactions of the Association for Computational Linguistics (TACL)*, 3, 283–297. https://doi.org/10.1162/tacl_a_00139

Zunshine, L. (2006). *Why we read fiction: Theory of mind and the novel*. Ohio State University Press.

André Schüller-Zwierlein

Univerzitetna knjižnica v Regensburgu, Universitätsstraße 31,
93053 Regensburg, Nemčija
e-pošta: asz@bibliothek.uni-regensburg.de

Anne Mangen

Univerza v Stavangerju, Kjell Arholms gate 41, 4021 Stavanger, Norveška
e-pošta: anne.mangen@uis.no

Miha Kovač

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za bibliotekarstvo,
informacijsko znanost in knjigarstvo, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
e-pošta: mihael.kovac@ff.uni-lj.si

Adriaan van der Weel

Univerza v Leidnu, Rapenburg 70, 2311 EZ Leiden, Nizozemska
e-pošta: A.H.van.der.Weel@hum.leidenuniv.nl

Ljubljanski manifest o pomenu branja na višji ravni¹

The Ljubljana Reading Manifesto: Why higher-level reading is important

André Schüller-Zwierlein, Anne Mangen

Miha Kovač, Adrian van der Weel

1.04 Strokovni članek

1.04 Professional article

UDK 028:37.011.22

DOI <https://doi.org/10.55741/knj.68.1.4>

S podporo Mednarodnega združenja založnikov (IPA), Nemške akademije za jezik in slovstvo, Evropske zveze založnikov (FEP), Konzorcija evropskih organizacij za promocijo branja (EURead), Mednarodnega združenja PEN, Mednarodne zveze bibliotekarskih društev in ustanov (IFLA) ter Mednarodne zveze za mladinsko književnost (IBBY), slovenske Javne agencije za knjigo.

Branje na višji ravni je naše najmočnejše orodje za razvoj analitičnega in kritičnega mišljenja. S takim branjem vadimo metakognicijo in kognitivno potrpežljivost, širimo zmožnost pojmovnega umevanja, krepimo empatijo in se učimo na probleme gledati z različnih zornih kotov – vse to so nepogrešljive socialne veščine za ozaveščene državljane v sodobnih demokratičnih družbah. Podpisniki manifesta pozivamo k prepoznavanju trajnega pomena branja na višji ravni v digitalni dobi.

Kako obrniti trend upadanja veščin branja je eden od perečih izzivov sodobne družbe.

Če želimo sodelovati v demokratični družbi kot ozaveščeni državljani, potrebujemo bralne spretnosti in prakse na višji ravni kot je preprosto dekodiranje besedil.

¹ Objavljeno na <https://readingmanifesto.org/>.

Branje ni le poglavitna pot do osebnega razvoja, temelj vseživljenjskega učenja in podlaga večine naše izmenjave informacij, temveč je tudi osrednja razsežnost družbenih odnosov in vključenosti v družbo.

Doba hitro rastočih zaslonских tehnologij nam je na doseg roke prinesla ogromne količine zvočnih, vizualnih in besedilnih vsebin. Digitalna revolucija je imela številne pozitivne učinke. Besedilne vsebine so na primer postale bolj dostopne prebivalcem, ki živijo v prikrajšanih okoljih, bolje pa je mogoče zadovoljiti tudi potrebe bralcev z različnimi bralnimi zmožnostmi in omejitvami. Vendar pa moramo paziti, da določene spretnosti in načini branja ne izpadejo kot nekakšni relikti iz hitro izginjajoče starejše informacijske dobe. To velja zlasti za daljša besedila, kot so knjige, in za branje na višji ravni, ki ga knjige spodbujajo. Digitalno okolje morda omogoča več branja kot kdaj koli prej v zgodovini, vendar ponuja tudi veliko skušnjav za površno in razpršeno branje – ali celo za to, da sploh ne beremo. To vse ogroža branje na višji ravni.

Zato pozivamo k razmisleku o vlogi branja na višji ravni v digitalni dobi.

V čedalje bolj zapletenem informacijskem okolju morajo biti ozaveščeni državljani sposobni razlikovati med verodostojnimi in neverodostojnimi viri ter svoje bralno vedenje prožno prilagajati različnim okoliščinam.

Branje na višji ravni je vaja pozornosti in kognitivne potrpežljivosti, ki širi besedni zaklad in pojmovne zmožnosti ter bralce aktivno napeljuje k pretresanju lastnih predsodkov.

Bralne spretnosti na višji ravni izostrijo zlasti daljša besedila, kot so knjige. Usposablja nas za preizkušanje različnih interpretacij, odkrivanje protislovij, pristranskosti in logičnih zmot ter vzpostavljanje subtilnih in krhkih povezav med besedili in kulturnimi ozadji, ki jih potrebujemo za izmenjavo človeških presoj in čustev.

Branje na višji ravni je naše najmočnejše orodje za analitično in strateško mišljenje.

Brez njega smo neustrezno podkovani za boj proti populističnemu poenostavljanju, teorijam zarote in dezinformacijam ter posledično postanemo bolj dovzetni za manipulacijo. Kljub temu se izobraževalni sistemi vse bolj osredotočajo na uporabo večmodalnih medijev na račun poglobljenega ukvarjanja z besedilnimi informacijami. Poleg tega se kompleksnost branja zaradi splošne nagnjenosti k učinkovitosti obravnava kot težava, ki jo je treba rešiti s poenostavljanjem, ne pa kot ogledalo človeške kompleksnosti in dejavnost, ki spodbuja analitično in strateško mišljenje. Današnje poučevanje in merjenje branja se prav tako osredotočata na osnovne funkcionalne in informacijske spretnosti. Pri tem se pozablja na vseživljenjski pomen branja na višji ravni za kritično mišljenje, ki je predpogoj za uspešno delovanje demokratične družbe.

*Zato pozivamo k **poučevanju in spodbujanju branja z merjenjem bralnih spretnosti in raziskavami branja**, da bi prepoznali pomen branja na višji ravni kot sposobnosti, ki pomembno oblikuje življenje in družbo.*

Poučevanje in spodbujanje branja morata preseči učenje osnovnih funkcionalnih in informacijskih veščin šoloobveznih otrok in se osredotočiti na vseživljenjski razvoj posameznika, ki ga krepí branje na višji ravni. Merjenje bralnih spretnosti mora preseči standardizirano preverjanje in vključevati tudi kvalitativne in opisne podatke z namenom zagotavljanja podrobne diagnoze stanja branja na višji ravni v sodobnih družbah. Raziskave branja morajo razširiti svoj pogled in vključiti discipline, kot so raziskave informacijskega vedenja, poučevanje informacijske pismenosti, oblikovanje medijev, raziskave pozornosti in nevroznanost, ter oblikovati sistematičen raziskovalni program, ki bi uspel uskladiti različne perspektive in odpraviti razdrobljenost.

Prihodnost branja vpliva na prihodnost naše družbe.

Demokratska družba, ki temelji na ozaveščenem soglasju več deležnikov, je lahko uspešna le z vzdržljivimi bralci, ki obvladajo branje na višji ravni. Tega se morajo zavedati zakonodajalci na vseh področjih. Kot pravi Margaret Atwood: »Če ne bo mladih bralcev in pisateljev, kmalu ne bo niti starejših. Pismenost bo umrla... z njo pa bo umrla tudi demokracija«.

André Schüller-Zwierlein

Univerzitetna knjižnica v Regensburgu, Universitätsstraße 31,
93053 Regensburg, Nemčija
e-pošta: asz@bibliothek.uni-regensburg.de

Anne Mangen

Univerza v Stavangerju, Kjell Arholms gate 41, 4021 Stavanger, Norveška
e-pošta: anne.mangen@uis.no

Miha Kovač

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za bibliotekarstvo,
informacijsko znanost in knjigarstvo, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
e-pošta: mihael.kovac@ff.uni-lj.si

Adriaan van der Weel

Univerza v Leidnu, Rapenburg 70, 2311 EZ Leiden, Nizozemska
e-pošta: A.H.van.der.Weel@hum.leidenuniv.nl

Bibliotekarji proti Plečniku: prizadevanja bibliotekarjev za ustrezne knjižnične prostore v Plečnikovi palači na Turjaški ulici 1930–1944

Librarians vs. Plečnik: librarians' efforts for suitable library premises in Plečnik Palace on Turjaška Street

Eva Kodrič-Dačić

Oddano: 11.3.2024 – Sprejeto: 5.4.2024

1.01 Izvirni znanstveni članek

1.01 *Original scientific paper*

UDK 727:027.54(497.4Ljubljana)

DOI <https://doi.org/10.55741/knj.68.1.5>

Izvleček

Namen: Članek predstavlja vlogo bibliotekarjev pri gradnji prve namensko grajene samostojno stoječe knjižnične stavbe v Sloveniji. Bibliotekarji so izdelali smernice za gradnjo objekta, aktivno sodelovali pri načrtovanju in opozarjali na nefunkcionalne rešitve. V Plečnikovi stavbi, ki je bila grajena za univerzitetno knjižnico Univerze v Ljubljani, danes domuje njena naslednica Narodna in univerzitetna knjižnica.

Metodologija/pristop: Članek temelji na arhivskem gradivu, ki dokumentira gradnjo univerzitetne knjižnice in je shranjeno v arhivu in v Rokopisni zbirki Narodne in univerzitetne knjižnice ter v Zgodovinskem arhivu in muzeju Univerze v Ljubljani. Obravnava obdobje od leta 1930 do leta 1944.

Rezultati: Arhivsko gradivo kaže, da so bibliotekarji poznali sodobne arhitekturne trende pri gradnji knjižničnih stavb, vendar njihova prizadevanja za funkcionalne rešitve niso bila upoštevana. Plečnikov načrt so kritizirali predvsem zaradi širokih hodnikov in stopnišč, neustrezne osvetlitve Velike čitalnice, predolgh transportnih poti za gradivo in slabe varnosti skladišč, do katerih je mogoč dostop s stopnišč, ki so odprta za uporabnike. Na podobne pomanjkljivosti zgradbe so opozarjali tudi nekatere arhitekti.

Omejitve raziskave: Konzultirano arhivsko gradivo je omejeno na Narodno in univerzitetno knjižnico ter na Zgodovinski arhiv in muzej Univerze v Ljubljani.

Izvirnost/uporabnost raziskave: Članek osvetljuje problematiko gradnje reprezentančnih zgradb.

Ključne besede: knjižnične stavbe, Narodna in univerzitetna knjižnica, Jože Plečnik

Podatkovni set: Vsebina prispevka ne temelji na raziskovalnih podatkih.

Abstract

Purpose: The article presents the role of librarians in the construction of the first purpose-built independent library building in Slovenia. The librarians drew up guidelines for the construction of the building, actively participated in the planning and drew attention to non-functional solutions. The Plečnik building, which was built for the university library of the University of Ljubljana, today houses its successor, the National and University Library.

Methodology/approach: The article is based on archival material that documents the construction of the university library and is stored in the archive and in the Manuscript Collection of the National and University Library and in the Historical Archive and Museum of the University of Ljubljana. It covers the period from 1930 to 1944.

Results: Archival material shows that librarians were aware of contemporary architectural trends in the construction of library buildings, but their efforts for functional solutions were not taken into account. Plečnik's plan was criticized mainly because of the wide corridors and staircases, the inadequate lighting of the Great Reading Room, the excessively long transport routes for the material and the poor security of the warehouses, which are accessed from the staircases, which are open to users. Some architects have also pointed out similar shortcomings of the building.

Research limitation: The archival material consulted is limited to the National and University Library and the Historical Archives and Museum of the University of Ljubljana.

Originality/practical implications: The article illuminates the issue of construction of representative buildings.

Keywords: library buildings, National and University Library, Jože Plečnik

Data set Metadata: The content of this paper is not based on research data.

1 Uvod

Mogočno stopnišče Plečnikove palače na Turjaški ulici ter velikost in sorazmernost Velike čitalnice na prvi pogled očarajo obiskovalce in uporabnike Narodne in univerzitetne knjižnice. Ugled arhitekta ne dopušča dvomov o ustreznosti prostorskih rešitev, zato tesna garderoba in toaletni prostori ter zahtevna orientacija

v knjižnici ne vzbujajo kritik. Uporabniki tudi ne vedo, da knjižnica ne premore ustreznih komunikacijskih oziroma transportnih poti, ne za uporabnike, ne za delavce knjižnice, predvsem pa ne za celoten proces transporta, distribucije, obdelave in izposoje gradiva. Knjižnično gradivo in pošta večinoma vstopata in izstopata skozi okna pritličnih pisarn in desetletja je transportu uporabnikov, zaposlenih in gradiva služilo eno samo dvigalo.

Plečnikova palača na Turjaški ulici, v katero se je Univerzitetna biblioteka vselila leta 1941, je prva namensko grajena samostojno stoječa knjižnična stavba v Sloveniji. Za današnje razmere je bila zgrajena v rekordnem času: od načrtov za zgradbo do vselitve knjižnice je minilo le enajst let. K načrtovanju poslopja so bili že od vsega začetka pritegnjeni bibliotekarji Državne študijske knjižnice; vendar so bile njihove kritike in pozivi k spremembi oziroma dopolnitvi Plečnikovih načrtov, kot tudi kritični pozivi arhitektov in gradbenikov večinoma spregledani. Knjižnica se je zato ob vselitvi soočila z vse prej kot idealnimi razmerami. Ne-funkcionalne arhitekturne rešitve je poslabšala še prostorska stiska, saj je več kot dve tretjini pisarn novega poslopja zasedla Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.

Članek temelji na arhivskem gradivu, ki ga hranijo arhiv in Rokopisna zbirka Narodne in univerzitetne knjižnice (NUK) ter Zgodovinski arhiv in muzej Univerze v Ljubljani (ZAMU). Obravnava obdobje načrtovanja, gradnje in rekonstrukcije stavbe današnje Narodne in univerzitetne knjižnice v letih 1930–1944. V pregledanem gradivu so dokumentirane predvsem pripombe bibliotekarjev, ne pa tudi eventualni odzivi arhitekta J. Plečnika.

Arhivsko gradivo razkriva znano zgodbo o Apelu in čevljarju, v kateri pa obe strani nastopata v obeh vlogah.

2 Študijska knjižnica po potresu

Po potresu, ki je leta 1895 prizadel Ljubljano, se je morala ljubljanska Študijska knjižnica, predhodnica današnje Narodne in univerzitetne knjižnice, izseliti iz poškodovanih prostorov liceja. Več kot desetletje je razseljena gostovala v začasnih prostorih, dokler se ni leta 1908 vselila v novo zgradbo današnje Gimnazije Poljane. Knjižnica je zavzemala znaten del zgradbe: prostore pritličja ter vogalne sobe prvega in drugega nadstropja levega trakta zgradbe. V pritličju so bili v posameznih sobah nameščeni čitalnica za uporabnike, čitalnica, namenjena učiteljem, priročna knjižnica, soba za kataloge in prostori za uslužbenke, po dva prostora v prvem in drugem nadstropju pa sta bila namenjena skladiščem.

Tudi ta namestitev je bila začasna, saj so bili prostori načrtovani tako, da bi jih bilo mogoče na preprost način preurediti v učilnice. Izhajajoč iz predvojnega stanja, so ocenjevali, da bodo knjižnična skladišča zadoščala za približno deset let. (Wiesthaler, 1908)

Po pričakovanjih so konec dvajsetih let prostori že postali pretesni za njeno delo. Knjižnična zbirka je presegla 150.000 enot, dotok gradiva pa je zaradi obveznega izvoda periodičnih publikacij, ki ga je knjižnica od leta 1925 prejemala iz cele Jugoslavije, strmo naraščal. Pomanjkanje skladiščnega prostora je bilo tolikšno, da so začeli knjige postavljati na police v dve vrsti. S knjižnimi policami so zapolnili tudi hodnike, stopnišča, prostore med okni in klet. Po pričevanjih bibliotekarjev so bili prostori neustrezni za hranjenje dragocenejšega gradiva, predvsem rokopisov in prvotiskov.

Ker je povečan dotok gradiva zahteval tudi več prostora za obdelavo, se je knjižnica zatekla h krčenju števila čitalniških mest. Prvotnih 28 sedežev so zmanjšali na 18, čeprav se je z ustanovitvijo ljubljanske univerze obisk povečal. Leta 1928 na primer je čitalnico obiskalo 4659 uporabnikov, ki so si na dom izposodili 2518 enot gradiva. Prostorsko stisko, s katero se je soočala Državna študijska knjižnica, najbolje ilustrira primerjava z beograjsko Narodno biblioteko, ki je v tem času razpolagala s 120 čitalniškimi mesti, ter zagrebško vseučiliško knjižnico, ki je v tem času premogla čitalnico s 316 sedeži. (Rus, 1929)

3 Izhodišča za načrtovanje nove zgradbe univerzitetne knjižnice

Pomanjkanje prostorov za študij ter pritiski javnosti, univerze in stroke so v začetku tridesetih let 20. stoletja vodili k prvim konkretnim premikom. Potem ko so se izjalovila prizadevanja za gradnjo novih univerzitetnih stavb v Tivoliju, je iniciativa za gradnjo stavbe univerzitetne knjižnice prevzela Univerza. Projekt nove stavbe sta podprli tako banovinska uprava kot ljubljanska mestna občina. Rektor univerze je v začetku leta 1930 ministrstvu za prosveto v Beogradu posredoval okvirni načrt za knjižnico, ki ga je izdelal arhitekt Josip Černivec,¹ s prošnjo, naj sredstva za realizacijo projekta vključijo v proračun za leto 1930/31. Dokončni načrt za knjižnico naj bi šele izdelali in univerzitetna uprava je v ta namen ustanovila posebno komisijo. Komisija, sestavljena iz univerzitetnih profesorjev, je izdelavo strokovnih izhodišč poverila ožji komisiji za gradnjo univerzitetne

¹ Josip Černivec (1896–1964), arhitekt, leta 1930 je po nalogu kraljevske banske uprave pripravil idejni načrt s kalkulacijo stroškov gradnje univerzitetne knjižnice.

knjižnice. V slednjo sta bila imenovana vodilna slovenska bibliotekarja Janko Šlebinger in Joža Glonar, prvi ravnatelj in drugi uslužbenec Državne študijske knjižnice, ter profesorja France Kidrič in Ivan Prijatelj, oba z bibliotekarskimi izkušnjami iz dunajske Dvorne knjižnice. (Slavič, 1936) J. Glonar je z načrtovanjem knjižnične zgradbe že imel izkušnje, saj ga je leta 1926 Plečnik prosil za pomoč Aleks. Devu, ki je pripravljala projekt univerzitetne knjižnice (v Prelovšek, 2022, str. 14).

Ožja komisija je 3. junija 1930 oblikovala strokovna izhodišča za načrtovanje stavbe v dokumentu *Smernice za izgradnjo Univerzitetne knjižnice v Ljubljani* (Smernice, 1930). Pri izdelavi smernic je ožja komisija izhajala predvsem iz stanja in razvojnih načrtov Državne študijske knjižnice, ki jo je ljubljanska univerza formalno prevzela šele leta 1938. Za vzor sta ji služili stavba univerzitetne knjižnice v Oslu, zgrajena leta 1913, in stavba Deutsche Bücherei v Leipzigu iz leta 1916. Med teoretičnimi referencami zasledimo tudi delo znamenitega praškega bibliotekarja, Slovenca Ivana Žmavca, *Hospodárné řízení osvětové činnosti vědeckých knihoven* iz leta 1924.

Izhodiščni pogoji, ki jih je določila komisija, so vključevali možnost poznejše širitve oziroma dozidave objekta, čim manjše število hodnikov, strogo ločitev čitalnic, upravnih prostorov in skladišč ter le en vhod za obiskovalce. Čitalnice naj bi dobivale svetlobo od zgoraj, skladišča naj bi bila locirana nad upravnimi prostori in čitalnicami, tla v njih pa ravna in brez stopnic. Površina skladišč naj bi ob predvidenem letnem dotoku 7.000 števil (signatur) zadoščala za 100 let, torej za skupaj 700.000 signatur.

Leta 1930 je bila taka ocena dotoka optimistična, saj je bil v drugi polovici dvajsetih let letni dotok gradiva v knjižnico, kljub omenjenemu porastu zaradi obveznega izvoda, znatno manjši. V času revizije leta 1925 je bil na primer knjižnični fond ocenjen na 110.000 zvezkov in 42.000 signatur (del), medtem ko je leta 1928 knjižnica štela 150.000 zvezkov in 46.000 signatur (del) (Pivec-Stele, 1932), kar pomeni, da je prirast znašala med 1.300 in 2.000 signaturami (oziroma med 13.000 in 20.000 zvezki) letno.

Zgradba naj bi poleg tega imela namenske prostore za okrepčevalnico, sobo za izposajo in vračanje knjig, glavno čitalnico z 200 sedeži, sobo za tekoče naročene časopise in revije, profsorsko čitalnico z 20 sedeži, sobo za kataloge in bibliografske pripomočke, ob čitalnici tudi sobo za kataloge za bralce, razstavno dvorano ter predavalnico. Za upravo knjižnice naj bi bile namenjene upravnikova pisarna s predsobo ter ena večja in dve manjši sobi za uradnike. Smernice so predvidevale še prostore za posebne zbirke, med katerimi je bila predvidena soba za rokopisno zbirko s šestimi sedeži za uporabnike, sobo za grafično zbirko ter

sobo za muzikalije in zemljevide. Posebni prostori naj bi bili namenjeni še pridobivanju in obdelavi periodičnih publikacij in monografij ter knjigoveškemu delu.

Poleg tega naj bi bili v stavbi tudi stanovanji za hišnika in upravnika ter prostori za centralno kurjavo, prezračevalno napravo in stranišča.

Novo zgradbo naj bi zgradili na zemljišču nekdanjega Knežjega dvorca, ki ga je ljubljanska mestna občina še istega leta dala na razpolago v ta namen. Zemljišče s površino 2267 m² ob Knežji ulici (današnji Turjaški), med Vegovo in Gosposko ulico, je bilo leta 1935 z darilno listino tudi formalno predano univerzi.

4 Izvirni Plečnikov načrt

Na pobudo F. Kidriča in I. Prijatelja je arhitekt Jože Plečnik pozimi leta 1930/1931 izdelal prvi načrt za stavbo. Pri izdelavi načrta je poleg že omenjenih bibliotekarjev ožje komisije s strokovnimi nasveti sodeloval še bibliotekar Državne študijske knjižnice Josip Puntar.²

Plečnik se je pri zasnovi nove stavbe univerzitetne knjižnice zgledoval po dunajski univerzitetni knjižnici Otta Wagnerja. Pokrivala naj bi površino 2.065 m² in omogočala hranjenje 235.700 knjig. Načrt je predvideval glavno čitalnico s površino 380,5 m², profesorsko čitalnico s površino 97 m², razstavno dvorano s površino 123 m², časopisno čitalnico s površino 110 m² in časopisno skladišče s površino 118 m². Načrtovani so bili prostori za umetnostnozgodovinski inštitut s površino 352 m² in predavalnica s površino 167,5 m². Glavni vhod s Knežje (Turjaške) ulice je vodil prek monumentalnega stopnišča do Velike čitalnice, medtem ko je stranski vhod z Gosposke ulice omogočal neposreden dostop do predavalnice in časopisne čitalnice.

V kleti ob Knežji ulici je bilo načrtovano skladišče za kurjavo in prostor za centralno kurjavo, ob Gosposki pa stanovanje za kurjača. V pritličju sta bila desno od vhoda načrtovana vratarjeva loža in stanovanje, levo od vhoda pa ekspedit (prostor za prevzem knjižničnega gradiva), preostali prostori so bili namenjeni skladiščem. V južnem traktu pritličja je bilo ob Vegovi ulici načrtovano skladišče periodeke, ob Gosposki ulici ljudska čitalnica, vmes pa predavalnica.

² Josip Puntar (1884–1937), literarni zgodovinar in bibliotekar, od leta 1920 zaposlen v Državni študijski knjižnici.

Osrednje mesto severnega trakta v prvem nadstropju je bilo namenjeno razstavnim dvorani, s profesorsko čitalnico na levi in grafično zbirko, ki je bila povezana z inštitutom za umetnostno zgodovino, na desni. Prostori ob Vegovi so bili namenjeni upravnim pisarnam, skladiščem rokopisov ter študijskim sobam, medtem ko naj bi trakt ob Gosposki ulici gostil skladišče revij in kataloge. Južni trakt je zavzemala Velika čitalnica. Dvorana s tlorisom 380 m² in višino 10 m je segala čez tri nadstropja. Pred vhodom v čitalnico so bili prostori za garderobo, okrepčevalnica in toaletni prostori.

V drugem nadstropju ob Vegovi ulici je bilo načrtovano stanovanje za ravnatelja knjižnice, preostali prostor pa so zavzemala skladišča. Skladišča so obsegala tudi celo tretje in četrto nadstropje, razen trakta ob Vegovi, kjer naj bi imeli prostore zbirke zemljevidov in muzikalij. (Gregorič, 1939; Plečnik, 1933)

Načrt je v marsičem odstopal od smernic, ki jih je izdelala podkomisija. Brez možnosti širitve objekta so skladišča omogočala hrambo le tretjine gradiva, ki naj bi ga knjižnica pridobila v naslednjih 100 letih (le 235.700 od ocenjenih 700.000 del). Široki hodniki in stopnišča so vodila neposredno do skladišč, poslovni in uporabniški deli stavbe niso bili razmejeni, prav tako ni bila upoštevana predlagana osvetlitev čitalnic. Načrtovani prostori inštituta za umetnostno zgodovino pa kažejo, da je bilo sobivanje univerzitetnih seminarjev in knjižnice načrtovano že od vsega začetka.

Plečnikov načrt je bil junija leta 1931 razgrnjen na Univerzi in posredovan ministrstvu za zgradbe v Beograd, kjer je bil že julija istega leta kot »idealni in vsem potrebam odgovarjajoč načrt biblioteke« tudi odobren. Čeprav je ministrstvo za prosveto za leto 1930/31 zagotovilo sredstva za gradnjo in je bil v ta namen zagotovljen tudi znesek iz proračuna Dravske banovine, medtem ko je mesto Ljubljana obljubilo zemljišče, z gradnjo niso začeli, ker je ministrstvo za finance ustavilo vse investicije. (Slavič, 1936)

4.1 Kritike Plečnikovega načrta: Vurnikov načrt, Salvisbergovo mnenje in želje bibliotekarjev

Prečnikov projekt nove stavbe univerzitetne knjižnice je bil leta 1932 objavljen v reviji *Dom in svet* ter leta 1933 še v samostojni publikaciji (Plečnik, 1932, 1933). Nanj so se kritično odzvali tako arhitekti kot tudi bibliotekarji, ki so si v mnogem delili mnenje.

Arhitekt Ivan Vurnik je predstavil svoj načrt univerzitetne knjižnice, ki ga je leta 1934 objavil v posebni brošuri (Vurnik, 1934). Pri izdelavi projekta je upošteval

že omenjene smernice ožje komisije in se naslonil na knjižnične stavbe, zgrajene po letu 1912 v Tübingenu, Zürichu in Bernu. Načrt je predvideval dvonadstropno zgradbo, ki bi ji po zapolnitvi skladišč (predvidoma po 50 letih) lahko dogradili stolpič s skladiščnimi prostori. Za razliko od Plečnika je I. Vurnik načrtoval tudi dodatne prostore za delo s časniki, sobo za bibliografske pripomočke, klet za »mrtvo« literaturo, priročne shrambe ob ekspeditu, trezor oziroma plinsko zaklonišče, pa tudi centralne toaletne prostore, shrambo za kolesa in parkirišče. Ob tem je kritično opozoril na slabo osvetljenost čitalnic in predavalnic v Plečnikovem projektu.

Različna načrta uveljavljenih arhitektov sta zahtevala odziv Univerze. Tako je rektor 13. junija 1935 zaprosil za mnenje priznanega švicarskega arhitekta Otta Rudolfa Salvisberga.³ Ta je še istega leta v svoji recenziji podprl Vurnikovo rešitev, saj naj bi imel »projekt [v primerjavi s Plečnikovim – op. avtorice] ne le opazne organizacijske in operativne prednosti, temveč tudi zmanjšano kubikažo in s tem večji izkoristek prostora ter možnost sukcesivnega širjenja knjižnih skladišč« (Salvisberg, 1935). I. Vurnik naj bi po Salvisbergovem mnenju izhajal iz ustreznih premislekov in predlagal rešitve, ki so ustrezale zahtevam gradbenega programa. Po drugi strani je Plečnikov projekt označil kot primer zastarele reprezentativne gradnje, ki namembnost objekta podreja zunanjemu formalizmu, kar vodi v neizogibno neskladje med funkcionalnostjo in obliko. Priporočil je tudi gradnjo »protibombnega« kletnega zaklonišča za zaščito ljudi in dragocenega knjižnega gradiva ter pozval k razmisleku o ustrežnejši lokaciji stavbe. Reprezentativna zgradba, kot je univerzitetna knjižnica, bi si po njegovem zaslužila mesto na Kongresnem trgu ob zgradbi Univerze, s čimer bi se izboljšala tudi urbanistična podoba Ljubljane. (Salvisberg, 1935)

Ustreznost Plečnikovih načrtov so zato ponovno pretehtali tako glede tehničnih karakteristik kot tudi glede notranje ureditve prostorov. Mnenje o notranji ureditvi je pripravil J. Šlebinger, ki je bil kritičen do vrste načrtovanih Plečnikovih rešitev. Neodobravanja so bila deležna prostorna stopnišča, hodniki in veže, ki naj bi jih bilo po njegovem težko ogrevati. Tudi naravna osvetlitev velike čitalnice je bila po njegovem nezadostna, načrtovana izposoja knjig v čitalnici pa problematična in bi jo bilo treba prestaviti drugam. Kritičen je bil do umestitve skladišč, saj je dostop do njih zahteval dolge transportne poti. Dodaten problem je predstavljalo tudi dejstvo, da skladišč v različnih nadstropjih niso povezovala notranja stopnišča. Iz stavbe bi bilo treba po Šlebingerjevem mnenju izločiti univerzitetne seminarje, ljudsko čitalnico, predavalnico in stanovanja. (Pregled želja, s. a.)

³ Otto Rudolf Salvisberg (1882–1940), švicarski arhitekt.

Kritike bibliotekarjev so Plečnika gotovo vznevoljile, saj je v začetku leta 1936 zapisal: »Ker so si *knjigomolji* [označila avtorica] premislili, prosim lepo, da se ta del obravnava kot magazin ...« (v Prelovšek, 2022, str. 59). Načrti so bili deloma predelani in 11. marca 1936 jih je gradbeno ministrstvo ponovno odobrilo. Dne 21. avgusta 1936 je licitacijo za izgradnjo knjižnice dobilo podjetje Matko Curk in 5. oktobra 1936, dobrih 6 let po izdelavi okvirnega načrta, je ban dr. Natlačen zasadi prvo lopato za izkop temeljev za vseučiliško knjižnico. (Slavič, 1936)

5 Razdelitev prostorov med knjižnico in univerzo

Bolj kot so se uresničevali načrti za gradnjo univerzitetne knjižnice, bolj je bilo jasno, da bodo prostori zanj neustrezni in premajhni. Nefunkcionalnosti v načrtu namreč niso bile edini problem, s katerim so bili soočeni bibliotekarji. Knjižnična stavba naj bi poleg knjižnice gostila še vrsto univerzitetnih seminarjev, veliko več, kot je bilo predvideno v prvotnem Plečnikovem načrtu. Vanjo naj bi vselili predvsem seminarje, katerih znanstveno delo je bilo vezano na knjižnico.

Načrt razdelitve prostorov, ki bi jih v novi stavbi zasedli knjižnica in seminarji, je pripravil F. Kidrič. Sprva so sicer razmišljali, da bi celoten fond Državne študijske knjižnice (ki je bil tega leta ocenjen na 280.000 enot) namestili v drugo nadstropje, tudi tako, da bi namestili police na hodnike pred skladišči. Vendar so zamisel opustili, ker prostorov, glede na zunanjo fasado ob Vegovi, ni bilo mogoče spremeniti v skladišča. F. Kidrič je v *Provizornem poročilu glede »minimalnih« potreb za nastanitev knjižnice v bodoči zgradbi vseučiliške knjižnice* z dne 5. marca 1937 (Provizorično poročilo, 1937) ocenjeval, da bo ob obstoječem fondu in 8.000 enotah letnega prirasta fond knjižnice v petdesetih letih narasel na približno 600.000 enot, za kar bi bilo potrebnih 18.000 m polic. Zato bi knjižnica za poslovanje v naslednjih 50 letih potrebovala vse pritličje, razen prostorov ob Gosposki ulici, vse prvo nadstropje, v drugem in tretjem nadstropju prostore ob Gosposki ulici, polovico prostorov ob Knežji (Turjaški) ulici in trakt ob hišah ter celo četrto nadstropje z izjemo prostorov nad veliko čitalnico. Univerzitetnim inštitutom oziroma seminarjem bi tako pripadel del pritličja ob Gosposki ulici, v drugem in tretjem nadstropju prostori ob Vegovi in polovica prostorov ob Knežji (Turjaški) ulici, v četrtem nadstropju pa prostori nad Veliko čitalnico, ki bi jih preuredili v predavalnico. Razdelitvi prostorov je F. Kidrič dodal še poziv arhitektu, naj vendar odpravi hodnike pred skladišči.

Največ pisarn je bilo tako v novi stavbi namenjenih filozofski fakulteti, mesto v njej pa bi našli tudi rektorata ter dekanata teološke in medicinske fakultete.

Načrtovali so, da se bodo univerzitetni seminarji postopoma umikali iz poslopja. Po petindvajsetih letih naj bi bili sproščeni prostori ob Knežji (Turjaški) ulici, po petdesetih letih pa še preostali prostori.

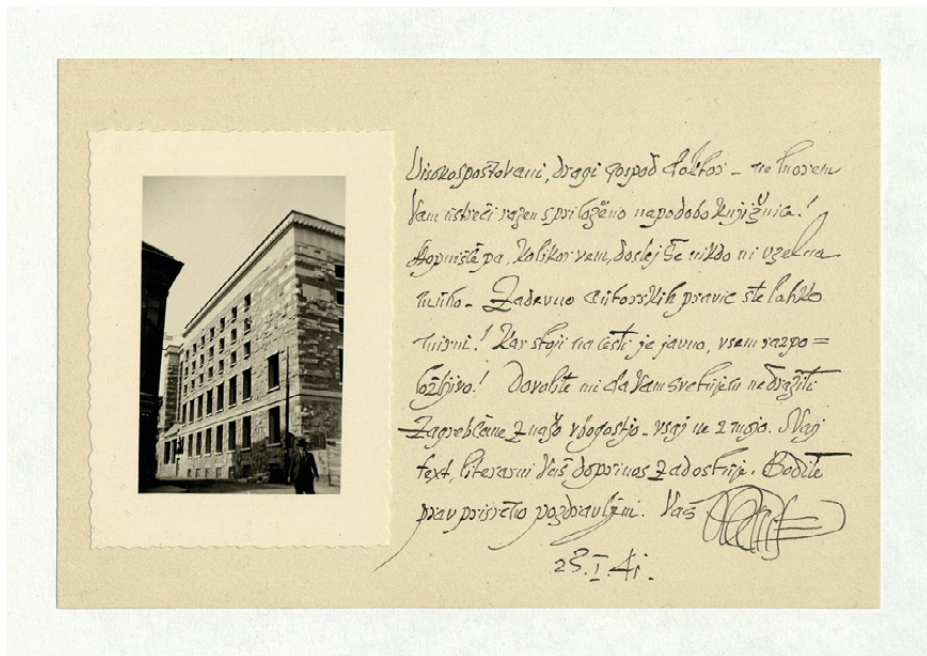
Predlagana rešitev ni v celoti ustrezala niti univerzi niti knjižnici. Z univerze je prišel predlog, naj se notranji dvoriščni prostor predela v eno ali več predavalnic, medtem ko so kritike bibliotekarjev še globlje posegale v zasnovo stavbe. Ker so ugotavljali, da bodo prostori, namenjeni knjižnici, pretesni, so 8. maja 1937 predlagali drastične spremembe. Veliko čitalnico naj bi razdelili na tri dele: na čitalnico, profesorsko čitalnico in sobo za kataloge. Prostor, v katerem je bila načrtovana profesorska čitalnica, naj bi bil namenjen oddelku za katalogizacijo. Zmanjšati bi bilo treba tudi razstavno dvorano, tako da bi vanjo lahko namestili kartografsko zbirko. V prostore male čitalnice pa naj bi namestili periodične publikacije. (Provizorično poročilo, 1937)

6 Kritike pred selitvijo knjižnice v novo zgradbo in po njej

Gradnja univerzitetne knjižnice je hitro napredovala. Od blagoslova temeljnega kamna in začetka zidave do leta 1940, ko je bila zgradba dokončana, so minila le 4 leta. Knjige so dobile veličastno palačo, knjižničarji pa po svojem mnenju nefunkcionalno knjižnico, ki so jo morali deliti s fakultetnimi seminarji. Kritike njene notranje ureditve s strani bibliotekarjev niso potihnile. Pregledano arhivsko gradivo žal ne razkriva, kaj je bil povod za Plečnikovo sporočilo J. Glonarju januarja 1941, v katerem se odziva bodisi na že večkrat problematizirana stopnišča pred skladišči ali morda celo na eventualno kritiko glavnega stopnišča pred Veliko čitalnico (»Stopnišče pa, kolikor vem, doslej še nikdo ni vzel na muho ...«). Tudi ni jasno, s čim naj bi Glonar, sicer znan kot oster polemik, »dražil« Zagrebčane. (Plečnik, 1941)

J. Šlebinger je februarja 1941 rektorju univerze poslal okvirni načrt selitve knjižnice v novo stavbo in obenem navedel vrsto pomislov glede površine in razmestitve knjižnici pripadajočih novih prostorov, predvsem pa glede varnosti knjižnice. Glede slednjega je kritiziral odločitev o opustitvi upravnikovega stanovanja, katerega prostore so namenili seminarjem filozofske fakultete, in selitve hišnikovega stanovanja v klet. Očitno so si bibliotekarji glede upravnikovega stanovanja tik pred selitvijo premislili. Predlagal je tudi, naj se opusti načrtovani vhod z Vegove, ki bi omogočal neposreden dostop do seminarjev v pritličju. Na okna pritličnih pisarn na Vegovi, ki segajo skoraj do tal, bi bilo treba namestiti železne mreže, železne pregrade pa na hodnikih pred skladišči. Poleg tega so v knjižnici pogrešali prehod med hodnikoma pred Veliko čitalnico, povezavo (to

je vrata) med sobo za katalogizatorje in katalogi ter v prvem nadstropju ločen prostor za vračilo knjig.

Slika 1: Plečnikovo sporočilo J. Glonarju, 25. 1. 1941
(Vir: Arhiv NUK, Ms 1377, Korespondenca J. Plečnik, Mapa 6)

J. Šlebinger je posebej opozoril na problem transporta gradiva. Ker so na mesto enega od dveh načrtovanih dvigal umestili toaletne prostore, je ostalo le eno dvigalo za ves transport gradiva, za zaposlene in za uporabnike. Ob tem je omenil še neuporabno dvigalo za strežbo gradiva v Veliki čitalnici, ki je premajhno in napačno montirano, ter opozoril še na vrsto drugih pomanjkljivosti. (ZAMU)

V skrbi za racionalno organizacijo delovnih procesov je J. Glonar že naslednji mesec v opomniku pred selitvijo knjižnice v novo stavbo ponovno opozoril na ustrezno razdelitev prostorov. Treba bi bilo ločiti dostope za zaposlene in obiskovalce ter poti knjig, ki se po izposoji vračajo v skladišča, in onih, ki so še v procesu obdelave. Katalogizacija bi se morala vršiti na enem mestu, pri čemer so bili poleg starih katalogov potrebni še novi listkovni katalogi tako za interno uporabo kot za uporabnike ter prostor za priročno zbirko, ki jo potrebujejo delavci pri katalogizaciji gradiva. Kritiziral je dostop do galerije v Veliki čitalnici ter opozarjal, da je treba v prostoru urediti še mesto za informatorja in katalog čitalniškega gradiva. Predlagal je tudi, naj bo v čitalnici nekaj nižjih

miz za uporabo gradiva velikega formata. (Promemoria pred selitvijo v novo stavbo, 1941)

Medtem so se v stavbo že selili seminarji filozofske fakultete. Ravnatelj J. Šlebin-ger je do konca poskušal pridobiti čim več prostorov za knjižnico, med drugim prostore v tretjem nadstropju ob Vegovi, kamor bi knjižnica namestila zbirko muzikalij, grafično zbirko in knjižnico Toma Zupana. (ZAMU 1941) Žal njegova prizadevanja niso rodila uspeha in zbirke so morale svoje delovanje organizirati v prostorih skladišč, medtem ko je želja Toma Zupana,⁴ da bi bila njegova knjižnica nameščena v posebnih prostorih, vse do danes ostala neizpolnjena.

Knjižnica je zaključila selitev knjižničnih fondov v avgustu in 23. avgusta 1941 začela z delom v novi zgradbi. Večino pisarn (osemindvajset velikih in manjših sob ter dve delovni sobi) v zgradbi je zasedla filozofska fakulteta, medtem ko je knjižnica razpolagala s trinajstimi pisarniškimi prostori, dvema čitalnicama in skladišči.

V januarju 1944, le dobri dve leti po vselitvi in še preden so bili prostori knjižnice dokončno opremljeni, je knjižnico zajel požar, ki je uničil Veliko čitalnico in prostore nad njo. Pri obnovi, ki je sledila, so se ponovno pojavili predlogi za odpravo neustreznih rešitev, na katere so med gradnjo stavbe opozarjali bibliotekarji. Obnovitvena komisija, ki je pod vodstvom profesorja A. Krála skrbela za rekonstrukcijo stavbe, se tako ni omejila le na vzpostavitev stanja knjižnice pred požarom, temveč je predlagala odpravo pomanjkljivosti, ki so se pokazale v kratkem času delovanja knjižnice. Zaradi slabe osvetlitve Velike čitalnice so predlagali spremenjeno postavitev miz, tako da bi svetloba padala bralcem z leve, ne pa v hrbet, leseni kasetirani strop pa naj bi nadomestili z belo štukaturo. Iz Velike čitalnice bi bilo treba izloči izposojno gradivo, urediti dvigalo med čitalnico in skladišči tako za osebe kot za gradivo ter opustili skladišče knjig v prvi etaži ob hodniku. (Zapisnik o 4. redni seji Univerzitetnega knjižničnega odbora, 1944). Vendar do predlaganih sprememb ni prišlo in Velika čitalnica je bila po koncu vojne obnovljena v izvorni obliki z nekaj manjšimi spremembami (Prelovšek, 2022).

⁴ Tomo Zupan (1839–1937), literarni zgodovinar, prešernoslovec, pridigar. Osebno knjižnico je po njegovi smrti kot zapuščino prejela univerzitetna knjižnica.

7 Zaključek

Kljub novi stavbi, namensko zgrajeni za potrebe univerzitetne knjižnice, je pomanjkanje prostora še leta po vselitvi krnilo njeno delovanje. Posebne zbirke je morala knjižnica namestiti v prostore skladišč in šele po letu 1961, ko se je iz stavbe izselila filozofska fakulteta, je prostorska stiska za nekaj časa popustila. Knjižnica je poskušala v danih prostorih optimizirati svoje delovanje. Najprej je izločila izposojno gradivo iz Velike čitalnice in po izselitvi filozofske fakultete v ustreznejše prostore namestila tudi posebne zbirke.

Vendar stavba ni zadoščala za petdeset let, kot je načrtoval F. Kidrič. V drugi polovici tridesetih let 20. stoletja gotovo ni bilo mogoče predvideti velikega dotoka gradiva neposredno po drugi svetovni vojni. Načrtovanih 600.000 enot je knjižnična zbirka prerasla že ob koncu petdesetih let. Ob velikem prirastu obveznega izvoda iz cele Jugoslavije je namreč prevzela tudi fonde Federalnega zbirnega centra. Dotok je presegal 20.000 enot letno in leta 1951 so evidentirali celo rekordnih 46.000 enot prirasta. Zato so se kmalu pojavile ideje o nadgradnji obstoječe stavbe, o prizidku ob Gosposki ulici in podobno.

Zahvala

Članek je nastal ob prijazni pomoči bibliotekarjev in arhivistk NUK in ZAMU, ki so mi svetovali pri iskanju gradiva in brez katerih raziskava ne bi bila mogoča. Zahvala tudi Veselinu Miškoviču za kritična opozorila in sugestije.

Razlaga kratic

ZAMU – Zgodovinski arhiv in muzej univerze

NUK – Narodna in univerzitetna knjižnica

Navedeni viri

Debeljak, T. (1936). Univerzitetna knjižnica v Ljubljani. *Slovenec*, 64(234), 9.

ZAMU, Rektorat, IV-206, 66, NUK. *Dopis J. Šlebingerja rektorju univerze*.

Glonar, J. (1912). O rabi javnih znanstvenih knjižnic. *Dijaški almanah za leto 1912/1913*.

- Glomar, J. (1933). »Univerzitetna biblioteka« v Ljubljani. *Sodobnost*, 1(9), 397–401; (10), 458–462; (11), 495–500.
- Glomar, J. (1939). Naloge slovenske vseučiliške knjižnice. *Obzorja*, 2(9), 376–322.
- Gregorič, J. (1939). Nove ljubljanske stavbe. *Kronika slovenskih mest*, 6(1), 11–12; 6(2), 29–31; 6(3), 45–47; 6(4), 53–59.
- Pirjevec, A. (1936). Bibliotečni zakon. *Sodobnost*, 4, 227, 280, 381.
- Pirjevec, A. (1940). *Knjižnice in knjižničarsko delo*. Mohorjeva družba.
- Pivec-Stele, M. (1932). Naše knjižnice: poskus statistike. *Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo*, 13(1-4), 71–92.
- Plečnik, J. in Stele, F. (1933). *Projekt univerzitetne biblioteke ljubljanske*. J. Blasnik nasl.
- Plečnik, J. (1932). Načrti za Univerzitetno knjižnico v Ljubljani. *Dom in svet*, 45(5-6), priloge 6a -7b.
- Plečnik, J. (1926, 6. december). [Pismo Joži Glonarju]. Arhiv Narodne in univerzitetne knjižnice (Zbirka Ms 1377, mapa 6).
- Plečnik, J. (1941, 25. januar). [Pismo Joži Glonarju]. Arhiv Narodne in univerzitetne knjižnice (Zbirka Ms 1377, mapa 6).
- ZAMU, IV-206, 66. (1941, 19. maj). *Poročilo o razporeditvi prostorov v univerzitetni knjižnici*.
- Pregled želja, ki naj bi se upoštevale pri gradnji univerzitetne knjižnice*. (n. d.). Arhiv Narodne in univerzitetne knjižnice (Zbirka Ms 1915)
- Prelovšek, D. (2022). *Narodna in univerzitetna knjižnica*. Založba ZRC SAZU.
- ZAMU, IV-206, 66. (1941, 20. marec). *Promemoria pred selitvijo v novo stavbo*.
- Provizorično poročilo glede »minimalnih« potreb za nastanitev knjižnice« v bodoči zgradbi vseučiliške knjižnice*. (1937, 5. marec). Arhiv Narodne in univerzitetne knjižnice (Zbirka Ms 1915).
- Rus, J. (1929). Neprilike najstarejšega kulturnega zavoda v Sloveniji. *Jutro*, 10(47), 11.
- Salvisberg, O. R. (1935). *Universitätsbibliothek in Ljubljana (Laibach). Gutachten über die Neubauprojekte*. Arhiv NUK, Ms 1915, Narodna in univerzitetna knjižnica, Mapa 8.
- Slavič, M. (1936). *Zgodovinski pregled dela za ustanovitev vseučiliške knjižnice v Ljubljani*. Arhiv NUK, Ms 1915.
- Smernice za gradnjo Univerzitetne knjižnice v Ljubljani*. (1930). Arhiv NUK, Ms 1915.
- Spremembe v I. nadstropju*. (1937, 8. maj). Arhiv NUK, Ms 1915.
- Vurnik, I. (1934). *Vseučiliška knjižnica ljubljanska*. I. Vurnik.
- Wiesthaler, F. (1908). Naše novo šolsko poslopje. V: *Izvestje c. kr. II. državne gimnazije v Ljubljani o šolskem letu 1907/1908* (51–64). C. kr. druga državna gimnazija.
- Zapisnik o 4. redni seji Univerzitetnega knjižničnega odbora*. (1944, 14. april). Arhiv NUK, Nepopisani fond Univerzitetne biblioteke, Mapa 8.

Zapisnik o 4. redni seji Univerzitetnega knjižničnega odbora. (1944, 14. april). ANUK, Ne-popisani fond Univerzitetne biblioteke, Mapa 8.

Žmavc, I. (1924). *Hospodárné řízení osvětové činnosti vědeckých knihoven.* Masarykova akademie Práce.

dr. Eva Kodrič-Dačić, doc. in bibliotekarska svetnica

Zg. Bitnje 26, 4209 Žabnica

e-pošta: evakodricdacic@gmail.com

Lokacija splošne knjižnice: primer umestitve Knjižnice Pobrežje Mariborske knjižnice v trgovski center

Choosing a site for a public library: Case study – placing a Pobrežje library (a branch of Maribor public library) in a shopping center

Mateja Ogrizek

Oddano: 30.1.2024 – Sprejeto: 19.3.2024

1.01 Izvirni znanstveni članek

1.01 *Original scientific paper*

UDK 022.1(497.4Maribor)

DOI <https://doi.org/10.55741/knj.68.1.6>

Izvleček

Namen: V članku obravnavamo pomen in vpliv lokacije splošne knjižnice na njeno uporabo in na okolje, v katerem deluje. Raziskavo smo izpeljali kot študijo primera ob selitvi Knjižnice Pobrežje, organizacijske enote Mariborske knjižnice, na novo lokacijo, v trgovski center.

Metodologija/pristop: Za ugotavljanje vpliva na uporabo knjižnice po selitvi smo uporabili statistične podatke iz programskega segmenta Cobiss3/Izpisi. Z analizo vsebine polstrukturiranih intervjujev, ki smo jih izpeljali z vodjo knjižnice in s sedmimi poslovnimi subjekti v trgovskem centru, pa smo ugotovili mnenje o percepciji in sprejetosti knjižnice med uporabniki ter mnenje o vplivu, ki naj bi ga imela knjižnica na poslovanje drugih poslovnih subjektov v trgovskem centru.

Rezultati: Rezultati raziskave so pokazali, da sta se prvi vpis članov Mariborske knjižnice in obisk v Knjižnici Pobrežje na novi lokaciji izrazito povečala tako na ravni enote kot v primerjavi z drugimi primerljivimi organizacijskimi enotami v mreži Mariborske knjižnice. Odzivi uporabnikov glede umestitve knjižnice v trgovski center so po mnenju vodje knjižnice dobri, zaznava pa tudi določene pomisleke. Večina intervjuvanih predstavnikov poslovnih subjektov v trgovskem centru je mnenja, da ima umestitev knjižnice v njihovo poslovno okolje določen pozitiven poslovni vpliv in knjižnico z naklonjenostjo sprejemajo kot poslovno sosedo.

Omejitve raziskave: Raziskava je bila izvedena v kratkem (le enajstmesečnem) obdobju po selitvi Knjižnice Pobrežje, od oktobra 2022 do avgusta 2023. Prav tako je bilo obdobje pred selitvijo zaznamovano s t. i. kovidnimi ukrepi, ki so vplivali na uporabo knjižnic ter poslovanje trgovinske in gostinske dejavnosti.

Izvirnost/uporabnost raziskave: Rezultati pričujoče raziskave bodo lahko v pomoč pri razmišljanju o načrtnih umestitvah organizacijskih enot splošnih knjižnic v trgovske objekte.

Ključne besede: splošne knjižnice, lokacija, dostopnost, trgovski centri, percepcija

Podatkovni set: Vsi raziskovalni podatki, na katerih temeljijo rezultati, so na voljo kot del članka in niso arhivirani v nobenem drugem viru.

Abstract

Purpose: The paper discusses the significance and effects of the location of a public library on its use and on the environment in which it operates. The research was conducted as a case study of Pobrežje Library, a branch of Maribor Public Library, after relocation to a shopping centre.

Methodology/approach: To assess the impact on library use after relocation, we analysed statistical data from the Cobiss3/Izpis segment of library automation system. Through a content analysis of semi-structured interviews with the head of Pobrežje Library and with representatives of seven business entities in the shopping centre, we obtained the opinion on perception and acceptance of the library among the users, as well as opinions on the influence the library might have on the turnover of other businesses in the shopping centre.

Results: The results of the research show a significant increase of new memberships and usage of the Pobrežje Library at its new location. The increase was also significant after comparing the data to other similar branches of the Maribor Public Library. According to the head librarian of Pobrežje Library, the users' perceptions regarding the location of the library in the shopping centre are generally positive, though certain concerns are also noted. The majority of interviewed representatives of business entities in the shopping centre believe that the library has some positive business impact and they see the possible future benefits of the library as a business neighbour.

Research limitation: A short research period (only eleven months) after the relocation of Pobrežje Library (from October 2022 to August 2023). The pre-relocation period was influenced by COVID-19 measures, which affected library use and commercial businesses.

Originality/practical implications: The results of this case study may be valuable for strategic placement planning, when considering shopping centres as locations for public library branches.

Keywords: public libraries, location, accessibility, shopping centres, perception

Data set metadata: All research data underlying the results are available as part of the article and no additional source data are required.

1 Uvod

V pričujočem prispevku¹ ugotavljamo, da je lokacija knjižnice eden izmed najpomembnejših dejavnikov, ki vplivajo na obisk in uporabo knjižnice. Knjižnica Pobrežje (organizacijska enota v mreži Mariborske knjižnice) je s selitvijo v trgovski center septembra 2022 dobila izjemno lokacijo glede na kriterije, ki naj bi jih upoštevali ob načrtovanju. V nadaljevanju članka bomo te kriterije podrobneje predstavili.

Namen in cilj raziskave je bil ugotoviti vpliv nove lokacije Knjižnice Pobrežje na uporabo knjižnice, pridobiti mnenje dolgoletne vodje Knjižnice Pobrežje o sprejetosti nove lokacije knjižnice pri uporabnikih ter pridobiti mnenje o morebitnem vplivu knjižnice na poslovanje drugih poslovnih subjektov v trgovskem centru.

V Sloveniji imamo sorazmerno majhno število splošnih knjižnic, ki delujejo v sklopu trgovskih centrov, in izkušenj s takšnimi umestitvami ni veliko. Tako znotraj strokovne kot laične javnosti se ob takšnih umestitvah pogosto pojavljajo pomisleki o primernosti združevanja trgovske in kulturne dejavnosti. Pričujoča raziskava je tako nastala tudi z mislijo, da bodo lahko njeni rezultati v pomoč pri razmišljanju in načrtovanju umestitev novih enot splošnih knjižnic v trgovske objekte.

Prispevek je sestavljen iz teoretičnega dela, kjer smo opisali ključne koncepte in pojme, pomembne za našo raziskavo, sledi opis zasnove raziskave ter predstavitev in interpretacija rezultatov. Članek zaključujemo z razmisleki o prihodnosti Knjižnice Pobrežje na novi lokaciji in s predlogi za morebitno nadaljnje raziskovanje tematike umestitev splošnih knjižnic v trgovske centre.

2 Teoretična izhodišča

V teoretičnem uvodu povzemamo glavne poudarke pregledane strokovne literature na temo pomena in načrtovanja lokacije in kolokacije splošnih knjižnic, opozorimo na posamezne študije primerov splošnih knjižnic v svetu, ki delujejo v sklopu trgovskih centrov, ter se navežemo na dojemanje oziroma percepcijo knjižničnega prostora. V predstavitvi Knjižnice Pobrežje navajamo vzroke za selitev ter na kratko opišemo staro lokacijo knjižnice in njeno umestitev v trgovski center.

¹ Članek je nastal na podlagi pisne naloge za bibliotekarski izpit (Ogrizek, M. (2023). Lokacija splošne knjižnice: primer umestitve Knjižnice Pobrežje v trgovski center. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-LRTZ295A/6f93acbe-40cb-4bc2-a820-c339551f19a8/PDF>)

2.1 Knjižnica Pobrežje

Od leta 1988 do septembra 2022 je Knjižnica Pobrežje delovala v najemnih prostorih Zavoda za rehabilitacijo invalidov Soča v Mariboru. Lokacija knjižnice je bila slabo vidna, za uporabnike je bilo namenjenih le nekaj parkirnih mest, ki so bila v souporabi z uporabniki Zavoda za rehabilitacijo invalidov Soča, ni bila umeščena ob zgoščeno naselitveno področje, dobro je bila dostopna z javnim prometom, do nje so bili speljani kolesarska steza in pločniki.

V Strateškem načrtu Mariborske knjižnice 2021–2025 (Mariborska knjižnica, 2021) je bilo ugotovljeno, da so bili najemni prostori Knjižnice Pobrežje v sklopu objekta URI Soča neprimerni in premajhni, onemogočali so izvajanje knjižnične dejavnosti v skladu s sodobnimi potrebami uporabnikov in poslanstvom knjižnice ter niso zagotavljali osnovnih delovnih pogojev za zaposlene. V strateški usmeritvi, ki govori o izboljšanju prostorskih pogojev posameznih enot knjižnice, je načrtovana selitev Knjižnice Pobrežje v nove, večje prostore v sklopu soseske Novo Pobrežje (projekt Stanovanjskega sklada Republike Slovenije). Ker se je gradbeni projekt zamaknil za nedoločen čas in so se hkrati pojavljale težave s podaljševanjem najemnine na obstoječi lokaciji, so kot o primernem prostoru začeli razmišljati o ponujenem praznem trgovinskem lokalu v trgovskem centru Mercator center Pobrežje. Septembra 2022 je stekla selitev v nove, večje prostore (Mariborska knjižnica, 2023). Predvidoma gre za nekajletno vmesno lokacijo, zato je bila večina prejšnje notranje opreme le preseljena in razporejena v sodelovanju z arhitektom, dodani so bili potrebni novi knjižni regali za knjižnično gradivo, večjih investicij v prostor ni bilo.

Nova lokacija knjižnice je ob strnjeni bivanjski poselitvi naselja, v središču nakupovalne dejavnosti širšega področja, saj jo obkrožajo številni trgovski centri. Do nakupovalnega središča so speljane kolesarske poti in pločniki, postaja mestnega avtobusa je tik pred vhodom. V neposredni bližini (manj kot en kilometer hoje) je osnovna šola ter nekaj oddelkov Vrtca Pobrežje. Za uporabnike centra je na voljo brezplačno pokrito parkirišče.

Knjižnica je del centra in je zato dostopna skozi glavni vhod trgovskega centra, nahaja se v pritličju trgovskega objekta Mercator center Pobrežje. Je odprtega tipa: ima širok vhod brez vhodnih vrat, zvoki in glasba s hodnikov nakupovalnega centra so slišni v notranjost knjižnice, ena stranica knjižnice je prosojna steklena površina. Nasproti vhoda je kavarna in slaščičarna, poslovne sosedo so cvetličarna, živilska trgovina, restavracija, otroška igralnica, papirnica, trgovina za male živali, frizer, športna trgovina, trgovina z oblačili, butik in optika. Umeščenost knjižnice v notranjost trgovskega centra prikazujeta sliki 1 in 2.

Slika 1: Umeščenost Knjižnice Pobrežje v trgovski center (Vir: osebni arhiv avtorice članka)

Slika 2: Umeščenost Knjižnice Pobrežje v trgovski center (Vir: osebni arhiv avtorice članka)

2.2 Pomen lokacije splošne knjižnice

»Lokacija, lokacija, lokacija!« je dogma vsakega nepremičninskega razmisleka in izjemno pomembna pri presoji ustreznosti umeščenosti določenega objekta. Knjižnice pri tem niso izjeme. Glede na poslanstvo, vlogo in namen splošnih knjižnic, kot jih opredeljuje IFLA/UNESCO Manifest o splošnih knjižnicah 2022 (2023), bi morali biti na izbiro lokacije knjižnice še posebej občutljivi. Splošna knjižnica je v manifestu opredeljena kot dostop lokalne skupnosti do znanja. S tem zagotavlja osnovni pogoj za vseživljenjsko učenje, za samostojno sprejemanje odločitev ter kulturni razvoj posameznika in družbenih skupin. Splošno knjižnico manifest opredeljuje kot gonilno silo vzgoje, kulture in informacij, s čimer bistveno prispeva k promociji miru, duhovne blaginje in demokracije. Samo dobro obveščen in opolnomočen državljan je namreč sposoben uresničevati svoje demokratske pravice in se aktivno vključevati v družbo, kar je temelj demokracije. Storitve splošne knjižnice so po manifestu namenjene vsem po načelu enakega dostopa za vse, ne glede na starost, raso, spol, vero, narodno pripadnost, jezik in socialni položaj.

Še tako dobre in premišljene knjižnične storitve ne bodo dosegle svojega namena, če uporabniki ne bodo prišli do njih, zato je pri umeščanju splošne knjižnice treba vedno imeti v mislih njeno čim širšo dostopnost v času in prostoru, saj je namenjena najširšemu krogu pripadnikov lokalne skupnosti. Locirana mora biti v razumni bližini kraja bivanja prebivalcev, pomembno je upoštevati tudi ustreznost in frekventnost javnega prevoza ter potovalne vzorce prebivalcev (število avtomobilov v gospodinjstvu, vožnja po nakupih, prevoz na delo itn.). Število obiskov knjižnice in zadovoljstvo uporabnikov s storitvami knjižnice sta namreč odvisna tudi od časa, napora in stroškov, ki jih porabi uporabnik za dostop do knjižnice. Za obisk in uporabo storitev je zelo pomembna tudi časovna dostopnost knjižnice, t. i. razpoložljivost knjižničnih storitev v času, ki najbolj ustreza največjemu številu prebivalcev (Resman idr., 2019).

2.2.1 Prostorski kriteriji ob načrtovanju lokacije knjižnice

Temeljno vodilo ob načrtovanju umeščanja knjižnice mora slediti specifičnemu okolju in potrebam lokalne skupnosti, v kateri deluje. Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice (2019) med kriteriji za ustrezno prostorsko dostopnost lokacij izvajanja knjižnične dejavnosti navajajo, da mora biti krajevna knjižnica locirana v središču naselja, v bližini javnega prometa in kolesarskih stez, z zadostnim številom parkirišč, z ustrezno signalizacijo in vidna z ulice.

V tuji strokovni literaturi smo zasledili priročno matrico za ocenjevanje najboljših lokacije za knjižnico, ki mora vsebovati vsaj naslednje kriterije:

- lokacija ob glavni ulici ali v nakupovalnem središču,
- dobra vidnost knjižnice,
- umeščenost v pritličje in obrnjenost proti ulici,
- zagotovljena osebna in premoženjska varnost,
- popolna dostopnost za invalide,
- bližina šol in vrtcev,
- možnost uporabe zunanjih površin,
- peš dostop,
- dostop z javnim prometom,
- varno in dostopno parkirišče,
- dostopnost vseh vrst vozil,
- možnost širjenja.

Priporočeno je, da se v ocenjevalno matrico po potrebi vnesejo še drugi lokacijski kriteriji, ki so posebej pomembni za določeno lokalno skupnost (People places, 2022).

2.2.2 Kolokacije splošnih knjižnic

Načelo kolokacije, ki ga tukaj uporabljamo v pomenu sobivanja javnih ali zasebnih entitet na skupnem prostoru, je postalo ob razmišljanju o lokaciji splošnih knjižnic ponovno zelo aktualno. Številni načrti umeščanja knjižnic po svetu nastajajo z razmislekom o možnosti povezav s ključnimi storitvami, ki jih prebivalci potrebujejo in uporabljajo. Tako se lahko vzpostavijo kompatibilna partnerstva. Smernice Mednarodne zveze bibliotekarskih društev in ustanov (IFLA) za izvajanje dejavnosti splošnih knjižnic (Koontz in Gubbin, 2010) priporočajo umestitev splošnih knjižnic v bližino prometnih vozlišč in središč družbenega dogajanja v skupnosti (trgovin, nakupovalnih središč, kulturnih ustanov itn.) oziroma združevanje knjižnične in drugih družbenih dejavnosti pod isto streho, kjer za to obstaja primerna možnost.

Knjižnice so na splošno zelo vsestranske ustanove, ki lahko dobro sobivajo z javnimi ali zasebnimi dejavnostmi. Tipični primeri kolokacij so umestitve splošnih knjižnic ob mestne hiše in pošte, torej umestitve v presečišče družbenega dogajanja v mestu. Nekatere splošne knjižnice se povezujejo s šolami ali muzeji, vedno več je primerov, ko se v samo knjižnico vključujejo razstavniki, galerije, kavarne, knjigarne itn., vse z namenom povečati obisk knjižnic. Hkrati pa imajo takšne kolokacije tudi pozitiven učinek pri povezovanju in kulturnemu razvoju lokalne skupnosti (Imholz, 2008, v Kluge, 2014).

Kolokacija knjižnice z zasebnim sektorjem nikakor ni v nasprotju interesov, ampak ima lahko za knjižnico dodano vrednost. Trgovska in gostinska dejavnost privabljata ljudi, ne glede na prisotnost knjižnice, knjižnica pa lahko skupno lokacijo uporabi kot priložnost, da obiskovalce povabi, da postanejo tudi njeni uporabniki. Seveda obstajajo tudi pomisleki ob združevanju in sodelovanju splošnih knjižnic s komercialnimi ponudniki. Skrb gre v smeri prekomerne raznovrstnosti vsebin, ki jih skupna lokacija ponuja, kar lahko privede do izgube poslanstva in identitete knjižnice, tako v očeh institucije kot tudi v očeh javnosti. Ob načrtovanju kolokacij knjižnice je zato treba neprestano imeti v mislih njeno osnovno javno poslanstvo (Kluke, 2014).

2.2.3 Splošne knjižnice v trgovskih centrih

V številnih državah po svetu je zelo aktualna umestitev splošnih knjižnic v trgovske centre (v literaturi zasledimo študije primerov iz Združenih držav Amerike, Avstralije, Velike Britanije, Singapurja itn.²), s čimer sledijo vodilu, da je treba knjižnico umestiti tja, kjer so ljudje. Takšna kolokacija ima številne prednosti za uporabnike, knjižnico in trgovski center.

Johnstone (1999) navaja, da uporabniki kot pomembne prednosti največkrat izpostavljajo: združevanje nakupovanja z obiskom knjižnice (koncept enega postanka), brezplačno parkiranje, dobro dostopnost javnega prevoza, bližino kavarn in prostorov za otroke (npr. igralnice), ki so del trgovskega centra, daljše odpiralne čase, ki so usklajeni z odpiralnim časom centra, varnost centra, alternativne točke vračanja gradiva (npr. na parkirišču, v eni izmed trgovin itn.). Z vidika prednosti za knjižnico Johnstone (1999) izpostavlja:

- večjo uporabo knjižnice in njenih storitev (nekateri najbolj obiskane enote knjižnic so v trgovskih centrih);
- pridobitev novih uporabnikov (obiskovalci trgovskega centra, ki je v lokalni skupnosti dobro znan in obiskan, lahko postanejo novi uporabniki knjižnice);
- vzpostavitev sodelovanja z drugimi poslovnimi subjekti v centru, kar prinaša medsebojno korist in je v prid uporabnikom;
- finančne prihranke zaradi delitve skupnih stroškov (skupno vzdrževanje stavbe, varovanje, čiščenje, promocija itn.);
- prostorske prihranke (npr. uporaba skupnih toaletnih prostorov centra).

² Študije primerov nekaterih avstralskih splošnih knjižnic v trgovskih centrih sta opisala avtorja Johnstone (1999) in Forsyth (2006), izsledke posameznih raziskav v Veliki Britaniji navajata avtorici Morris in Brown (2004), študijo primera splošne knjižnice v Indianapolisu (ZDA) povzema avtorica Blankinship (2005), Kluke (2014) se osredotoča na primere kanadskih splošnih knjižnic (Vancouver in Toronto) ter na splošno knjižnico v Seattlu (ZDA).

Z vidika trgovskega centra je lahko knjižnica prav tako zelo zaželen subjekt. S svojimi raznovrstnimi storitvami privablja zelo širok krog uporabnikov, ki lahko koristijo ponudbo centra. Uporabniki se zaradi narave dela knjižnice (izposoja – vračilo – izposoja – ...) ne prenehajo vračati. Knjižnice so na splošno percipirane kot pozitiven, privlačen in varen prostor, ki služi javnemu dobremu, kar zagotovo pripomore k ugledu centra. Privlačnost pa lahko center še poveča s kontinuirano komunikacijo, povezovanjem in sodelovanjem subjektov, ki v njem delujejo (Johnstone, 1999; Morris in Brown, 2004).

Avtorica Blankinship (2005) opisuje primer splošne knjižnice v Indianapolisu, ki je zaradi prostorske stiske nov dom našla v večjih prostorih v trgovskem centru. Trgovski center je prispeval del sredstev za ureditev knjižnice in za prva tri leta znižal najemnino. To seveda ni bila samo dobrodelna poteza, ampak predvsem poslovna. Razmišljanje je šlo v smeri, da bo knjižnica privabila nove potencialne stranke, saj uporabniki namensko obiščejo knjižnico, in kdor je hodil v knjižnico na stari lokaciji, bo prišel v knjižnico tudi v trgovski center. Poleg tega knjižnice s svojimi brezplačnimi dogodki ustvarjajo družabno središče lokalne skupnosti, od česar ima trgovski center prav gotovo korist. Center tako ni več samo mozaik različnih trgovin, ustvarjena je boljša uporabniška izkušnja, zaradi česar se bodo stranke raje vračale.

Obstaja tudi druga plat medalje umeščanja knjižnice v trgovski center. Pojavi se lahko razkorak med potrebami trgovskih prostorov in knjižnico; prostori znotraj centra so načrtovani za trgovsko dejavnost. Visoke najemnine so lahko ovira, če se vodstvo knjižnice ali lokalne oblasti ne pogodijo drugače. V številnih primerih je umeščenost knjižnice v trgovski center zato le prehodna rešitev. Knjižnica v trgovskem centru pogosto ne dobi najboljše lokacije, dostikrat je umeščena v zgornje nadstropje in ima zato slabšo vidnost. Knjižnica lahko izgubi del svojih uporabnikov, predvsem iz marginaliziranih skupin, saj se lahko v centru počuti nezaželena. Problem lahko predstavlja tudi delna izguba samostojnosti, prilagajanje pravilom in omejitvam, ki jih center postavlja (Morris in Brown, 2004).

2.3 Percepcija knjižničnega prostora

V Sloveniji je zelo malo umestitev splošnih knjižnic v trgovske centre. Knjižnica Domžale, Knjižnica Rogaška Slatina, Knjižnica Štore, Osrednja in Pionirska knjižnica ter Čitalnica Mariborske knjižnice ter Knjižnica Pobrežje so nekatere izmed teh, ki delujejo na takšnih kolokacijah.

Kozinc (2007) je ob predstavitvi Knjižnice Domžale, ki prav tako domuje v stavbi Mercatorjevega nakupovalnega centra, zapisal, da v Domžalah živita materialna

in duhovna potrošnja v prostorski simbiozi. Med knjižnimi policami je mogoče opaziti bralce z nakupovalnimi vrečkami v roki. Navaja, da so v knjižnico začeli zahajati ljudje, ki so jih prej zanimali samo nakupi, in obratno, zaradi knjižnice se je povečal tudi obisk v trgovini. Bližina avtoceste in dobra dostopnost privabljata v knjižnico bralce iz različnih koncev Slovenije, ki se vozijo na delo v Ljubljano.

Tako znotraj strokovne kot laične javnosti pa se ob takšnih umestitvah še vedno pogosto pojavljajo pomisleki o primernosti združevanja trgovske in kulturne dejavnosti, kar izvira iz percepcije knjižničnega prostora.

Referenčni model knjižnice 19. in 20. stoletja je namreč obravnaval knjižnico kot mavzolej; tiho počivališče knjig, prostor miru in kontemplacije, branja in študija (Pettegree, 2015, v Vogrinčič Čepič, 2017). Novljan (2003) navaja, da je slovenska domača predstava knjižnice vezana na stereotip, ki knjižnico enači le s knjigo, izposojajo knjig za učenje in prosti čas ter prostorom za študirajoče. Tako so prostori in podobe slovenskih splošnih knjižnic večinoma še vedno vezani na predstavo knjižnice kot prostora za hrambo knjig, manj pozornosti pa namenjajo človeku in njegovemu zaznavanju.

Vendar številne knjižnice 21. stoletja postajajo predvsem prostori preživljanja časa za različne namene (družabne, delovne, študijske, prostočasne), prostori, kjer se knjige umikajo ljudem, prostori, ki združujejo tihe čitalniške koticke, družabne dele s sedežnimi garniturami, večnamenske prostore in kavarniške predele. Tudi pogled v zgodovino knjižnic razkrije, da so bile knjižnice v preteklosti pogosto glasni in družabni prostori (Vogrinčič Čepič, 2017).

Za našo raziskavo je zanimiva primerjava nekaterih zgodovinskih značilnosti t. i. izposojevalnih knjižnic z značilnostmi sodobnih splošnih knjižnic. Izposojevalne knjižnice (ang. *circulating libraries*) so bile v Angliji v 18. in 19. stoletju osrednje literarne institucije, poznali so jih tudi v Evropi, Ameriki in nekaterih kolonijah. Bile so lastniške knjižnice, kjer je bilo za izposojajo treba plačati, mnoge so bile prostorsko organizirane kot nekakšne trgovine, svojo ponudbo so bogatile z družabnim programom. Knjige so s svojo fizično prisotnostjo v teh večnamenskih družabnih prostorih nagovorile tiste, ki so prišli po nakupih, udeležence družabnih dogodkov in namenske bralce. Vzorednice s sodobnimi splošnimi knjižnicami lahko najdemo predvsem v vlogi, učinku in delovanju. Izposojevalne knjižnice so namreč bile osrednji distribucijski kanal, ki je z umestitvijo literature med profane izdelke izjemno heterogeni javnosti omogočil dostop do čtiva za precej nižjo ceno. S tem so močno prispevale k popularizaciji bralne kulture (Vogrinčič Čepič, 2017). Umestitve splošnih knjižnic v trgovske centre lahko tako delno primerjamo z izposojevalnimi knjižnicami, saj je tudi v

teh primerih literatura obkrožena s trgovsko, gostinsko in družabno dejavnostjo, kar je lahko prednost v približevanju bralne dejavnosti najširšemu krogu potencialnih uporabnikov, kar velja za eno izmed pomembnih poslanstev splošne knjižnice.

3 Zasnova raziskave

Temeljni namen raziskave je bil ugotoviti vpliv nove lokacije Knjižnice Pobrežje na njeno uporabo in na okolje, v katerem deluje. Raziskavo smo zasnovali kot študijo primera, oblikovali smo raziskovalna vprašanja in hipoteze. Analizirali smo statistične podatke, pridobljene iz programskega segmenta Cobiss3/Izpisi, in naredili vsebinsko analizo vodenih osebnih polstrukturiranih intervjujev. Posvetili smo se tudi razmisleku o omejitvah raziskave in predlogom za morebitno nadaljnje raziskovanje tematike.

3.1 Raziskovalna vprašanja in hipoteze

Za namen ugotavljanja vpliva nove lokacije Knjižnice Pobrežje smo si postavili naslednja raziskovalna vprašanja:

- Ali je bil vpis novih članov v Mariborsko knjižnico v Knjižnici Pobrežje po spremembi lokacije večji glede na število novo vpisanih članov v primerljivih organizacijskih enotah v mreži Mariborske knjižnice?
- Ali je bil obisk članov Mariborske knjižnice v Knjižnici Pobrežje po spremembi lokacije večji glede na obisk članov v primerljivih organizacijskih enotah v mreži Mariborske knjižnice?
- Kako je po mnenju vodje Knjižnice Pobrežje umeščenost knjižnice v trgovski center sprejeta pri uporabnikih?
- Ali je umestitev Knjižnice Pobrežje v trgovski center Mercator center Pobrežje vplivala na poslovanje drugih subjektov v trgovskem centru in kako je knjižnica sprejeta kot »poslovna sosed«?

Na podlagi raziskovalnih vprašanj smo oblikovali in zastavili raziskovalne hipoteze (H):

- H1: Vpis novih članov v Mariborsko knjižnico je bil v Knjižnici Pobrežje po spremembi lokacije vsaj 20 % večji glede na število novo vpisanih članov v primerljivih organizacijskih enotah v mreži Mariborske knjižnice.
- H2: Obisk članov Mariborske knjižnice je bil v Knjižnici Pobrežje po spremembi lokacije za vsaj 20 % večji glede na obisk članov v primerljivih organizacijskih enotah v mreži Mariborske knjižnice.

- H3: Vodja Knjižnice Pobrežje v pogovorih z uporabniki zaznava, da je umestitev knjižnice v trgovski center dobro sprejeta.
- H4: Predstavniki poslovnih subjektov v trgovskem centru Mercator center Pobrežje menijo, da je umestitev Knjižnice Pobrežje v trgovski center pozitivno vplivala na njihovo poslovanje.
- H5: Predstavniki poslovnih subjektov v trgovskem centru Mercator center Pobrežje z naklonjenostjo sprejemajo knjižnico kot poslovno sosedo.

3.2 Metodologija

3.2.1 Uporaba knjižnice – Cobiss3/Izpisi

Za ugotavljanje vpliva spremembe lokacije na uporabo Knjižnice Pobrežje (prvi vpis članov in obisk članov) smo uporabili statistične podatke, pridobljene iz programskega segmenta Cobiss3/Izpisi:

- Za pridobivanje podatkov o prvem vpisu članov v Mariborsko knjižnico v primerjanih organizacijskih enotah smo uporabili statistični izpis I-STA-C31; Transakcija: 1-1. vpis člana.
- Za pridobivanje podatkov o obisku članov v primerjanih organizacijskih enotah smo uporabili statistični izpis I-STA-012; Transakcija: vsi fizični obiski v knjižnici (vpis člana, izposoja na dom, izposoja v čitalnico, rezervacija neprostelega gradiva, rezervacija prostelega gradiva, podaljšanje roka izposoje, vračilo/brisanje gradiva iz evidence pri članu, vračilo z zadržkom, evidentiranje izgube gradiva, sprememba podatkov o članu, sprememba datuma poteka, začetek kroženja ser. publ., obisk člana zaradi dostopa do interneta, rezervacija za čitalnico, zaključek kroženja ser. publ., obisk nečlana, evidentiranje plačila, obisk člana v čitalnici, aktivnost člana z inventarjem, medknjižnična izposoja, obisk nečlana v čitalnici, medknjižnično vračilo, sprememba številke).

Pri obeh statističnih izpisih smo dodali še spremenljivki Oddelek in Kategorija članov ter dobili ločene izpise prvega vpisa članov in obiska članov za kategoriji Mladi (0–15 let) in Odrasli (nad 15 let) ter kumulativni izpis po primerjanih organizacijskih enotah. Kategorije Drugo, pod katero se vodi Obisk nečlana in Obisk nečlana v čitalnici, nismo upoštevali, saj je beleženje te kategorije preveč odvisno od presoje in časa samih izposojevalcev in podatki niso primerljivi.

V raziskavo smo vključili organizacijske enote Mariborske knjižnice, ki so izpolnjevale naslednje pogoje: mestna kombinirana organizacijska enota (enota Mariborske knjižnice na področju Mestne občine Maribor, ki je namenjena otrokom, mladostnikom in odraslim), nespremenjen delovni čas, stalnost oziroma

konstantna ponudba drugih knjižničnih storitev (v času raziskave ni bilo uvedbe pomembnejše novosti), nespremenjena lokacija (razen Knjižnice Pobrežje). Na osnovi teh kriterijev smo primerjali uporabo Knjižnice Tezno (Te), Knjižnice Pekre (Pe), Knjižnice Kamnica (Ka) in Knjižnice Pobrežje (Pb). Iz primerjave smo izpustili mestno kombinirano enoto Knjižnico Studenci (S), saj se je v času raziskave spremenil njen delovni čas.

Primerjava je potekala na podlagi indeksov prvega vpisa in obiska po kategoriji članov. Primerjali smo enajstmesečno obdobje pred selitvijo Knjižnice Pobrežje, od 1. 10. 2021 do 31. 8. 2022 (imenovalec indeksa), ter enajstmesečno obdobje po selitvi, od 1. 10. 2022 do 31. 8. 2023 (števec indeksa).

Indeksi so definirani kot relativna števila, s katerimi pri preučevanju pojavnosti medsebojno primerjamo dva ali več istovrstnih podatkov o tem pojavu. Z indeksi dobimo zelo dobro sliko o velikosti relativnih sprememb pojava v času oziroma prostoru. Izračunamo ga z ulomkom, v katerem števec indeksa (vrednosti podatka o pojavu, ki ga primerjamo) delimo z imenovalcem indeksa (vrednost osnove oziroma baze, s katero ga primerjamo) in rezultat pomnožimo s konstanto 100. Indekse pogosto komentiramo na podlagi relativne razlike oziroma stopnje rasti, izražene v odstotkih (%), ki jo dobimo tako, da od izračunanega indeksa odštejemo 100 (Mišić, 2022).

Za primerjavo indeksov med enotami smo se odločili zaradi vpliva koronskega obdobja na uporabo knjižnic. Primerjava na ravni same enote ne bi bila smiselna. Indeksna primerjava je ustrezna tudi zaradi različnih lastnosti knjižnic (velikost gravitacijskega območja, delovni čas, knjižnična zbirka itn.).

3.2.2 Percepcija umeščenosti in neposredno poslovno okolje – polstrukturirani intervjuji

Na podlagi vsebinske analize vodenega polstrukturiranega intervjuja z dolgoletno vodjo Knjižnice Pobrežje smo dobili vpogled v to, kako zaznava sprejetost in percepcijo nove umestitve Knjižnice Pobrežje v trgovski center pri uporabnikih. Vodja Knjižnice Pobrežje vsakodnevno dela v izposoji in je v neprestanem stiku z uporabniki, zato nas je zanimalo, kakšna so njena opažanja.

Za polstrukturirani intervju smo se odločili, saj je po definiciji avtoric Krmac in Cencič (2022, str. 64) njegov splošni namen »zbiranje informacij od ključnih oseb, ki imajo osebne izkušnje, dožemanja in prepričanja, povezane s temo, ki nas zanima«. Prav tako so nam ustrezale značilnosti polstrukturiranega intervjuja. Vnaprej pripravljena vodilna tematska vprašanja odprtega tipa so nam

predstavljala določeno varnost v smislu ciljne usmerjenosti in sledenja namenu raziskave. Hkrati pa nam je bilo omogočeno postavljanje dodatnih vprašanj, ki so se pojavila med pogovorom (Banjac, 2020; Krmac in Cencič, 2022).

Polstrukturirane individualne intervjuje smo izbrali tudi za pridobivanje mnenja predstavnikov poslovnih subjektov v trgovskem centru o morebitnem vplivu knjižnice na njihovo poslovanje. S tem smo lahko izkoristili še eno značilnost polstrukturiranih intervjujev – Morse in Richards (2007, v Banjac, 2020) izpostavljata, da se med izvajalcem metode in intervjuvancem vzpostavi določen odnos prek dialoga oziroma pogovora. Na ta način smo se s subjekti v centru bolje spoznali in vzpostavili temelje za morebitno nadaljnje sodelovanje. Za intervjuje smo zaprosili sedem predstavnikov trgovske in gostinske dejavnosti v centru. Izbrali smo poslovne subjekte, ki mejijo na knjižnico ali so v njeni neposredni bližini. Ta kriterij izpolnjuje tudi cvetličarna, vendar intervjuja s predstavnikom nismo opravili, saj je bila poslovalnica v času naše raziskave dalj časa zaprta. Intervjuvanci so bili predstavniki živilske trgovine, optike, kavarne in slaščičarne, picerije, dopolnilne kmetijske dejavnosti, papirništva in trgovine za male živali. Predstavniki so bili stalni prodajalci v gostinskih oziroma trgovskih lokalih. V intervjuje s predstavniki poslovnih subjektov smo vključili tudi vprašanja o sprejetosti in percepciji knjižnice v trgovskem centru.

Intervjuje smo izvajali osebno in individualno v prostorih Knjižnice Pobrežje ali v kavarni trgovskega centra avgusta 2023. Intervjuje smo snemali in naredili transkripte. Trajali so v povprečju 15–20 minut. Zanimivo je bilo, da se je večina intervjuvancev po izklopu mikrofona dodatno razgovorila ali še enkrat povzela svoje ključne misli. Neformalen pogovor po uradnem delu intervjuja je velikokrat tudi znak, da se je razvil dober odnos (Banjac, 2020).

3.3 Omejitve raziskave

Raziskava je bila izvedena v kratkem (le enajstmesečnem) obdobju po selitvi Knjižnice Pobrežje, od oktobra 2022 do avgusta 2023. S 1. septembrom 2023 je Knjižnica Pobrežje podaljšala svoj delovni čas in smo izgubili pomembno konstanto nespremenjenega delovnega časa oziroma časovne dostopnosti. Vsekakor bi bilo smiselno in zanimivo spremljati uporabo knjižnice na novi lokaciji tudi z novim delovnim časom v primerjavi z drugimi primerljivimi organizacijski enotami še naprej in v daljšem časovnem obdobju. Okoliščina, ki je ne smemo zanemariti, je tudi obdobje pred selitvijo, ki je bilo zaznamovano s t. i. kovidnimi ukrepi, ki so vplivali na uporabo knjižnic ter poslovanje trgovinske in gostinske dejavnosti.

4 Rezultati

4.1 Prvi vpis članov v Mariborsko knjižnico glede na organizacijsko enoto vpisa

Z indeksno primerjavo prvega vpisa članov v mestnih kombiniranih enotah Mariborske knjižnice smo ugotovili, da se je v enajstmesečnem obdobju po selitvi Knjižnice Pobrežje prvi vpis članov Mariborske knjižnice v Knjižnici Pobrežje povečal za 212,8 % glede na primerjano enajstmesečno obdobje pred selitvijo. Pri kategoriji Mladi je bil vpis večji za 261,7 %, pri kategoriji Odrasli pa za 182,3 %. Prvi vpis članov Mariborske knjižnice v Knjižnici Kamnica in v Knjižnici Tezno se je v primerjanem obdobju zmanjšal, v Knjižnici Kamnica za 4,2 % in v Knjižnici Tezno za 29,9 %. Knjižnica Pekre je zabeležila povečan prvi vpis članov Mariborske knjižnice v primerjanem obdobju, in sicer za 51,1 %. Absolutne vrednosti prvega vpisa članov Mariborske knjižnice po primerjanih organizacijskih enotah in kategoriji članov v raziskovalnem obdobju prikazujejo preglednice 1, 2 in 3, indeksi pa so prikazani na sliki 3.

Preglednica 1: Statistični izpisi absolutnih števil za izračun indeksa prvega vpisa v kombiniranih mestnih enotah Mariborske knjižnice (Mladi)

Vpis MLADI/Knjižnica	Pe	Ka	Te	Pb
1. 10. 2021 do 31. 8. 2022	23	43	74	60
1. 10. 2022 do 31. 8. 2023	36	36	55	217

Preglednica 2: Statistični izpisi absolutnih števil za izračun indeksa prvega vpisa v kombiniranih mestnih enotah Mariborske knjižnice (Odrasli)

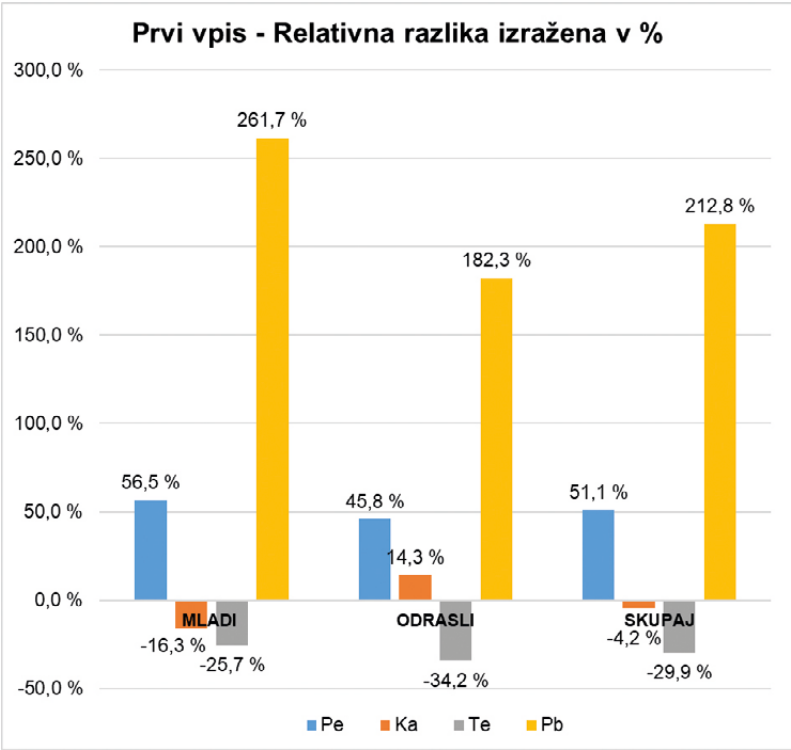
Vpis ODRASLI/Knjižnica	Pe	Ka	Te	Pb
1. 10. 2021 do 31. 8. 2022	24	28	73	96
1. 10. 2022 do 31. 8. 2023	35	32	48	271

Preglednica 3: Statistični izpisi absolutnih števil za izračun indeksa prvega vpisa v kombiniranih mestnih enotah Mariborske knjižnice (Skupaj: Mladi + Odrasli)

Vpis SKUPAJ/Knjižnica	Pe	Ka	Te	Pb
1. 10. 2021 do 31. 8. 2022	47	71	147	156
1. 10. 2022 do 31. 8. 2023	71	68	103	488

Iz rezultatov raziskave je razvidno, da se je prvi vpis članov Mariborske knjižnice v Knjižnici Pobrežje v enajstmesečnem obdobju po selitvi Knjižnice Pobrežje izrazilo povečal glede na druge primerljive organizacijske enote v mreži Mariborske knjižnice. Kot je prikazano v preglednici 4, je bil vpis novih članov v

Knjižnici Pobrežje v primerjavi z vpisi v Knjižnici Pekre v primerjanem obdobju večji za 161,7 %, v primerjavi z vpisi v Knjižnici Kamnica za 217 % in v primerjavi z vpisi v Knjižnici Tezno za 242,7 %.

Slika 3: Grafični prikaz primerjave relativne razlike prvega vpisa članov med kombiniranimi mestnimi enotami Mariborske knjižnice

Preglednica 4: Razlika indeksov prvega vpisa članov Mariborske Knjižnice glede na enoto vpisa

	Pe	Ka	Te
Indeks prvega vpisa Pb	212,8 %	212,8 %	212,8 %
Indeks prvega vpisa druge enote	51,1 %	-4,2 %	-29,9 %
Razlika	161,7 %	217,0 %	242,7 %

Na osnovi rezultatov raziskave smo lahko potrdili našo prvo hipotezo (H1), saj je bil vpis novih članov v Mariborsko knjižnico v Knjižnici Pobrežje po spremembi lokacije več kot 20 % večji glede na število novo vpisanih članov v primerljivih organizacijskih enotah v mreži Mariborske knjižnice.

Rezultati naše raziskave pritrjujejo pregledani literaturi in številnim opravljenim študijam primerov v svetu, ki navajajo, da se članstvo, posebej v prvem letu po selitvi knjižnice v trgovski center, močno poveča (Morris in Brown, 2004).

4.2 Obisk članov Mariborske knjižnice v primerjanih organizacijskih enotah

Z indeksno primerjavo obiska članov v mestnih kombiniranih enotah Mariborske knjižnice smo ugotovili, da se je v enajstmesečnem obdobju po selitvi obisk Knjižnice Pobrežje povečal za 34,6 % glede na primerjano enajstmesečno obdobje pred selitvijo. Pri kategoriji Mladi je bil obisk večji za 61,3 %, pri kategoriji Odrasli pa za 28,6 %.

V Knjižnici Kamnica in v Knjižnici Pekre se je obisk članov v primerjanem obdobju prav tako povečal, v Knjižnici Kamnica za 6,3 % in v Knjižnici Pekre za 4,7 %. Knjižnica Tezno je zabeležila majhen padec obiska v primerjanem obdobju, in sicer za 0,5 %. Absolutne vrednosti obiska članov Mariborske knjižnice po primerjanih organizacijskih enotah in kategoriji članov v raziskovalnem obdobju prikazujejo preglednice 5, 6 in 7, indeksi pa so prikazani na sliki 4.

Preglednica 5: Statistični izpisi absolutnih števil za izračun indeksa obiska v kombiniranih mestnih enotah Mariborske knjižnice (Mladi)

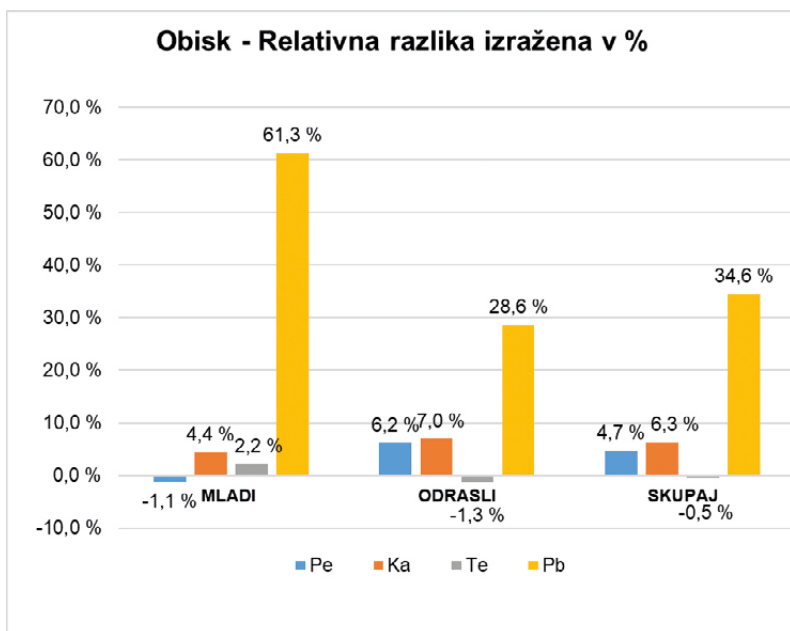
Obisk MLADI/Knjižnica	Pe	Ka	Te	Pb
1. 10. 2021 do 31. 8. 2022	1689	2714	4035	4056
1. 10. 2022 do 31. 8. 2023	1670	2834	4124	6544

Preglednica 6: Statistični izpisi absolutnih števil za izračun indeksa obiska v kombiniranih mestnih enotah Mariborske knjižnice (Odrasli)

Obisk ODRASLI/Knjižnica	Pe	Ka	Te	Pb
1. 10. 2021 do 31. 8. 2022	6322	6852	13.662	18.201
1. 10. 2022 do 31. 8. 2023	6717	7332	13.484	23.409

Preglednica 7: Statistični izpisi absolutnih števil za izračun indeksa obiska v kombiniranih mestnih enotah Mariborske knjižnice (Skupaj: Mladi + Odrasli)

Obisk SKUPAJ/Knjižnica	Pe	Ka	Te	Pb
1. 10. 2021 do 31. 8. 2022	8011	9566	17.697	22.257
1. 10. 2022 do 31. 8. 2023	8387	10.166	17.608	29.953

Slika 4: Grafična primerjava relativne razlike obiska med mestnimi kombiniranimi enotami Mariborske knjižnice

Kot je prikazano v preglednici 8, je bil obisk članov Mariborske knjižnice v Knjižnici Pobrežje v primerjavi z obiski članov v Knjižnici Pekre v primerjanem obdobju večji za 29,9 %, v primerjavi z obiski članov v Knjižnici Kamnica za 28,3 % in v primerjavi z obiski članov v Knjižnici Tezno za 35,1 %.

Preglednica 8: Razlika indeksov obiska članov Mariborske Knjižnice glede na organizacijsko enoto

	Pe	Ka	Te
Indeks obiska Pb	34,6 %	34,6 %	34,6 %
Indeks obiska druge enote	4,7 %	6,3 %	-0,5 %
Razlika	29,9 %	28,3 %	35,1 %

Na osnovi rezultatov raziskave smo lahko potrdili našo drugo hipotezo (H2), saj je bil obisk članov Mariborske knjižnice v Knjižnici Pobrežje po spremembi lokacije več kot 20 % večji glede na obisk članov v primerljivih organizacijskih enotah v mreži Mariborske knjižnice.

Analiza obiska pritrjuje avtorjem, ki izpostavljajo, da je ena izmed prednosti knjižnice v trgovskem centru tudi povečan obisk in uporaba knjižnice (Johnstone, 1999; Morris in Brown, 2004).

4.3 Percepcija in sprejetost umestitve knjižnice v trgovski center po mnenju vodje Knjižnice Pobrežje

Vodja Knjižnice Pobrežje je v intervjuju povedala, da jo je informacija o možnosti selitve knjižnice v trgovski center zelo presenetila. Znani so ji bili primeri takšnih umestitev po svetu, vendar pa je imela predstavo splošnih knjižnic v Sloveniji, ki naj bi bile umeščene v mirnejša okolja. Tudi pri pogovorih z uporabniki o selitvi je zaznala predvsem dvom in pomisleke, saj naj bi knjižnico dojemali kot miren in tih prostor s pridihom domačnosti in topline.

Vodja knjižnice je izpostavila, da so odzivi uporabnikov na umeščenost knjižnice v trgovski center po približno enajstih mesecih delovanja na novi lokaciji različni, prevladujejo pa pozitivni odzivi. Zaznala je, da kot največje prednosti uporabniki izpostavljajo brezplačno, dostopno, pokrito parkirišče, združevanje nakupov z obiskom knjižnice, bližino knjižnice njihovemu prebivališču ter večje, svetlejše in bolj zračne prostore. Glede starejših uporabnikov, ki so bili dolgoletni uporabniki že na stari lokaciji, pa meni, da nekateri pogrešajo »bolj intimen« prostor. Želeli naj bi malo več zasebnosti in pogovore s knjižničarji. Meni, da je to posledica spremembe narave dela na novi lokaciji, ki je bližje »trgovskemu pultnemu sistemu«. Skrbi jo, da se socialna vloga knjižnice na ta način zmanjšuje. Dostikrat je zaznala opazko, da je sedaj knjižnica »kot akvarij«. To opažanje pripisuje veliki prosojni stekleni površini, ki omogoča popoln vpogled v dogajanje v knjižnici in nekaterim povzroča neprijeten občutek izpostavljenosti. Ne glede na to pa poudarja, da so tudi starejši uporabniki knjižnico na novi lokaciji sprejeli in jo nadalje uporabljajo. Osebnost se ji zdi, da je knjižnica v trgovskem centru dostopnejša za uporabnike in bo omogočala razvoj dodatnih knjižničnih dejavnosti, da gre za dobro dopolnitev trgovske dejavnosti in da omogoča možnost povezovanja in sodelovanja, opaža združevanje nakupov z obiskom knjižnice, želi pa si nekaj več »intime« tako za zaposlene kot obiskovalce čitalnice.

Tudi predstavnike drugih poslovnih subjektov v trgovskem centru smo vprašali o njihovi uporabi knjižnice in sedanji percepciji umeščenosti. Nobeden od njih knjižnice ni uporabljal na stari lokaciji. Štirje so bili uporabniki drugih knjižnic oziroma enot, ki jih občasno še uporabljajo, trije od njih sedaj večinoma obiskujejo Knjižnico Pobrežje na novi lokaciji. Kot glavni razlog navajajo bližino, združevanje z nakupi (več stvari opravijo na enem mestu), obisk knjižnice »mimogrede«, dostopno parkirišče, bližino gostinskega lokala. Sedaj tudi večkrat uporabljajo knjižnico. Eden pa je izpostavil, da knjižnico uporablja, vendar na novi lokaciji le izjemoma. Knjižnico dojema kot nekaj zelo osebnega, kot »nek domač kraj, kjer se vedno znajdeš, kjer je mir in tišina, umirjenost, kjer se bralcu posvetijo, ga poznajo, mu znajo osebno svetovati«. In meni, da se pri takšni umestitvi v trgovski center ta moment izgubi, in se ne počuti dobro. Trije predstavniki

poslovnih subjektov knjižnice sploh ne uporabljajo, dva od njih pa sta ob pogovoru izrazila namen včlanitve. Kot razlog sta navedla priročnost sedanje lokacije, ena od njiju je izrazila veselje, da se bo na ta način lahko po porodniškem dopustu »hitreje vrnila med knjige«.

Šest predstavnikov poslovnih subjektov ni imelo z osebnega (uporabniškega) vidika nobenega pomisleka glede primernosti lokacije knjižnice v trgovskem centru, ne vidijo nobenih pomanjkljivosti. Izpostavljajo tudi namensko uporabo knjižnice, tako da kakšne posebne intime v knjižnici ne pričakujejo.

Na podlagi tematske analize intervjuja z vodjo Knjižnice Pobrežje naše tretje hipoteze (H3) nismo mogli v celoti potrditi. Vodja knjižnice namreč poleg številnih prednosti, ki naj bi jih v pogovorih navajali uporabniki, zaznava tudi pomisleke in dejavnike, ki uporabnike motijo.

4.4 Vpliv knjižnice na poslovanje poslovnih subjektov v trgovskem centru

Prvo informacijo o selitvi knjižnice v trgovski center in s tem v njihovo poslovno okolje so predstavniki trgovskih lokalov sprejeli zelo različno. Dvema se je to zdela izjemno dobra ideja in sta bila navdušena. V tej selitvi sta videla predvsem možnost večjega obiska centra zaradi knjižnice in s tem nove potencialne stranke. Trije so bili mnenja, da je bolje za center in zanje, da je lokal zaseden kot prazen, in niso imeli kakšnih posebnih pričakovanj. Enemu se je zdela ta umestitev »čudna«, eden pa ni verjel, »da je to sploh mogoče«, saj si knjižnico predstavlja kot »posebno kulturno dejavnost, ki ne spada v trgovski center«. Zanimivo je bilo razmišljanje predstavnika picerije: »Sprva sem imel stereotipno mišljenje, da knjižnica pa res ne sodi v trgovski center. Potem pa sem se zamislil. Vsi tudi stereotipno mislijo, da dobre pice ne moreš jesti v Mercatorju. Mi pa spadamo med najboljše picerije v Mariboru. Tako da sem pustil odprte možnosti.«

Intervjuvanki, ki prodajata v papirnici ter na stojnici z domačimi pekovskimi in kmetijskimi pridelki, sta zaznali povečan obisk in promet, odkar je knjižnica umeščena v trgovski center. Menita, da je povečan obisk neposredno povezan z odpiralnim časom knjižnice. Izpostavili sta primer, ko je bila knjižnica v soboto dopoldan izjemoma odprta in se je promet pri njih zelo povečal. Omenili sta, da se je s prihodom knjižnice v trgovski center vrnila »srednja generacija, družine z otroki«. »Nekaj časa se je v centru zelo poznalo, da je prisotna starejša generacija, v glavnem upokoјenci. V knjižnico pa so začele prihajati srednje generacije in otroci. In ti obiskovalci so postali naše nove stranke.« Predstavnica papirnice je opazila, da pridejo stranke iz knjižnice večkrat kaj skopirat ali natisnit, in kot

posebno zanimivost je navedla primer prodaje otroških knjig. »Ko smo spomladi imeli znižanje otroških knjig, so se prodale nenormalno hitro. Prej nikoli. Nekateri, ki hodijo v knjižnico, očitno tudi radi knjige kupijo.«

Predstavniki drugih dejavnosti (optika, živilska trgovina, kavarna, picerija) so navajali, da kakšne velike spremembe v obisku in prometu niso zaznali, saj imajo v glavnem svoje stalne stranke. »Nekaj pa prav gotovo.« Sedaj večkrat opazijo »kakšne nove obraze«, ki jih povežejo s knjižnico, saj prihajajo »s knjigami v roki«. »Zdaj večkrat opazim knjige na mizi.« »Zagotovo smo pridobili nekaj novih strank in vsaka nova stranka pomeni določen promet, direktno ali indirektno.« V trgovini za male živali niso zaznali nobenega vpliva knjižnice na njihovo poslovanje, ne beležijo novih strank, opazijo pa združevanje obiska knjižnice in njihove trgovine. »Pridejo s knjigami pod pazduho.«

Tudi vodja knjižnice je opazila, da uporabniki združujejo obisk knjižnice z obiskom drugih lokalov v centru. »Večkrat nas prosijo, če lahko še malo knjige pri nas pustijo, da skočijo v trgovino, in jih tako ne rabijo nositi s seboj. Ali pa v knjižnico pridejo kar z nakupovalnimi vozički.« Prav tako opaža, da včasih, v času pravljičnih ur, starši počakajo na otroke v bližnjem lokalu.

Štirje predstavniki poslovnih subjektov so ob zaključku intervjuja navedli, da se jim zdi umestitev knjižnice v trgovski center »dobra ideja« in da tudi njim prinaša »določene koristi«. Izpostavili so, da je dobro, da v trgovskem centru ni samo trgovska ali gostinska dejavnost, da je nekaj »drugačnega«. Eden je bil mnenja, da »boljše knjižnica kot pa prazen lokal«, drugi je dejal, da se mu zdi, ko se je navadil, zdi »čisto O. K.« in da je najpomembnejše, če je knjižnica s tem pridobila, en predstavnik pa je izrazil zelo pozitivno presenečenje. Ni si namreč mislil, da toliko ljudi obiskuje knjižnico, omenil je, da je knjižnica »simpatična poslovna soseda«.

Večina intervjuvanih predstavnikov poslovnih subjektov je povedala, da o namenskem sodelovanju s knjižnico prej še ni razmišljala, vsi pa so izrazili pripravljenost za sodelovanje in pogrešajo več dogajanja, dogodkov v knjižnici, katerim bi se lahko nato morda priključili. »Mogoče lahko povežemo našo dejavnost s knjigami ali pravljičami in recepti, pa doniramo kakšne naše izdelke«; »lahko sodelujemo ob kakšnih pogostitvah«; »ponudimo kakšne akcije s popusti«; »lahko pridemo kaj povedat o prehrani in negi živali ob kakšnih pravljičnih urah ali skupaj naredimo kakšno razstavo na hodnikih v centru, ko pri vas otroci ustvarjajo na temo živali«; »sodelovanje z azilnim domom«. V živilski trgovini so opazili, da so uporabniki knjižnice tudi nekateri njihovi zaposleni, in razmišljajo, da bi lahko vzpostavili kakšno interno sodelovanje s knjižnico za zaposlene. Predstavnica optike je o sodelovanju že veliko razmišljala, predvsem v smeri, da

»če nekdo ugotovi, da ne vidi več brati, smo mi pravi naslov«, in so seveda odprti za vse druge predloge sodelovanja.

Na podlagi vsebinske analize intervjujev z drugimi poslovnimi subjekti v trgovskem centru Mercator center Pobrežje naše četrte hipoteze (H4) nismo mogli v celoti potrditi. Dve predstavnici sta navedli, da sta opazili povečan promet, ki bi ga lahko pripisali umestitvi knjižnice v trgovski center, večina intervjuvancev pa meni, da je umestitev knjižnice na njihovo poslovanje morda vplivala posredno, predvsem s privabljanjem novih potencialnih strank v trgovski center. Ena predstavnica ni zaznala nikakršnega vpliva.

V celoti pa smo lahko potrdili našo peto hipotezo (H5). Vsi poslovni subjekti so izrazili naklonjenost umestitvi knjižnice v njihovo poslovno okolje in pripravljenost na sodelovanje v prihodnje.

5 Razprava in zaključki

Rezultati naše raziskave o uporabi knjižnice pritrjujejo pregledani strokovni literaturi, ki si je enotna, da ima lokacija pomemben vpliv na vpis v knjižnico in njeno obiskanost. Pričakovali smo porast obeh kazalnikov, saj so bili do aprila 2022 še prisotni kovidni ukrepi v knjižnicah (vstop v knjižnice s potrdilom PCT, nošenje mask, razkuževanje rok itn.) in je bil obisk manjši. Pa vendar nas je odstotkovna razlika, predvsem pri povečanem prvem vpisu članov Mariborske knjižnice v Knjižnici Pobrežje glede na vpis v drugih primerljivih organizacijskih enotah, izjemno pozitivno presenetila. Poleg lokacije, menimo, lahko tako velik porast prvega vpisa pripišemo navdušenju in radovednosti ob novostih, kar se litev v nove prostore prav gotovo je.

Po mnenju vodje Knjižnice Pobrežje je umeščenost knjižnice v trgovski center pri uporabnikih dobro sprejeta. Po začetnih dvomih naj bi prevladale praktične prednosti takšne umestitve, kot so brezplačno parkirišče in bližina doma uporabnikov. Vodja je mnenja, da je uporaba knjižnice pri uporabnikih pretežno namenska, zato vidi združevanje nakupov in obiska gostinskega lokala z obiskom knjižnice le kot dobrodošlega spremljevalca in dodano vrednost lokacije. Izpostavila je, da bi ob načrtovanju notranjega knjižničnega prostora v trgovskih centrih bilo dobrodošlo vzeti v obzir tudi uporabnike, za katere meni, da od knjižnice pričakujejo določeno stopnjo miru in intime. Na osnovi mnenja vodje razmišljamo, da se v takšnem spremenjenem delovnem okolju, kjer se priročnost, hitrost in ažurnost dostopa do knjižničnega gradiva izpostavljajo kot glavne prednosti knjižnice, knjižničarjeva vloga ne sme skrbeti na golo izposojo

gradiva. Osebna nota in pogovori z uporabniki, ki si tega želijo in to potrebujejo, morajo ostati del knjižničarskega poslanstva.

Poslovni subjekti na kolokaciji so knjižnico dobro sprejeli in opažajo določene poslovne koristi zaradi njene prisotnosti. Večina jih meni, da je trgovski center s prihodom knjižnice dobil nove obiskovalce, ki namensko obiskujejo knjižnico. Ugotavljamo, da bi bilo dobro izkoristiti pripravljenost za medsebojno sodelovanje, ki so jo izrazili vsi intervjuvani predstavniki, zaznati skupne točke ter izpeljati aktivnosti in dogodke, ki bodo v medsebojno korist sodelujočih.

Smiselno bi bilo ponoviti raziskavo o uporabi Knjižnice Pobrežje in o morebitnem vplivu umeščenosti Knjižnice Pobrežje v trgovski center na druge poslovne subjekte v daljšem časovnem obdobju. Koristno bi bilo narediti tudi raziskavo med uporabniki Knjižnice Pobrežje in preveriti njihovo percepcijo umeščenosti knjižnice v trgovski center. Podobne raziskave bi lahko zastavili na ravni primerljivih splošnih knjižnic v Sloveniji, ki delujejo v sklopu trgovskih centrov. Tako bi dobili boljši vpogled v to, v kakšnih okoljih v našem prostoru so takšne umestitve knjižnic dobrodošle in smiselne. Morebitni pozitivni gospodarski učinki umeščenosti knjižnice v trgovski center na druge poslovne subjekte v centru bi lahko bili dobro pogajalsko izhodišče za odločevalce, ki takšne umestitve organizacijskih enot splošnih knjižnic načrtujejo.

S selitvijo na novo lokacijo se je Knjižnica Pobrežje približala uporabnikom predvsem v duhu četrtega Ranganathanovega načela bibliotekarstva, ki pravi, da je treba čuvati čas bralca. S 1. septembrom 2023 se je Knjižnica Pobrežje uporabnikom približala še s časovno dostopnostjo. Odprta je vsak delovnik med 9. in 19. uro ter ob sobotah med 8. in 12. uro. Z velikim prirastom novih članov, z dobro lokacijsko in časovno dostopnostjo ter z naklonjenimi poslovnimi sosedi, ki so pripravljeni na različna sodelovanja, je Knjižnica Pobrežje dobila veliko priložnost in odgovornost, da nadgradi obstoječo knjižnično dejavnost. Dobrodošla bi bila širša analiza lokalnega okolja (družbeno dogajanje, delujoče organizacije, predvideni prostorski in naselitvenimi posegi) z vsemi pričakovanimi trendi, kar bi omogočilo še boljše načrtovanje in postavljanje prioritet knjižničnih vlog.

Zahvala

Zahvaljujem se sodelavcem Mariborske knjižnice, ki so me usmerjali pri raziskovanju, mi pomagali do podatkov in literature ter bili odprti za sodelovanje, pogovore in razreševanje dilem.

Navedeni viri

- Banjac, M. (2020). *Uvod v kvalitativne metode zbiranja podatkov: opazovanje, intervju in fokusna skupina*. Fakulteta za družbene vede, Založba FDV. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-4XI7N4N1/>
- Blankinship, D. G. (2005). Let's go to the mall: thinking outside the neighborhood branch, libraries in malls make for happy partnerships and patrons. *Library Journal*, 130(2), 44–47.
- Forsyth, E. (2006). Public Libraries in Shopping Centres: Retail therapy or social inclusion? *Australasian Public Libraries and Information Services*, 19(2), 76–84.
- IFLA/UNESCO Manifest o splošnih knjižnicah 2022. (2023). International Federation of Library Associations and Institutions. <https://anyflip.com/hqule/uytc/>
- Johnstone, L. (1999). Public libraries and shopping centres. *Australasian Public Libraries and Information Services*, 12(1), 25–30.
- Kluke, J. (2014). *The greatest good place: the role of the public library in the development of successful cities, and the relationship between public library contributions and planning policy*. Toronto Metropolitan University. <https://doi.org/10.32920/ryerson.14643696.v1>
- Koontz, C. in Gubbin, B. (ur.). (2010). *IFLA Public Library Service Guidelines*. De Gruyter. <https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/988/2/ifla-publication-series-147.pdf>
- Kozinc, Ž. (2007). *Vrata v vse čase: podobe splošnih knjižnic v Sloveniji*. Modrijan.
- Krmac, N. in Cencič, M. (2022). *Kvalitativno pedagoško raziskovanje: od ideje do podatkov*. Založba Univerze na Primorskem.
- Mariborska knjižnica. (2021). *Strateški načrt Mariborske knjižnice 2021–2025*. https://www.mb.sik.si/datoteke/Mariborska_knjiznica/Informacije_javnega_znacaja/STRATESKI_NACRT_MBK_21_25_ZADNJA_VERZIA_APRIL2022-popravljeno_oddelek%20za%20promocijo.pdf
- Mariborska knjižnica. (2023). *Letno poročilo 2022*. <https://knjiznica-mb.si/uploads/files/0%20nas/pomembni-dokumenti/letno-porocilo-mk-2022-zunanje.pdf>
- Mišić, E. (2022). *Indeksna števila in deflaciranje* [Splošno metodološko pojasnilo]. Statistični urad Republike Slovenije. https://www.stat.si/statweb/File/DocSysFile/10569/Splosno_MP_Indeksna_stevila.pdf.si
- Morris, A. in Brown, A. (2004). Siting of public libraries in retail centres: benefits and effects. *Library Management*, 25(3), 127–137. <https://doi.org/10.1108/01435120410522343>
- Novljan, S. (2003). Podoba knjižnice: iskanje identitete. V J. Ferlež in D. Legat (ur.), *Podoba knjižnic*, 119–126. Univerzitetna knjižnica Maribor.
- People places: a guide for public library buildings in New South Wales*. (2022). State Library of New South Wales. https://www.sl.nsw.gov.au/sites/default/files/people_places.pdf
- Resman, S., Špoljar, M. in Klemen, A. (2019). Izzivi pri načrtovanju knjižnične mreže splošnih knjižnic v mestnem okolju. *Knjižnica*, 63(1-2), 41–77. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-QPFZWKFV>

Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice (za obdobje 2018–2028). (2019). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

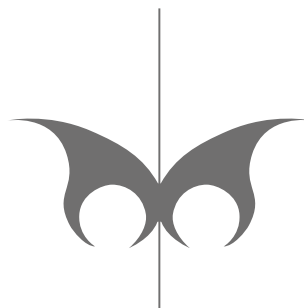
Vogrinčič Čepič, A. (2017). Knjižnica kot (tretji) prostor: družbeni učinki prostorskih praks. *Keria*, 19(1), 57–80. <https://doi.org/10.4312/keria.19.1.57-80>

Mateja Ogrizek

Mariborska knjižnica, Rotovški trg 2, 1000 Maribor
e-pošta: mateja.ogrizek@mb.sik.si

**ZVEZA BIBLIOTEKARSKIH
DRUŠTEV SLOVENIJE**

SLOVENIAN LIBRARY ASSOCIATION

Na podlagi Pravilnika o podeljevanju Goropevškovih priznanj in Goropevškovih listin (v nadaljevanju Pravilnik), sprejetega na občnem zboru Zveze bibliotekarskih društev Slovenije (v nadaljevanju Zveza) dne 13. maja 2016 objavlja Komisija za Goropevškova priznanja in Goropevškove listine (v nadaljevanju Komisija) naslednji

Razpis za podelitev Goropevškovih priznanj in Goropevškovih listin v letu 2024

Goropevškove nagrade so nagrade za izjemne uspehe na področju domoznanstva in kulturne dediščine, ki so širšega družbenega pomena in prispevajo k napredku domoznanske dejavnosti v knjižnicah.

Goropevškovo priznanje se podeli članom Sekcije za domoznanstvo in kulturno dediščino (v nadaljevanju Sekcija) pri Zvezi, ki so s svojim strokovnim odnosom in delom pomembno prispevali k razvoju domoznanske dejavnosti (v lokalnem okolju oziroma širše na regionalnem območju, v državi in mednarodnem okolju) ter h krepitvi ugleda domoznanske dejavnosti.

Goropevškova listina se podeli partnerjem, podpornikom, sponzorjem in donatorjem, ki s svojim delom spodbujajo in podpirajo delovanje Sekcije pri Zvezi in njenih članov oziroma imajo posebne zasluge za popularizacijo in napredek domoznanske dejavnosti.

Število Goropevškovih nagrad je omejeno. V razpisnem obdobju se podelita največ dve priznanji in dve listini.

Če ni ustreznih predlogov, se lahko podeli manjše število nagrad ali pa se nagrade sploh ne podelijo.

Goropevškovo priznanje lahko posameznik prejme le enkrat.

Goropevškovo listino lahko posameznik ali organizacija prejmeta večkrat.

Kandidati za prejem **Goropevškovega priznanja** morajo izpolnjevati najmanj dva od naslednjih kriterijev:

- prispevek kandidata k razvoju in prepoznavnosti domoznanstva, ki se izkazuje z njegovim uspešnim delom na področju vodenja in razvoja domoznanske dejavnosti, publiciranjem ter z drugimi oblikami promocije v lokalnem in širšem okolju;

- prispevek k razvoju teorije domoznanstva, ki se izkazuje z znanstvenimi in strokovnimi objavami v domači in tuji strokovni literaturi;
- prispevek kandidata h krepitvi ugleda domoznancev v strokovni in širši javnosti;
- prispevek kandidata k prenosu znanj in izkušenj na mlajše generacije domoznancev ter usposabljanje uporabnikov za uporabo domoznanskih virov;
- prispevek kandidata h krepitvi sodelovanja in povezovanja domoznancev, ki se izkazuje z organizacijo skupnih projektov in strokovnih srečanj;
- razvijanje sodelovanja s knjižnicami, muzeji, arhivi in drugimi organizacijami ter posamezniki na področju ohranjanja lokalne in nacionalne kulturne dediščine;
- uvajanje inovacij in izboljšav v domoznanski dejavnosti.

Predlogi za podelitev priznanja morajo izkazati delo in dosežke predlaganega nagrajenca v daljšem časovnem obdobju.

Kandidate za Goropevškovo priznanje lahko Komisiji predlagajo člani Sekcije pri Zvezi, knjižnice ter druge organizacije s področja knjižničarstva.

Predlagatelj poda predlog kandidata za nagrado na obrazcu, ki je priloga tega razpisa.

Goropevškova listina se podeli partnerjem, podpornikom, sponzorjem in donatorjem, ki s svojim delom spodbujajo in podpirajo delovanje Sekcije pri Zvezi. Prejemniki listine so lahko posamezniki in organizacije.

Komisija upošteva pri odločanju o izboru prejemnikov **Goropevškove listine** predloge za kandidate, ki izpolnjujejo najmanj enega od naslednjih kriterijev:

- večletno sponzoriranje delovanja Sekcije ali njenih posameznih akcij;
- sponzoriranje ali donatorstvo pri posameznih projektih s področja domoznanstva in kulturne dediščine, ki jih izvajajo knjižnice;
- posameznikom, ki so s svojim delovanjem prispevali k razvoju in uveljavljanju domoznanstva in ohranjanju kulturne dediščine ter delu Sekcije;
- posameznikom, ki so s svojim delovanjem prispevali k promociji domoznanske dejavnosti na lokalnem, državnem in mednarodnem področju;
- prispevek k razvoju domoznanstva, ki se izkazuje z uvajanjem inovacij in izboljšav v sodelovanju s knjižnicami;
- prispevek k izboljšanju pogojev za delovanje domoznanstva ter njegove prepoznavnosti v lokalnem okolju oziroma širše na regionalnem območju, v državi in mednarodnem okolju;
- večletno partnerstvo pri prizadevanju za boljšo prepoznavnost domoznanstva in kulturne dediščine v lokalnem okolju oziroma širše na regionalnem območju, v državi in mednarodnem okolju.

Kandidate za Goropevškove listine lahko Komisiji predlagajo člani Sekcije pri Zvezi, knjižnice ter druge organizacije s področja knjižničarstva.

Predlagatelj poda predlog kandidata za nagrado na obrazcu, ki je priloga tega razpisa.

Kandidati za Goropevškovo priznanje in Goropevškovo listino se ne morejo predlagati sami.

Nagrade se ne podeljujejo posthumno.

Član Komisije v času trajanja mandata ne more biti predlagan za Goropevškovo nagrado.

V primeru nejasnosti se smiselno uporabljajo določbe Pravilnika.

Predloge z vso potrebno dokumentacijo pošljite v zaprti kuverti z oznako »RAZ-PIS – GOROPEVŠKOVE NAGRADE 2024« najkasneje do 28. junija 2024 na naslov:

ZVEZA BIBLIOTEKARSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

Komisija za Goropevškova priznanja in Goropevškove listine

Srečko Maček, predsednik

Turjaška 1

1000 Ljubljana

Komisija za Goropevškova priznanja in Goropevškove listine si pridržuje pravico, da nepopolnih vlog ne obravnava. Komisija odloči o izbiri kandidatov v roku 30 delovnih dni po poteku razpisa, predsednik Komisije pa o izbiri obvesti Upravni odbor Zveze najkasneje 30 dni pred predvidenim datumom podelitve. Upravni odbor Zveze obvesti prejemnike o nagradah najmanj 15 dni pred izročitvijo le teh.

Goropevškove nagrade bodo podeljene predvidoma oktobra 2024.

Komisija za Goropevškova priznanja in Goropevškove listine

predsednik: Srečko Maček

Priloge:

- Predlog za Goropevškovo priznanje
- Predlog za Goropevškovo listino

KOMISIJA ZA GOROPEVŠKOVA PRIZNANJA IN GOROPEVŠKOVE LISTINE

KANDIDAT ZA GOROPEVŠKOVO PRIZNANJE

Goropevškovo priznanje se podeli članom Sekcije za domoznansko in kulturno dediščino pri Zvezi bibliotekarskih društev Slovenije, ki so s svojim strokovnim odnosom in delom pomembno prispevali k razvoju domoznanske dejavnosti (v lokalnem okolju oziroma širše na regionalnem območju, v državi in mednarodnem okolju) ter h krepitvi ugleda domoznanske dejavnosti.

Predlagatelj(-ica) (naziv in naslov):
Kandidat(-ka) (ime in priimek):
Zaposlen(-a) v/na (naziv organizacije):
Naslov organizacije:
Delovno mesto:
Stalni naslov kandidata:
Član(-ica) društva bibliotekarjev (naziv društva):
Od leta:
Plačana članarina za leto 2023 ☐ DA ☐ NE
Član(-ica) Sekcije za domoznanstvo in kulturno dediščino pri ZBDS od leta:
Kontaktne podatke predlagatelja: Telefon: faks: e-pošta:

Osebnosti podatki o kandidatu bodo uporabljeni za potrebe vodenja postopka izbora nagrajenca, in sicer v skladu z zakonodajo s področja varovanja osebnih podatkov.

SPREMNA DOKUMENTACIJA:

1. kratek življenjepis z opisom delovanja kandidata na področju domoznanstva in njegovo strokovno bibliografijo;
2. opis kandidatovih dosežkov z utemeljitvijo njegovega vpliva na lokalno oziroma širšo strokovno in družbeno javnost;
3. obrazložitev, iz katere je razvidno, v kolikšni meri kandidat ustreza razpisnim kriterijem (razvidno mora biti izpolnjevanje posameznih kriterijev).

Žig

Kraj in datum:

Podpis odgovorne osebe predlagatelja:

.....

.....

KOMISIJA ZA GOROPEVŠKOVA PRIZNANJA IN GOROPEVŠKOVE LISTINE

KANDIDAT ZA GOROPEVŠKOVO LISTINO – posameznik

Goropevškova listina se podeli partnerjem, podpornikom, sponzorjem in donatorjem, ki s svojim delom spodbujajo in podpirajo delovanje Sekcije pri Zvezi in njenih članov oziroma imajo posebne zasluge za popularizacijo in napredek domoznanske dejavnosti.

Predlagatelj(-ica) (naziv in naslov):
Kandidat(-ka) (ime in priimek):
Zaposlen(-a) v/na (naziv organizacije):
Naslov organizacije:
Delovno mesto:
Stalni naslov kandidata:
Kontaktne podatki: Telefon: faks: e-pošta:

Osebni podatki o kandidatu bodo uporabljeni za potrebe vodenja postopka izbora nagrajenca, in sicer v skladu z zakonodajo s področja varovanja osebnih podatkov.

SPREMNA DOKUMENTACIJA:

1. opis kandidata in dosežkov z utemeljitvijo njegovega vpliva na domoznansko dejavnost na lokalnem oziroma širšem strokovnem področju;
2. obrazložitev, iz katere je razvidno, v kolikšni meri kandidat ustreza razpisnim kriterijem (razvidno mora biti izpolnjevanje posameznih kriterijev).

Žig

Kraj in datum:

Podpis odgovorne osebe predlagatelja:

.....

.....

KOMISIJA ZA GOROPEVŠKOVA PRIZNANJA IN GOROPEVŠKOVE LISTINE

KANDIDAT ZA GOROPEVŠKOVO LISTINO – organizacija

Goropevškova listina se podeli društvom, partnerjem, podpornikom, sponzorjem in donatorjem, ki s svojim delom spodbujajo in podpirajo delovanje Sekcije pri Zvezi in njenih članov oziroma imajo posebne zasluge za popularizacijo ter napredek domoznanske dejavnosti.

Predlagatelj(-ica) (naziv in naslov):
Predlagani(-a) kandidat(-ka) – organizacija (uradni naziv):
Naslov organizacije:
Odgovorna oseba organizacije:
Organizacija je redni ali pridružen član Zveze bibliotekarskih društev Slovenije: ☐ DA ☐ NE
Kontaktne podatke: Telefon: faks: e-pošta:

SPREMNA DOKUMENTACIJA:

1. opis delovanja organizacije in dosežkov z utemeljitvijo njenega vpliva na domoznansko dejavnost na lokalnem oziroma širšem strokovnem področju, za ustanove opis delovanja ustanove;
2. obrazložitev, iz katere je razvidno, v kolikšni meri kandidat ustreza razpisnim kriterijem (razvidno mora biti izpolnjevanje posameznih kriterijev).

Žig

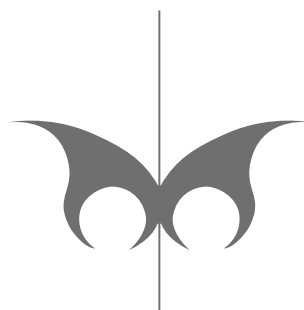
Kraj in datum:

Podpis odgovorne osebe predlagatelja:

.....

.....

IN MEMORIAM

In memoriam: Jože Kokole (8. 7. 1937–8. 8. 2023)

Melita Ambrožič, Ivan Kanič

UDK 929Kokole J.

DOI <https://doi.org/10.55741/knj.68.1.8>

Le mesec dni po tem, ko je naš stanovski kolega ter nekdanji sodelavec Centralne tehniške knjižnice Univerze v Ljubljani (CTK) in Narodne in univerzitetne knjižnice (NUK) mag. Jože Kokole v krogu prijateljev, živahen in dobre volje, praznoval 86. rojstni dan, nas je užalostila novica, da se je za vedno poslovil. Sodil je v krog tistih, ki so že v šestdesetih in sedemdesetih letih prejšnjega stoletja v slovenskem knjižničarstvu gradili temelje za avtomatizacijo poslovanja knjižnic in knjižničnega informacijskega sistema, njegovo ime je bilo tesno povezano tudi z vzpostavljanjem in delovanjem informacijsko-dokumentacijskih (INDOK) služb oziroma centrov ter gradnjo jugoslovanskega sistema znanstveno-tehničnih informacij (SZTI). Bil je (takrat še zaposlen v Centralni tehniški knjižnici Univerze v Ljubljani) prvi predsednik Komisije za avtomatizacijo in mehanizacijo v knjižnicah, ki je bila pri Društvu bibliotekarjev Slovenije ustanovljena že leta 1972, in slovenski predstavnik v Komisiji Zveze društev bibliotekarjev Jugoslavije za mehanizacijo in avtomatizacijo ter njen predsednik v letih 1974–1979. Aktivno je deloval tudi v Društvu dokumentalistov in informatorjev Slovenije (ustanovljenem leta 1964) in Društvu znanstvenih in tehniških prevajalcev Slovenije.

V delo stanovskega združenja, tj. Društvo bibliotekarjev Slovenije (DBS) oziroma kasneje Zvezo bibliotekarskih društev Slovenije (ZBDS), se je aktivno vključil leta 1972. V spominskem zborniku združenja je zapisal, da dokaj pozno, šele po okroglo osmih letih dela v knjižnici, a da se je od tedaj v življenje društva vključeval neprekinjeno, bodisi kot član, tudi vodja strokovnih komisij (za področja avtomatizacije knjižnic, klasifikacijo, knjižnični informacijski sistem, pospeševanje in študij bibliotekarstva) ali kot avtor prispevkov za strokovna srečanja (Kokole, 1997). Komisijo za avtomatizacijo in mehanizacijo je vodil celih 15 let (1972–1987). Ob prevzemu funkcije je bilo, kot navaja sam, področje uporabe

računalnikov v knjižnicah v domači strokovni literaturi povsem neobdelano, v praksi pa je že bilo zaslediti prve eksperimentalne instalacije (Kokole, 1997). In ravno omenjena komisija je bila pobudnica prvega strokovnega srečanja o uporabi računalnikov v knjižnicah in kasneje gonilna sila v prizadevanjih za informatizacijo knjižnic v Sloveniji.

Pomemben del njegove teoretične in raziskovalne dejavnosti se je nanašal na avtomatizacijo oziroma računalniško obdelavo knjižničnih katalogov in bibliografij, v svojih strokovnih prispevkih in s številnimi referati ter predavanji pa je slovenske knjižničarje seznanjal z dosežki in razvojem na področju uvajanja računalniške tehnologije v delo knjižnic po svetu. Aktiven je bil tudi v mednarodnem okolju. Kot udeleženec strokovnih srečanj ali sodelujoč v delovnih skupinah (IFLA, FID, ELAG) je spoznaval novosti in trende na področju informatizacije knjižnic oziroma informacijskih služb v najbolj razvitih knjižničarskih okoljih, v svojih referatih pa kolegom iz tujine prenašal izkušnje in izzive, s katerimi so se pri avtomatizaciji takrat srečevale slovenske oziroma jugoslovanske knjižnice. Bil je urednik, član uredniškega odbora, recenzent ali lektor več zbornikov, neizbrisen pečat je pustil tudi na področju bibliotekarske terminologije.

V uvodnem delu zbornika prvega jugoslovanskega srečanja o uporabi računalnikov v knjižnicah, ki je potekalo 8. in 9. februarja 1973 v Mariboru (1. jugoslovanski seminar o uporabi računalnikov v knjižnicah, 1973), in kjer so že bili predstavljeni rezultati prvih uspešnih poskusov uvajanja računalniške podpore v knjižnicah, je opozoril, da je čas za razmislek o celovitem uvajanju računalnikov na vsa področja knjižničnega poslovanja, tj. od nabave knjižničnih gradiv, njihove inventarizacije in celotne strokovne obdelave, izposoje gradiv in kontrole uporabnikov pa do diseminacije informacij in avtomatske obdelave podatkov v računovodskih, knjigovodskih in administrativnih delih. Kot izpostavlja Bahor (2005), so namreč bili »prvi poskusi avtomatizacije še vedno omejeni samo na eno področje uporabe, in sicer na obdelavo bibliografskih podatkov o primarnih virih s ciljem oblikovanja informacijskih gradiv, kot so razni sezname, bilteni z različnimi kazali, tezavri in katalogi«. Sistemsko razmišljanje Jožeta Kokoleta razberemo tudi iz njegovega poudarjanja pomena povezovanja knjižnic znotraj države in nujnosti njihovega vključevanja v mednarodne informacijske tokove.

Jože Kokole je bil rojen 8. 7. 1937 v Ljubljani. Leta 1961 je diplomiral na Filozofski fakulteti v Ljubljani iz angleškega in nemškega jezika s književnostjo. Magistrski študij je zaključil 18. 2. 1974 na Naravoslovno matematični fakulteti Univerze v Zagrebu z zaključnim delom *Problemi bibliografske kontrole doktorskih disertacij glede na bibliografijo doktorskih disertacij Univerze v Ljubljani* in pridobil naslov magister bibliotekarstva, dokumentacije in informacijskih znanosti. Njegov mentor je bil prof. dr. Božo Težak, ugleden strokovnjak s področja informatike in

dokumentalistike ter razvoja informacijskih znanosti v nekdanji skupni državi Jugoslaviji. Bil je ustanovitelj in vodja prvega podiplomskega študija bibliotekarske in informacijskih znanosti, vzpostavljenega leta 1961 v okviru omenjene zagrebške naravoslovno matematične fakultete, ter ustanovitelj in direktor Referalnega centra Univerze v Zagrebu, ki je začel delovati leta 1967. Dr. Težak je bil zahteven mentor, od mentorirancev je pričakoval teoretsko širino, interdisciplinarnost ter poglobljeno poznavanje informacijskih in komunikacijskih tokov v znanosti, hkrati pa učitelj, ki je pri njih spodbujal inovativnost in vizionarstvo. Svojega mentorja je Jože Kokole vedno omenjal z velikim spoštovanjem, in sicer kot strokovnjaka ter osebo, ki je pomembno vplivala na njegovo znanstveno razdovednost in utrditev prepričanja, da »je perspektiva razvoja knjižnic in knjižničarstva v kompleksni informatizaciji tega področja« (Kokole, 1979, str. 86).

V študijskem letu 1967/68 se je Jože Kokole kot štipendist Britanskega sveta 10 mesecev strokovno izpopolnjeval v Veliki Britaniji (Univerzitetni kolidž, London), kjer je opravil specializacijo v informatiki. Študijsko bivanje v Londonu je izkoristil tudi za spoznavanje organizacije in upravljanja univerzitetnih in specialnih knjižnic, s študijem različnih informacijskih služb in metod njihovega poslovanja pa je dobil vpogled v uvajanje avtomatizacije v britanske knjižnice in INDOK službe. Kasneje, ko je že bil sodelavec Narodne in univerzitetne knjižnice, se je izpopolnjeval tudi v Združenih državah Amerike, v največji knjižnici na svetu, tj. v Kongresni knjižnici v Washingtonu, ki je že v drugi polovici 20. stoletja bila vodilna ustanova pri uvajanju avtomatizacije v izdelavo knjižničnih katalogov.

Strokovni izpit za bibliotekarja je opravil 13. 6. 1966, naziv Višji raziskovalni sodelavec mu je podelil Svet Zavoda za varstvo pri delu 24. 6. 1974, strokovni naziv Višji bibliotekar specialist mu je priznala Komisija za priznavanje kvalifikacij bibliotekarske stroke 8. 10. 1975, naziv Bibliotekarski svetovalec pa 4. 11. 1982. Za delo *Bibliografska kontrola disertacij v Jugoslaviji* je leta 1977 prejel nagrado Kalanovega sklada, in sicer kot njegov prvi nagrajenec. Leta 1988 je prejel še Čopovo diplomo, ki predstavlja najvišje priznanje za izjemne uspehe na področju knjižničarstva, ki so širšega družbenega pomena in prispevajo k napredku knjižničarske stroke. Ob 70-letnici delovanja Centralne tehniške knjižnice Univerze v Ljubljani je leta 2019 prejel spominsko priznanje Častni član CTK.

Od leta 1964 do 1974 je bil Jože Kokole zaposlen v Centralni tehniški knjižnici Univerze v Ljubljani, knjižnici, ki je sodila med vodilne ustanove na področju avtomatizacije in uvajanja računalnikov v knjižnično informacijsko dejavnost. Zaupano mu je bilo vodenje INDOK oddelka za področje tehnike in naravoslovja, ki je pod njegovim vodstvom beležil hiter razvoj dejavnosti (dejavnost je sicer knjižnica vzpostavila že leta 1954, kmalu po začetku ravnateljavanja ing. Kajetana

Kavčiča). Znanja, ki jih je pridobil med izpopolnjevanjem v Veliki Britaniji, na podiplomskem študiju in z udeležbo na tečajih doma in v tujini, je uspešno udeležan v informacijsko dejavnost knjižnice (Majcen, 2020). Bil je pobudnik nakupa različnih sekundarnih in terciarnih informacijskih virov ter uvedbe signalnih informacij in selektivnega razširjanja informacij (SDI), s katerim je knjižnica obveščala uporabnike o najnovejši literaturi glede na njihove individualne informacijske potrebe. Že v začetku sedemdesetih let prejšnjega stoletja je knjižnica na primer pripravila računalniško obdelan centralni katalog serijskih publikacij s področja tehniških in prirodozlovnih ved v knjižnicah Slovenije (obdelava podatkov je potekala na računalniku IBM v podjetju Intertrade), leta 1973 pa nabavila mednarodno bibliografsko bazo podatkov na magnetnem traku COMPENDEX (Computerized Engineering Index, ZDA). Jože Kokole je izdelal tudi programsko in organizacijsko zasnovo republiškega INDOK centra za gradbeništvo pri Centralni tehniški knjižnici Univerze v Ljubljani, v soavtorstvu z Maro Šlajpah pa (leta 1972) programske osnove za gradnjo novega poslopja knjižnice.

V Narodni in univerzitetni knjižnici se je zaposlil 6. 12. 1976 kot vodja centralnega kataloga slovenskih knjižnic. Pod njegovim vodstvom je bila uresničena računalniška obdelava centralnega kataloga monografskih publikacij knjižnic v Sloveniji, priprava in objavljanje seznama tujih periodičnih publikacij v slovenskih knjižnicah ter prehod na računalniško obdelavo Slovenske bibliografije. Bil je vodja ali sodelavec pri več raziskovalnih nalogah, in sicer s področja vzpostavljanja INDOK centrov ter gradnje računalniško podprtega knjižničnega informacijskega sistema Slovenije in sistema znanstveno-tehničnega informiranja. Od 30. 6. 1998 do upokojitve (24. 7. 2000) je bil raziskovalec za področje normativne kontrole v Enoti za razvoj knjižničarstva pri Narodni in univerzitetni knjižnici.

V študijskih letih 1987/88 do 1990/91 je bil višji predavatelj informatike na t kratnem Oddelku za bibliotekarstvo na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani.

V knjižničarskih krogih je Jože Kokole sodil v skupino najbolj ustvarjalnih in tudi citiranih avtorjev, njegova osebna bibliografija obsega skoraj 160 enot (Hočevár, 2007). Njegove objave se nanašajo na področje informatike in dokumentalistike, avtomatizacije knjižnic, bibliografij in bibliografske kontrole, standardizacije bibliografskih opisov, računalniškega oblikovanja knjižničnih katalogov in drugih baz podatkov, INDOK centrov, znanstveno-tehničnega informiranja, koordinirane nabave tuje literature, referalne dejavnosti, online javno dostopnih katalogov, retrospektivne konverzije katalogov, uporabe referenčnega modela OSI za komunikacijo med računalniki v nehomogenih računalniško podprtih knjižničnih informacijskih mrežah, tehnologije optičnih diskov z laserskimi zapisi in bibliotekarske terminologije.

Začetki njegove strokovne kariere na področju bibliotekarstva so povezani z bibliografijo doktorskih disertacij. Leta 1966 je v reviji Knjižnica objavil prispevek *Doktorske disertacije obranjene v Sloveniji 1920–1965*, ki vključuje – kot navaja avtor – le najnujnejše bibliografske podatke o 653 uspešno obranjenih disertacijah. Obsežnejše delo, tj. *Bibliografija doktorskih disertacij Univerze v Ljubljani in drugih visokošolskih in znanstvenih ustanov v Sloveniji: 1920–1965*, je nastalo kot avtorjeva pisna naloga za strokovni izpit iz bibliotekarstva. Publikacija *Bibliografija disertacij univerze in drugih visokošolskih in znanstvenih ustanov v Ljubljani za obdobje 1920–1968* pa je bila objavljena leta 1969, ob petdesetletnici ljubljanske univerze. Munda (1970, str. 167) je ob njeni izdaji zapisal: »Tako urejena in s tolikimi kazali podprta bibliografija omogoča vsestransko, hitro in zanesljivo uporabo, k čemur pripomore še dobra grafična izvedba«. Jože Kokole je kot bibliografski urednik sodeloval pri izdaji 3. knjige univerzitetne bibliografije z naslovom *Biografije in bibliografije univerzitetnih učiteljev, znanstvenih delavcev in sodelavcev* (Univerze v Ljubljani), ki je zajela obdobje 1966–1976, nato pa kot bibliografski korektor za izdajo 4. knjige (zajela je obdobje 1977–1986), ki je bila že računalniško podprta. Zanj je izdelal smernice za pripravo gradiva in navodila za izpolnjevanje vhodnih obrazcev.

Zaradi širokega spektra poglobljenih znanj, dobrega poznavanje angleškega in nemškega jezika, izostrenega občutka za slovenski jezik in nesebične pripravljenosti pomagati in strokovno svetovati, se je uveljavil tudi kot sodelavec v mnogih jezikovnih projektih, strokovni prevajalec in terminolog. Pripravil je obsežen slovar izrazja v gimnastici in več prevodov na tem področju, za nas pa je seveda posebej pomemben njegov doprinos v krogu Bibliotekarske terminološke komisije, s katero je sodeloval celo desetletje. Nepogrešljivo je bilo njegovo poznavanje tradicionalne dokumentalistike in informatike pa seveda »paleoračunalništva« ter s tem povezane angleške in predvsem pogosto šele nastajajoče slovenske terminologije, kjer je bil njegov prispevek h gradivu za Bibliotekarski terminološki slovar in Angleško-slovenski slovar bibliotekarske terminologije največji. Ko se je umaknil, smo njegov nasvet seveda zelo pogrešali, čeprav se je še vedno z veseljem odzival na naše prošnje za pomoč ali nasvet.

Tudi po upokojitvi je ostal povezan s knjižničarsko stroko. Sodeloval je kot predavatelj na tečajih in izpraševalec pri bibliotekarskih izpitih, več let tudi kot »legendarni« predsednik izpitne komisije. Kot recenzent je bil vključen v delo uredništva revije Knjižnica. Rad se je udeleževal tudi srečanj skupine t. i. predračunalniških knjižničarjev, ki so bila priložnost za obujanje spominov na čase brez računalnikov, interneta in svetovnega spleta. Ob 100-letnici Eve Verone leta 2005 je imel na mednarodnem posvetu v Zagrebu kot nestor slovenskega in jugoslovanskega računalništva v knjižnicah prispevek *Pionirsko obdobje avtomatizacije knjižničnega poslovanja*, ki priča o tem, da sodi Jože Kokole v krog tistih, ki

so že pred več kot pol stoletja gradili temelje za razvoj sodobnega računalniško podprtega knjižničnega informacijskega sistema.

Jože Kokole pa ni le eden od najbolj znanih slovenskih bibliotekarjev, dokumentalistov in informatikov, bil je tudi odličen prevajalec, pa telovadec (svojo športno pot je začel kot član športnega društva Partizan Vič) in mednarodni gimnastični sodnik (sodil je na največjih mednarodnih tekmovanjih) ter avtor in prevajalec prispevkov s področja gimnastike. Ni odveč omeniti, da je bilo na svetovnem prvenstvu v orodni telovadbi leta 1970 v Ljubljani z njegovo pomočjo prvič uporabljeno računalniško spremljanje ocen in rezultatov (Čuk, 2023). Kot navaja Kern (2007), je Jože Kokole tudi po končani tekmovalni karieri ostal povezan z gimnastiko, leta 1972 je postal mednarodni sodnik, od leta 1985 do 1991 je bil predsednik strokovnega odbora pri Gimnastični zvezi Slovenije, na ljubljanskih prvenstvih pa vodja sodniškega zbora.

Spominjali se ga bomo ne le kot izjemnega strokovnjaka ampak tudi kot odličnega sodelavca, na katerega si se lahko vedno obrnil za nasvet, ko ti je zmanjkalo idej, znanj, podatkov ali strokovne literature. Jože je bil »živa enciklopedija«, da ne govorimo o njegovi dokumentaciji, skrbno urejeni v številnih registratorjih, pod katerimi so se upogibale police v njegovi pisarni, pa tudi tisti malce bolj »razpršeni« – v kupih dokumentov, ki so ležali na pisalni mizi in vse naokoli. A v svojem »organiziranem neredu« je bil popolnoma suveren. Če zelenega dokumenta ni našel takoj, te je poslal na kavico, ob vrnitvi pa si že ob vstopu v pisarno na njegovem obrazu razbral zadovoljen nasmešek, ki je bil znak, da njegov dokumentacijski sistem deluje. Včasih je potožil, da mu celo doma, v hiši, zmanjkuje prostora za številne knjige in dokumente, ki so se mu »nabrali«. In bil je dober kolega, prijatelj, iskriv sogovornik v razreševanju strokovnih vprašanj ter hudomušen udeleženec družabnih srečanj, vedno nasmejan in pripravljen na šaljiv način pomešati strokovno z zabavnim. Hvaležni smo mu za vse, kar nam je dal in delil z nami.

Kmalu po njegovem 86. rojstnem dnevu je bil z Jožetom Kokoletom posnet daljši videointervju (Kokole, 2023) o njegovi strokovni poti in prav ta spletna objava odvarja novo videoserijo, galerijo pomembnih ter vplivnih slovenskih bibliotekark in bibliotekarjev, ki jo pripravlja Zveza bibliotekarskih društev Slovenije z naslovom Znanilci bibliotekarske stroke.

Navedeni viri

Bahor, S. (2005). Začetki uvajanja avtomatizacije v NUK in v slovenske javne knjižnice. *Knjižnica*, 49(4), 7–28. <https://doi.org/10.55741/knj.49.4.14121>

Bahor, S. (2006). Uvajanje avtomatizacije v NUK in v slovenske javne knjižnice: vzpostavljane sistema referalne dejavnosti v Jugoslaviji (1974–1981). *Knjižnica*, 50(4), 7–31. <https://doi.org/10.55741/knj.50.4.14163>

Čuk, I. (2023). Jože Kokole (1937 – 2023). *Šport: revija za teoretična in praktična vprašanja športa*, 71(3-4), 94.

Hočevnar, M. (2007). Mag. Jože Kokole: osebna bibliografija. *Knjižnica*, 51(1), 175–191. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-B3INTO5Z>

Kanič, I. (7. 7. 2017). Jože Kokole – osemdesetletnik. *Bibliotekarska terminologija*. <http://terminologija.blogspot.com/2017/07/joze-kokole-osemdesetletnik.html>

Kanič, I. (2023). In memoriam: Jože Kokole. *Knjižničarske novice*. <https://knjiznicarske-novice.si/in-memorial-joze-kokole/>

Kern, J. (2007). *Boris Gregorka (1906–2001): diplomsko delo*. [J. Kern]. <https://www.fsp.uni-lj.si/COBISS/Diplome/Diploma22049180KernJure.pdf>

Kokole, J. (1997). Tri desetletja, tri obdobja v društvu in stroki. V M. Ambrožič (ur.), *50 let društvene dejavnosti: zbornik* (str. 84–93). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

Kokole, J. (2023). Znanilci bibliotekarske stroke: mag. Jože Kokole. [Video]. <https://youtu.be/SWw8iJjvwIM?si=JLBtxS1XzoEq1XJn>

Majcen, N. in Oberman Žnidarčič, M. (2020). Značilnosti razvoja in delovanja Centralne tehniške knjižnice Univerze v Ljubljani (1949–1991): uvajanje informacijske tehnologije in vpetost v mednarodno okolje. *Knjižnica*, 64(3-4), 123–147. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-Z8A2SYCI>

Munda, J. (1970). Jože Kokole: Bibliografija doktorskih disertacij Univerze in drugih visokošolskih in znanstvenih ustanov v Ljubljani 1920-1968. *Knjižnica*, 14(1-4), 166–187.

1. jugoslovanski seminar o uporabi računalnikov v knjižnicah : Maribor, 8.-9. februar 1973 : zbornik referatov (1973). Partizanska knjiga.

Melita Ambrožič

e-pošta: ambrozicmelita@gmail.com

Ivan Kanič

e-pošta: ivan.kanic@gmail.com

Osebna bibliografija mag. Jožeta Kokoleta za obdobje 1966–2018

Matjaž Hočevar, Boris Rifi

UDK 014.3:929Kokole J.

DOI <https://doi.org/10.55741/knj.68.1.9>

Uvodno pojasnilo avtorjev bibliografije

Osebna bibliografija mag. Jožeta Kokoleta je bila objavljena v Knjižnici 51 (2007) št. 1, str. 175-191, nastala je po pogovoru Matjaža Hočevarja z avtorjem del, mag. Jožetom Kokoletom. Bibliografski zapisi so bili navedeni v formatu ISBD z nekaterimi tehničnimi in vsebinskimi dopolnitvami. V pričujoči dopolnjeni bibliografiji so izpuščena polpublicirana dela, upoštevana pa so tudi izvedena dela. Vsi bibliografski zapisi so izdelani v sistemu COBISS, izpisani pa so v formatu ISO 690 z navedbo vseh avtorjev.

1966

1. LOGAR, Janez (urednik), KOKOLE, Jože (urednik od 1966 do 1976), RAMOVŠ, Anton (urednik), STANOVNIK, Branko (urednik, avtor povzetka), LOGAR-PLEŠKO, Alenka (področni urednik), PROSEN, Anton (področni urednik), DEBELJAK, Darja (področni urednik). *Biografije in bibliografije univerzitetnih učiteljev in sodelavcev*. Ljubljana: Univerza, 1957-<1999>. Zv. <1-5>. ISBN 961-90154-4-4. [COBISS.SI-ID 28677633]

2. KOKOLE, Jože. *Bibliografija doktorskih disertacij Univerze v Ljubljani in drugih visokošolskih in znanstvenih ustanov v Sloveniji : 1920 - 1965*. Ljubljana: [J. Kokolet], 1966. XXXV, 186 f. [COBISS.SI-ID 231874048]

3. KOKOLE, Jože. Doktorske disertacije obranjene v Sloveniji 1920-1965. *Knjižnica : revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti*. [Tiskana izd.]. 1966, leto 10, št. 1-4, str. 77-102. ISSN 0023-2424. [COBISS.SI-ID 104683008]

4. KOKOLE, Jože. *Naloga za zaključni izpit nadaljevalnega tečaja dokumentacije in informacije, Ljubljana, 10. 5. do 18. 6. 1966*. Ljubljana: [J. Kokole], 1966. 37 f. [COBISS.SI-ID 124547584]

1967

5. LUDVIK, Slavica (urednik), KOKOLE, Jože (urednik). *Univerzalna decimalna klasifikacija*. Slovenska skrajšana izd. Ljubljana: Centralna tehnična knjižnica, 1967. XIII, 139 str. Publ. FID, št. 406. [COBISS.SI-ID 24059905]

1968

6. KOKOLE, Jože. *Poročilo o desetmesečnem izpopolnjevanju v Veliki Britaniji*. samozaložba, 1968. [COBISS.SI-ID 6453509]

1969

7. KOKOLE, Jože. *Bibliografija doktorskih disertacij univerze in drugih visokošolskih in znanstvenih ustanov v Ljubljani 1920-1968*. Ljubljana: Univerza, 1969. 232 str. [COBISS.SI-ID 8388869]

8. KOKOLE, Jože. *Centralna tehniška knjižnica : CTK : vodnik po knjižnici*. Ljubljana: Centralna tehniška knjižnica, 1969. 48 str., [1] zganj. f. pril., ilustr. [COBISS.SI-ID 9208069]

9. KOKOLE, Jože. Disertacije iz matematike in fizike, obranjene na Univerzi v Ljubljani, 1919-1967. *Obzornik za matematiko in fiziko*. 1969, letn. 16, št. 1, str. 30-32. ISSN 0473-7466. [COBISS.SI-ID 182143491]

10. KOKOLE, Jože. Vloga Centralne tehniške knjižnice v Ljubljani v sistemu znanstvenih in tehničnih informacij v SR Sloveniji. V: *Dokumentacija Univerzitetne konference ZKS*. Ljubljana: Komite Univerzitetne konference ZKS, 1969. str. 81-88. [COBISS.SI-ID 182792963]

1970

11. LOGAR, Janez, KOKOLE, Jože (prevajalec), ZOR, Janez (prevajalec), PLENIČAR, Boža (avtor dodatnega besedila). *Uvod v bibliografijo*. Ljubljana: Narodna

in univerzitetna knjižnica, 1970. 282 str., ilustr. <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-PYDIV5F6>. [COBISS.SI-ID 6574849]

1971

12. KOKOLE, Jože. *Central Technical Library : CTK : guide to the library : English supplement*. Ljubljana: Centralna tehniška knjižnica, 1971. XVI str., ilustr. [COBISS.SI-ID 286982912]

1972

13. KOKOLE, Jože. *Programske in organizacijske osnove republiškega informacijsko dokumentacijskega (INDOK) centra za gradbeništvo pri CTK*. Ljubljana: CTK, 1972. V, 143 f., graf. prikazi. Raziskave. [COBISS.SI-ID 2210053]

14. ŠLAJPAH, Mara, KOKOLE, Jože. *Programske osnove za gradnjo novega poslopa Centralne tehniške knjižnice v Ljubljani na parceli med Tržaško cesto, Jamovo ulico, Lepim potom in Groharjevo ulico : 1. programske osnove*. Ljubljana: Centralna tehniška knjižnica, 1972. III f., 70 f., [9] f. pril. [COBISS.SI-ID 1920517]

1973

15. KOKOLE, Jože. Dipl. inž. Kajetan Kavčič. *Nova proizvodnja : strokovna revija za tehnična področja*. maj-jun. 1973, letn. 24, št. 3, str. 109-110, portret. ISSN 0029-5051. [COBISS.SI-ID 183743235]

16. MORTON, Leslie Thomas, KOKOLE, Jože (prevajalec). *Medicinske knjižnice v Veliki Britaniji : njihov razvoj in sedanje stanje. Knjižnica : revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti*. [Tiskana izd.]. 1973, letn. 17, št. 1/4, str. 113-120. ISSN 0023-2424. [COBISS.SI-ID 183853827]

17. KOKOLE, Jože. *Možnost formiranja informacijsko dokumentacijskega (INDOK) centra za specializirano področje (gradbeništvo) pri osrednji univerzitetni knjižnici : referat na Konferencija Tehnički i društveni aspekti informacija i komunikacija, Zagreb, 11., 12. i 13. oktobra 1973*. [COBISS.SI-ID 183939843]

18. KOKOLE, Jože. *Problemi bibliografske kontrole doktorskih disertacij glede na bibliografijo doktorskih disertacij Univerze v Ljubljani : magistrsko delo*. Zagreb:

[J. Kokole], 1973. 95 str., tabele. <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-T5MXQFEL>. [COBISS.SI-ID 105042688]

19. KOKOLE, Jože (urednik), PREMRL, Božidar (prevajalec), NINKOVIĆ, Stepan (prevajalec). *Zbornik referatov*. Ljubljana: Partizanska knjiga, Znanstveni tisk, 1973. 134, VIII str. [COBISS.SI-ID 1046277]

20. KOKOLE, Jože. Prvi seminar Zveze društev bibliotekarjev Jugoslavije o uporabi računalnikov v knjižnicah : Maribor, 8. in 9. februarja 1973. *Knjižnica : revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti*. [Tiskana izd.]. 1973, 17, št. 1/4, str. 93-96. ISSN 0023-2424. [COBISS.SI-ID 74104064]

21. KOKOLE, Jože. *Standardizirani bibliografski opis za obdelavo z računalnikom in mednarodni komunikacijski format zapisa bibliografskih podatkov na magnetnih trakovih [i.e. trakovih]*. [S.l.: s.n., 1973]. Str. 28-52. [COBISS.SI-ID 31339521]

22. KOKOLE, Jože. Standardizirani bibliografski opis za obdelavo z računalnikom in mednarodni komunikacijski format zapisa bibliografskih podatkov na magnetnih trakovih. V: KOKOLE, Jože (ur.). *Zbornik referatov*. Ljubljana: Partizanska knjiga, Znanstveni tisk, 1973. str. 28-52, ilustr. [COBISS.SI-ID 104296704]

23. KOKOLE, Jože, MATIJANIČ, Slavka (prevajalec). Standardizirani bibliografski opis za obradu pomoću računara i međunarodni komunikacijski oblik pisanja bibliografskih podataka na magnetnim trakama : (referat na Seminaru za upotrebu računara u bibliotekama, Maribor 8. i 9. II 1973). *Bibliotekarstvo : godišnjak Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*. 1973, god. 19, br. 1/2, str. 3-27, ilustr. ISSN 0006-1832. [COBISS.SI-ID 181701123]

24. KOKOLE, Jože. Standardizovani bibliografski opis za obradu računarom i medjunarodni komunikacioni format zapisa bibliografskih podataka na magnetnim trakama. V: KOKOLE, Jože (ur.). *Zbornik referata*. Ljubljana: Partizanska knjiga - Znanstveni tisk, 1973. str. 27-52, ilustr. [COBISS.SI-ID 181712131]

25. KOKOLE, Jože. *Vloga Centralne tehniške knjižnice (CTK) v Ljubljani v sistemu znanstveno tehničnih informacij v Sloveniji in perspektive njenega razvoja glede na načrtovano gradnjo novega knjižničnega posloppja : seminarska naloga za kolegij prof. dr. ing. B. Težaka: »Dokumentaciona i informaciona služba«*. Ljubljana: [J. Kokole], 1973. V, 49 f., [1] f. pril. [COBISS.SI-ID 124546560]

26. KOKOLE, Jože (urednik), PREMRL, Božidar (prevajalec), NINKOVIĆ, Stepan (prevajalec). *Zbornik referata*. Ljubljana: Partizanska knjiga - Znanstveni tisk, 1973. 137 str., [9] str. pril., ilustr. [COBISS.SI-ID 14240055]

1974

27. FUKUSHIMA, Sho, KOKOLE, Jože (prevajalec). Novi pogledi na preskok preko konja. *Trener, učitelj, vaditelj : strokovni športni bilten*. dec. 1974, letn. 10, št. 32, str. 3-10, ilustr. ISSN 0351-9651. [COBISS.SI-ID 183293187]

28. WIRSCHING, Edgar, KOKOLE, Jože (prevajalec). Poškodbe rok v športni gimnastiki. *Trener, učitelj, vaditelj : strokovni športni bilten*. dec. 1974, letn. 10, št. 32, str. 11-12. ISSN 0351-9651. [COBISS.SI-ID 183297027]

29. KOKOLE, Jože. SABIR - sistem avtomatske obdelave podatkov o literaturi iz onkologije : poročilo o predavanju gospe dr. M. Wolff-Terroine z Inštituta Gustave-Roussy iz Villejuifa pri Parizu. *Raziskovalec : strokovna revija o raziskovalni in inovacijski politiki*. sep. 1974, 4, št. 9, str. 405. ISSN 0351-0727. [COBISS.SI-ID 182484483]

30. KOKOLE, Jože. *Teze za organizacijo in razvoj INDOK službe Urbanističnega inštituta SRS*. Ljubljana: [J. Kokole], 1974. IV, 56 f., graf. prikazi. [COBISS.SI-ID 124544768]

31. KOKOLE, Jože. *Uvajanje avtomatizacije v knjižnice v SR Sloveniji*. Ljubljana: Društvo dokumentalistov in informatorjev Slovenije, 1974. 9 f., ilustr. RSS, CIX-L. [COBISS.SI-ID 13224197]

1975

32. KOKOLE, Jože. Možnost in smiselnost uporabe računalnika v knjižnicah v Sloveniji. V: *Strokovno posvetovanje in XXII. občni zbor Društva bibliotekarjev Slovenije, Portorož, 15.-17. oktobra 1975*. [Ljubljana: DBS, 1975]. 26 str. [COBISS.SI-ID 182822147]

33. WIEMANN, Klaus, KOKOLE, Jože (prevajalec). Plovni skok in povezano pre-vrat naprej. *Trener, učitelj, vaditelj : strokovni športni bilten*. apr. 1975, letn. 11, št. 8, str. 7-11, ilustr. ISSN 0351-9651. [COBISS.SI-ID 183309059]

34. SCHULZ, Dieter, KOKOLE, Jože (prevajalec). Skoki na trampolinu in vrhunska gimnastika. *Trener, učitelj, vaditelj : strokovni športni bilten*. dec. 1975, letn. 11, št. 31, str. 12-21, ilustr. ISSN 0351-9651. [COBISS.SI-ID 183325699]

35. KOKOLE, Jože. *Technical aspects : the referral file (file two) : contribution to the Report of the study team : chapter E*. [Ljubljana: J. Kokole, 1975?]. [86] f. loč. pag. [COBISS.SI-ID 124554752]

36. TIMMERMAN, Hans, KOKOLE, Jože (prevajalec). Tekmovalna gimnastika na gredi : prosti premet naprej z 2/1 obratom. *Trener, učitelj, vaditelj : strokovni športni bilten*. apr. 1975, letn. 11, št. 8, str. 12-13, ilustr. ISSN 0351-9651. [COBISS.SI-ID 183313667]

37. WIEMANN, Klaus, KOKOLE, Jože (prevajalec). Vizije prihodnosti : pregib z nogami naštudiran do kraja. *Trener, učitelj, vaditelj : strokovni športni bilten*. apr. 1975, letn. 11, št. 8, str. 3-6, ilustr. ISSN 0351-9651. [COBISS.SI-ID 183304707]

1976

38. KOKOLE, Jože. *Bibliografska kontrola disertacij v Jugoslaviji : zgodovinski pregled, stanje, predlogi za izboljšanje*. Ljubljana: [J. Kokole, 1976]. IV, 64 f. <https://www.zbds-zveza.si/wp-content/uploads/nagrade/Kokole.pdf>. [COBISS.SI-ID 231855104]

39. GÖHLER, Josef, KOKOLE, Jože (prevajalec). Biomehanika seskoka z dvovišinske bradlje. *Trener, učitelj, vaditelj : strokovni športni bilten*. dec. 1976, letn. 12, št. 3 [i. e. 19], str. 30-34, ilustr. ISSN 0351-9651. [COBISS.SI-ID 184155395]

40. GÖHLER, Josef, KOKOLE, Jože (prevajalec). Dvakrat o premetu z vijakom s krogov. *Trener, učitelj, vaditelj : strokovni športni bilten*. dec. 1976, letn. 12, št. 3 [i. e. 19], str. 28-29, ilustr. ISSN 0351-9651. [COBISS.SI-ID 184142083]

41. KOKOLE, Jože. *Organizacija specialnih knjižnic in INDOK*. Zavod za tehnično izobraževanje, [1976?]. [COBISS.SI-ID 3238149]

1977

42. KOKOLE, Jože. Automatska obrada centralnog kataloga monografskih publikacij u SR Sloveniji. V: STIPČEVIĆ, Aleksandar. *2. jugoslavensko savjetovanje o primjeni kompjutera u bibliotekama : Zagreb, 28-30 ožujka 1977*. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1977. str. 171-175. Izdanje hrvatskoga bibliotekarskog društva, 15. [COBISS.SI-ID 182804227]

43. KOKOLE, Jože. Avtomatizacija in informatika v knjižnicah SR Slovenije s posebnim ozirom na slovensko bibliografijo in centralno evidenco knjižnih fondov : predlog razvojnega programa. *Knjižnica : revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti*. [Tiskana izd.]. 21, št. 1/4 (1977), str. 33-51. ISSN 0023-2424. [COBISS.SI-ID 50464000]

44. KOKOLE, Jože, TUĐMAN, Miroslav. Komunikacijski formati strojnog zapisa bibliografskih podataka. V: STIPČEVIĆ, Aleksandar. *2. jugoslavensko savjetovanje o primjeni kompjutera u bibliotekama : Zagreb, 28-30 ožujka 1977*. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1977. str. 91-95. Izdanje hrvatskoga bibliotekarskog društva, 15. [COBISS.SI-ID 182806787]

45. KOKOLE, Jože. Predlozi za izgradnju automatizovane bibliotečno-informacione mreže u SR Sloveniji. V: STIPČEVIĆ, Aleksandar. *2. jugoslavensko savjetovanje o primjeni kompjutera u bibliotekama : Zagreb, 28-30 ožujka 1977*. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1977. str. 34-39. Izdanje hrvatskoga bibliotekarskog društva, 15. [COBISS.SI-ID 182801667]

46. KOKOLE, Jože. *RACUNALNINSKO OBLIKOVANI CENTRALNI KATALOG KNJIG*. Ljubljana: RSS, 1977. 100 str. [COBISS.SI-ID 12300032]

47. KOKOLE, Jože, MIRT-LEVOVNIK, Vera, ARMENI, Majda, BUDNAR, Matjaž, LUDVIK, Slavica, NADRAH, Ignacij, VESELKO, Maks. *Računalniško oblikovani centralni katalog knjig : raziskovalna naloga*. Ljubljana: Društvo dokumentalistov in informatorjev Slovenije, 1977. 100 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 1939717]

48. KOKOLE, Jože. *Računalniško oblikovanje centralni katalog knjig : raziskovalna naloga*. Ljubljana: Društvo dokumentalistov in informatorjev Slovenije, 1977. 100 f. [COBISS.SI-ID 19246593]

49. KOKOLE, Jože (urednik). *Seznam tujih periodičnih publikacij, ki jih prejema jo univerzne, znanstvene in specialne knjižnice v Sloveniji*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, 1977-1979. 3 zv. [COBISS.SI-ID 3355909]

1978

50. KOKOLE, Jože. Baza podataka o monografskim publikacijama u bibliotekama u SR Sloveniji: CKK-M/SRS : (automatizovani centralni katalog knjiga u SR Sloveniji). V: ŽIVKOVIĆ, Bogomila (ur.). *Automatizovani informacioni sistemi u nauci i tehnicima 11. i 12. maja 1978. god. : seminar*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, centar za naučne informacije i referalnu delatnost, 1978. str. 38-46, ilustr. [COBISS.SI-ID 181932803]

51. KOKOLE, Jože. Baza podataka o monografskim publikacijama u bibliotekama u SR Sloveniji: CKK-M/SRS : (avtomatizovani centralni katalog knjiga u SR Sloveniji). V: *Zbornik radova*. Beograd: Društvo za informatiku Srbije: Savez mašinskih i elektrotehničkih inženjera i tehničara Jugoslavije, 1978. str. 159-167, ilustr. [COBISS.SI-ID 181761539]

52. KOKOLE, Jože. *CKK - M: Centralna baza podatkov o monografskih publikacijah v knjižnicah v Sloveniji : referat k Zborniku Specializirani INDOK centri v SR Sloveniji, Ljubljana, Raziskovalna skupnost Slovenije in Društvo dokumentalistov in informatorjev Slovenije, 1978.* [COBISS.SI-ID 181659139]

53. KOKOLE, Jože, LEVOVNIK, Vera. Informacije iz moderniziranega centralnega kataloga monografskih publikacij. *Knjižnica : revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti.* [Tiskana izd.]. 22, št. 3/4 (1978), str. 211-228. ilustr. ISSN 0023-2424. [COBISS.SI-ID 50243584]

54. KOKOLE, Jože. Modernizacija centralnega kataloga monografskih publikacij z avtomatsko obdelavo podatkov. *Knjižnica : revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti.* [Tiskana izd.]. 22, št. 1/2 (1978), str. 43-54. ISSN 0023-2424. [COBISS.SI-ID 50142976]

1979

55. ŠTEBLAJ, Alojz, JARC, Valentin, JEKOVEC, Jože, KOGOVŠEK, Vili, KOKOLE, Jože. *Izdelava in preskus modela INDOK centra za transport : raziskovalna naloga.* Kranj: Visoka šola za organizacijo dela, 1979. V, 253 str. [COBISS.SI-ID 155675]

1980

56. KOKOLE, Jože. *Avtomatizacija knjižnične mreže v Sloveniji : poročilo o raziskovalni nalogi.* Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, 1980. 8, 12, 3 f. loč. pag. [COBISS.SI-ID 231856896]

1982

57. KOKOLE, Jože. 3. jugoslovansko posvetovanje o uporabi računalnika v knjižnicah : Ljubljana, 9.-11. novembra 1981. *Knjižnica : revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti.* [Tiskana izd.]. 1982, 26, št. 1/2, str. 81-87. ISSN 0023-2424. [COBISS.SI-ID 59635712]

58. KOKOLE, Jože. AOP i povezivanje biblioteka u bibliotečno-informacioni sistem : izveštaj o radu. V: MARTELANC, Tomo (ur.). 3. *jugoslovansko posvetovanje o uporabi računalnika v knjižnicah = 3. jugoslovensko savetovanje o primeni računara u bibliotekama : Ljubljana, 9.-11. november 1981.* Ljubljana: NUK, 1982. str. 147-148. [COBISS.SI-ID 182834435]

59. KOKOLE, Jože. Delež avtomatizacije pri razvoju knjižnično-informacijskega sistema v Sloveniji. *Knjižnica : revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti*. [Tiskana izd.]. 1982, 26, št. 1/2, str. 88-96. ISSN 0023-2424. [COBISS.SI-ID 59636992]

60. KOKOLE, Jože, PARDUBSKY, Alenka. II. shema avtomatizacije integriranega sistema znanstveno-strokovnih informacij v knjižnicah in INDOK centrih Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani : (osnutek). *Obvestila Republiške matične knjižnice*. 1982, št. 2, str. 12-17. ISSN 2820-395X. [COBISS.SI-ID 182812675]

61. KOKOLE, Jože. Koordinacija nabave tuje literature v SR Sloveniji in univerzalna dostopnost publikacij. V: *Strokovno posvetovanje Dograjevanje sistema znanstvenih in strokovnih informacij v SR Sloveniji, Ljubljana, 18.-19. novembra 1982*. Ljubljana: Društvo dokumentalistov in informatorjev Slovenije, [1983]. 7 str. [COBISS.SI-ID 104687360]

62. KOKOLE, Jože. Referalna dejavnost v SR Sloveniji. V: *Strokovno posvetovanje Dograjevanje sistema znanstvenih in strokovnih informacij v SR Sloveniji, Ljubljana, 18.-19. novembra 1982*. Ljubljana: Društvo dokumentalistov in informatorjev Slovenije, [1983]. 9 str. [COBISS.SI-ID 182880003]

63. KOKOLE, Jože, PARDUBSKY, Alenka. Uvajanje AOP in razvoj Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani kot nosilke knjižnično-informacijskega sistema v SR Sloveniji. V: MARTELANC, Tomo (ur.). *3. jugoslovansko posvetovanje o uporabi računalnika v knjižnicah = 3. jugoslovensko svetovanje o primeni računarja u bibliotekama : Ljubljana, 9.-11. november 1981*. Ljubljana: NUK, 1982. str. 103-109. [COBISS.SI-ID 104686592]

64. KOKOLE, Jože. Uvajanje avtomatizacije v knjižnice v SR Sloveniji. V: MARTELANC, Tomo (ur.). *3. jugoslovansko posvetovanje o uporabi računalnika v knjižnicah = 3. jugoslovensko svetovanje o primeni računarja u bibliotekama : Ljubljana, 9.-11. november 1981*. Ljubljana: NUK, 1982. str. 7-9. [COBISS.SI-ID 182826499]

1983

65. KOKOLE, Jože. Koordinacija nabavki strane literature u SR Sloveniji : referat na 2. jugoslavensko svetovanje biblioteka univerziteta u Jugoslaviji, Banja Luka, 6.-8. oktobar 1983. [COBISS.SI-ID 183934723]

66. KOKOLE, Jože. Seznam tujih periodičnih publikacij v knjižnicah Slovenije : 1982. *Raziskovalec : strokovna revija o raziskovalni in inovacijski politiki*. okt.-nov. 1983, 13, št. 10/11, str. 361-495. ISSN 0351-0727. [COBISS.SI-ID 181994755]

67. KOKOLE, Jože. *Uvajanje avtomatizacije v knjižnice v SR Sloveniji : stanje in perspektive* 1983. Ljubljana: [s. n., 1983]. 6 f. [COBISS.SI-ID 231851520]

1984

68. KOKOLE, Jože. *Modernizacija knjižnično-informacijskega sistema z računalniško obdelavo*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, 1984. 17 str., [17] f. pril. [COBISS.SI-ID 231852288]

69. WAGNER, Lidija, KOKOLE, Jože, JAKOPIN, Primož. Prehod na računalniško obdelavo slovenske bibliografije. *Knjižnica : revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti*. [Tiskana izd.]. 28, št. 1/2 (1984), str. 35-43. ISSN 0023-2424. [COBISS.SI-ID 49660416]

70. KOKOLE, Jože, ŽAGAR, Valerija. Seznam tujih periodičnih publikacij v knjižnicah Slovenije : dopolnitve za leto 1983. *Raziskovalec : strokovna revija o raziskovalni in inovacijski politiki*. 1984, 14, št. 3/4, str. 23-56. ISSN 0351-0727. [COBISS.SI-ID 183716611]

71. KOKOLE, Jože. Slovenski knjižnično-informacijski sistem in možnosti avtomatizacije. *Knjižnica : revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti*. [Tiskana izd.]. 28, št. 1/2 (1984), str. 10-15. ISSN 0023-2424. [COBISS.SI-ID 49173248]

1985

72. STERGAR, Miloš (prevajalec), KOKOLE, Jože (urednik). *Pravilnik za ocenjevanje vaj na tekmovanjih v moški športni gimnastiki na svetovnih prvenstvih, olimpijskih igrah, regionalnih, medkontinentalnih igrah in prvenstvih ter manifestacijah z mednarodno udeležbo*. Ljubljana: Gimnastična zveza Slovenije, 1985. 138 str. [COBISS.SI-ID 23722241]

73. KOKOLE, Jože. *Priprava vhodnih dokumentov za centralno bazo podatkov o monografskih publikacijah v SR Sloveniji : (CKK-M/SRS)*. Predelana in dopolnjena izd. navodil iz l. 1981. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, 1985. [27] f., pretežno tabele. [COBISS.SI-ID 231850496]

74. KOKOLE, Jože. *Problematika NUK*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, 1985. 12 f. [COBISS.SI-ID 231850752]

75. KOKOLE, Jože, ŽAGAR, Valerija, JAKOPIN, Primož, ALBERT, Saša. Seznam tujih periodičnih publikacij v knjižnicah Slovenije - 1984. *Raziskovalec : strokovna revija o raziskovalni in inovacijski politiki*. mar.-apr. 1985, 15, št. 3/4, str. 65-121. ISSN 0351-0727. [COBISS.SI-ID 181999875]

76. KOKOLE, Jože. Specialne knjižnice in sodobna informacijsko-komunikacijska tehnologija = Special libraries and information - communication technology [!]. V: ŠLAJPAH, Mara (ur.), OBLAK, Marija (ur.). *Vloga specialnih knjižnic pri pospeševanju družbenega in gospodarskega razvoja : program posvetovanja*. V Ljubljani: Centralna tehniška knjižnica Edvarda Kardelja, [1985?]. str. 43. ISBN 86-81017-01-2. [COBISS.SI-ID 104688896]

77. KORNHAUSER FRAZER, Aleksandra (glavni urednik), BENKOVIČ, Janez (tehnični urednik), KARDOS, Dragotin (tehnični urednik), ADAMIČ, Štefan (član uredniškega odbora), JARC, Valentin (član uredniškega odbora), JUSTIN, Borut (član uredniškega odbora), KOBE, Tomaž (član uredniškega odbora), KOKOLE, Jože (član uredniškega odbora), MIRT-LEVOVNIK, Vera (član uredniškega odbora), PUNGERČAR, Jože (član uredniškega odbora), JOVANOVIČ, Gojko (lektor), BREGAR, Bernard (grafični oblikovalec), CERAR, Igor (grafični oblikovalec). *Znanstveno in tehnično informiranje v Sloveniji*. 1. izd. Ljubljana: Poslovna skupnost za znanstveno in tehnično informiranje, 1985. 191 str. [COBISS.SI-ID 15048449]

1986

78. KOKOLE, Jože, SAPAČ, Irena, KOVAČEVIČ, Ljiljana, SKENDER, Dubravka. Analiza kompjutorizacije bibliotečno-informacijskih mreža u svijetu i situacija kod nas. V: PIŠTALO, Borivoje (ur.). *IV jugoslovensko savjetovanje o primjeni računara u bibliotekama, Sarajevo 9-11.4.1986*. Sarajevo: Narodna i univerzitetna biblioteka BiH, 1986. str. 37-64. ISBN 86-7267-001-9. [COBISS.SI-ID 158980]

79. KOKOLE, Jože, ŽAGAR, Valerija, JAKOPIN, Primož, ALBERT, Saša. Dopolnitve seznama tujih periodičnih publikacij v knjižnicah Slovenije za leto 1985. *Raziskovalec : strokovna revija o raziskovalni in inovacijski politiki*. apr. 1986, 16, št. 4, str. 145-182. ISSN 0351-0727. [COBISS.SI-ID 183711747]

80. ŠIRCELJ, Martina (intervjuvanec), MARTELANC, Tomo (intervjuvanec), FILO, Breda (intervjuvanec), KOKOLE, Jože (intervjuvanec), KRAMBERGER,

Darja (intervjuvanec), SEPE, Miša (intervjuvanec), KANIČ, Ivan (intervjuvanec), SAPAČ, Irena (intervjuvanec), KOBE, Tomaž (intervjuvanec), FORSTNERIČ, Franče (oseba, ki intervjuva). Knjižnice kot povezana mreža središč informacij in znanja : okrogla miza. *Delo*. [Tiskana izd.]. 23. okt. 1986, leto 28, št. 248, str. 4, portreti. ISSN 0350-7521. [COBISS.SI-ID 182270979]

81. KOKOLE, Jože. Komunikaciona tehnologija i savremeni sistemi omreživanja. V: PIŠTALO, Borivoje (ur.). *IV jugoslovensko savjetovanje o primjeni računara u bibliotekama, Sarajevo 9-11.4.1986*. Sarajevo: Narodna i univerzitetska biblioteka BiH, 1986. str. 207-217. ISBN 86-7267-001-9. [COBISS.SI-ID 40344577]

82. POPOVIČ, Mirko, KOKOLE, Jože, WAGNER, Lidija, KANIČ, Ivan, ŠIFRAR, Marija. *Razvoj sistemsko-povezovalne in bibliografsko-informacijske osnove KIS : tematski sklop : fazno poročilo o delu za leto 1986*. Ljubljana: Znanstveni inštitut FF, 1986. VI, 87 f. [COBISS.SI-ID 247038720]

83. POPOVIČ, Mirko, MARTELANC, Ana, ŠIRCELJ, Martina, KOKOLE, Jože. *Sistem univerznih knjižnic in specializiranih INDOK centrov : (1. faza) : [poročilo o delu za leto 1986]*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, 1986. 91 f., tabele. [COBISS.SI-ID 247237632]

84. KOKOLE, Jože. *Tehnološke in strokovno-sistemske osnove povezovanja knjižnic*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, 1986. II, 48 str. [COBISS.SI-ID 20704000]

85. KOKOLE, Jože. *UNIMARC in knjižničnoinformacijski sistem (KIS) v Sloveniji*. [Ljubljana: Strokovni svet za knjižničarstvo, 1986]. 5 f., [4] f. pril. [COBISS.SI-ID 231848192]

1987

86. KOKOLE, Jože. *Bibliografije univerzitetnih delavcev 1977-1986 : navodila za izpolnjevanje vhodnih obrazcev*. [Ljubljana: J. Kokole], 1987. 7 f., [21] f. pril. [COBISS.SI-ID 124550400]

87. KORNHAUSER FRAZER, Aleksandra, BENKOVIČ, Janez, KARDOŠ, Dragotin, JOZELJ, Sonja, OLBINA, Radojka, KMECL, Elizabeta, PERC, Cveta, JARC, Valentin, JUSTIN, Borut, ADAMIČ, Štefan, BJELOGRLIČ, Zaviša, KLEMENČIČ, Eva, ROŽIČ, Anamarija, LEVOVNIK, Vera, JEKOVEC, Jože, SUYER, Vaso, ZUPAN, Jure, KOBE, Tomaž, KOKOLE, Jože, MARINKO, Irena, ŽAGAR, Tatjana, SAPAČ, Irena, TOMŠE, Romana. *Program razvoja skupnih osnov znanstvenega in tehničnega*

informiranja (ZTI) : poročilo o delu v letu 1987 : šifra: A9-0644-777/87. Ljubljana: Poslovna skupnost za znanstveno in tehnično informiranje, 1987. XX, 265 str., graf. prikazi. [COBISS.SI-ID 908124]

88. KOKOLE, Jože. Računalniško podprta izdaja 4. knjige biografij in bibliografij univ. učiteljev, znanstvenih delavcev in sodelavcev. *Vestnik*. 1987, letn. 16, št. 4, str. 170-173. ISSN 0351-1049. [COBISS.SI-ID 183587587]

89. KOKOLE, Jože. Računalniško povezovanje in OSI model interkomuniciranja = Computer networking and OSI reference model. V: *Vloga specialnih knjižnic pri pospeševanju družbenega in gospodarskega razvoja : II. posvetovanje sekcije za specialne knjižnice Zveze bibliotekarskih društev Slovenije : Ljubljana, 9. in 10. november 1987 : [zbornik referatov]. V Ljubljani: Centralna tehniška knjižnica, 1987. str. 248-277, ilustr. ISBN 86-81017-01-2. [COBISS.SI-ID 104864000]*

90. ŠUMI, Nace, PLESNIČAR, Ljudmila, CURK, Iva, CEVC, Anica, KUHAR, Boris, KRNEL-UMEK, Duša, VIDOVIČ-MUHA, Ada, ŽARGI, Matija, HORVAT, Jasna, KOKOLE, Jože, UMEK, Ema. *Raziskave za varstvo in predstavitev kulturne dediščine*. Ljubljana: RSS, 1987. 1 zv. (loč. pag.). Raziskave za varstvo in predstavitev kulturne dediščine. [COBISS.SI-ID 19152128]

91. POPOVIČ, Mirko, KOKOLE, Jože, WAGNER, Lidija, KANIČ, Ivan, ŠIFRAR, Marija. *Razvoj sistemsko-povezovalne in bibliografsko-informacijske osnove KIS : tematski sklop : fazno poročilo o delu za leto 1987*. Ljubljana: Znanstveni inštitut FF, 1987. 16 f. [COBISS.SI-ID 140854531]

92. KOKOLE, Jože, ŽAGAR, Valerija, KRAMBERGER, Metka, JAKOPIN, Primož, ALBERT, Saša. Seznam tujih periodičnih publikacij v knjižnicah Slovenije - 1986. *Raziskovalec : strokovna revija o raziskovalni in inovacijski politiki*. mar.-apr. 1987, 17, št. 3/4, str. 25-158. ISSN 0351-0727. [COBISS.SI-ID 182603267]

93. KOKOLE, Jože. Smernice za pripravo gradiva za 4. knjigo biografij in bibliografij univ. učiteljev, znanstvenih delavcev in sodelavcev. *Vestnik*. 1987, letn. 16, št. 4, str. 153-169. ISSN 0351-1049. [COBISS.SI-ID 183580675]

94. KOKOLE, Jože. Sodobna tehnologija za prenos znanja. V: BAHOR, Stanislav (ur.). *Vloga knjižnic pri posredovanju znanja*. Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, 1987. 16 str. [COBISS.SI-ID 104862720]

95. KOKOLE, Jože. Tehnički aspekti opšte dostupnosti publikacija i informacija. V: KALAJLIEVA, Vera (ur.). *Edinaesetto sobranie na Sojuzot na društva na bibliotečnite rabotnici Jugoslavija, Ohrid, 24-26 april 1986*. Skopje: Sojuz na

društva na bibliotekarne rabotniki na Jugoslavija, 1987. str. 159-164. ISBN 86-7201-003-5. [COBISS.SI-ID 104861696]

1988

96. KOKOLE, Jože. Centralni katalog. V: JAVORNIK, Marjan (ur.), VOGLAR, Dušan (ur.), DERMASTIA, Alenka (ur.). *Enciklopedija Slovenije*. 1. natis. Ljubljana: Mladinska knjiga. 1988, [zv.] 2: ce-ed, str. 30. ISBN 86-11-14288-8, ISBN 86-11-14269-1, ISBN 86-11-14345-0, ISBN 86-11-14792-8, ISBN 86-11-15070-8, ISBN 86-11-15344-8, ISBN 86-11-15364-2, ISBN 86-11-15365-0, ISBN 86-11-15366-9, ISBN 86-11-15367-7. [COBISS.SI-ID 182315011]

97. KOKOLE, Jože. Dokumentalistika. V: JAVORNIK, Marjan (ur.), VOGLAR, Dušan (ur.), DERMASTIA, Alenka (ur.). *Enciklopedija Slovenije*. 1. natis. Ljubljana: Mladinska knjiga. 1988, [zv.] 2: ce-ed, str. 281-282. ISBN 86-11-14288-8, ISBN 86-11-14269-1, ISBN 86-11-14345-0, ISBN 86-11-14792-8, ISBN 86-11-15070-8, ISBN 86-11-15344-8, ISBN 86-11-15364-2, ISBN 86-11-15365-0, ISBN 86-11-15366-9, ISBN 86-11-15367-7. [COBISS.SI-ID 182313219]

98. MELAVC, Dane, BEVC, Milena, HARTMAN, Bruno, FILO, Breda, MARTELANC, Ana, POPOVIČ, Mirko, GRIČAR, Jože, ŽIŽMOND, Andrej, ŠIFRER, Marija, SAPAČ, Irena, KOKOLE, Jože, KOKOTEC-NOVAK, Majda, BREJC, Miha, DERGANČ, Marko, MANDELČ, Franc, DIVJAK, Sašo. *Dolgoročni razvoj visokega šolstva v SRS. Ekonomika visokega šolstva. Knjižničarstvo in znanstveno informiranje na univerzi. Sodoben informacijski sistem univerze*. Ljubljana: Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani, Univerza v Mariboru, Gospodarska zbornica Slovenije, 1988. 600 f. Materialni pogoji za delo Univerze. [COBISS.SI-ID 62865152]

99. KOKOLE, Jože, ŽAGAR, Valerija, KRAMBERGER, Metka, ALBERT, Saša. Dopolnitve seznama tujih periodičnih publikacij v knjižnicah Slovenije za leto 1987. *Raziskovalec : strokovna revija o raziskovalni in inovacijski politiki*. mar.-apr. 1988, 18, št. 3/4, str. 21-59. ISSN 0351-0727. [COBISS.SI-ID 182606083]

100. KOKOLE, Jože. *Implications of technological change for a developing country : referat na Information - knowledge - evolution / 44th FID congress, Helsinki, 28 August - 1 September 1988. Sekcija National and international information policies*. [COBISS.SI-ID 183943939]

101. KOKOLE, Jože. Knjižnica prihodnosti : seminar ELAG, Frankfurt na Majni, 1. do 3. aprila 1987. *Knjižnica : revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti*. [Tiskana izd.]. 32, št. 1/2 (1988), str. 143-145. ISSN 0023-2424. [COBISS.SI-ID 58388992]

102. KOKOLE, Jože. Odprti sistemi interkomuniciranja : predkonferenčni seminar Mednarodne federacije bibliotekarskih asociacij IFLA »Odprti sistemi interkomuniciranja; komunikacijska tehnologija za leto 1990«, London, 12. do 14. avgusta 1987. *Knjižnica : revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti*. [Tiskana izd.]. 32, št. 1/2 (1988), str. 140-142. ISSN 0023-2424. [COBISS.SI-ID 58359552]

103. POPOVIČ, Mirko, KOKOLE, Jože. *Razvoj sistemsko-povezovalne in bibliografsko-informacijske osnove KIS : tematski sklop : fazno poročilo o delu za leto 1988*. Ljubljana: Znanstveni inštitut FF, 1988. 19 f. [COBISS.SI-ID 243067648]

104. KOKOLE, Jože. Uporabniki in online javno dostopni katalog. *Knjižnica : revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti*. [Tiskana izd.]. 32, št. 3/4 (1988), str. 48-64. ISSN 0023-2424. [COBISS.SI-ID 47189760]

1989

105. KOBE, Tomaž, KOKOLE, Jože, WAGNER, Lidija. Automation activities in National and university library (NUK) in Ljubljana - progress report. V: WILLER, Mirna (ur.). *13th library systems seminar, Zagreb, April 26-28 1989*. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna biblioteka, 1989. str. 80-82. ISBN 86-7237-019-8. [COBISS.SI-ID 182685187]

106. KOKOLE, Jože. Izziv sedanjosti za prihodnost - razmišljanja o perspektivah knjižnic in knjižnične stroke. V: ŠLAJPAH, Mara (ur.). *CTK : 1949-1989 : 40 let dela za univerzo in gospodarstvo*. Ljubljana: Centralna tehniška knjižnica, 1989. (1989), str.157-164. ISBN 86-81017-03-9. [COBISS.SI-ID 17170176]

107. KOKOLE, Jože. Laserski zapisi za knjižnice sedanjosti in prihodnosti. *Knjižnica : revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti*. [Tiskana izd.]. 33, št.2 (1989), str. 5-41. ISSN 0023-2424. [COBISS.SI-ID 16663042]

108. STERGAR, Miloš (prevajalec), KOKOLE, Jože (urednik, avtor dodatnega besedila), ČUK, Ivan (tehnični urednik). *Pravilnik za ocenjevanje vaj na tekmovanjih v moški športni gimnastiki na svetovnih prvenstvih, olimpijskih igrah, regionalnih medkontinentalnih, kontinentalnih igrah in prvenstvih, manifestacijah z mednarodno udeležbo in mednarodnih tekmah*. Ljubljana: Gimnastična zveza Slovenije, 1989. 270 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 28537856]

109. WILLER, Mirna (urednik), SKENDER, Dubravka (recenzent), KOKOLE, Jože (recenzent), MAZIČ, Gordana (recenzent), URBAJS, Alojz (recenzent). *Priručnik*

za UNIMARC. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna biblioteka, 1989. 451 str. ISBN 86-7237-015-5. [COBISS.SI-ID 4951566]

110. POPOVIČ, Mirko, KOKOLE, Jože, WAGNER, Lidija, KANIČ, Ivan, SAPAČ, Irena, BAHOR, Stanislav, KOBÉ, Tomaž, RABZELJ, Zlatka, AMBROŽIČ, Melita, ČEŠNOVAR, Nada. *Razvoj sistemsko-povezovalne in bibliografsko-informacijske osnove KIS : tematski sklop : fazno poročilo o delu za leto 1989*. Ljubljana: Znanstveni inštitut FF, 1989. 17 f. [COBISS.SI-ID 247084288]

111. KOKOLE, Jože, ŽAGAR, Valerija, KRAMBERGER, Metka, JAKOPIN, Primož, ALBERT, Saša. Seznam tujih periodičnih publikacij v knjižnicah Slovenije - 1988. *Raziskovalec : strokovna revija o raziskovalni in inovacijski politiki*. mar.-apr. 1989, 19, št. 3/4, str. 33-171. ISSN 0351-0727. [COBISS.SI-ID 182619651]

112. KOKOLE, Jože. Uporabniki in online javno dostopni katalog. V: GAZVODA, Jelka (ur.). *Uporabniki in knjižnice : zbornik referatov 12. skupščine Zveze društev bibliotekarskih delavcev Jugoslavije, Bled, 21. - 23. april 1988*. Ljubljana: Zveza društev bibliotekarskih delavcev Jugoslavije, 1989. str. 127-135. ISBN 86-7265-006-9. [COBISS.SI-ID 20101890]

1990

113. KOKOLE, Jože. Čakamo, da se bo univerza jasneje opredelila do NUK : kakšna naj bo Narodna univerzitetna knjižnica?. *Delo*. [Tiskana izd.]. 28. mar. 1990, 32, št. 73, str. 7. ISSN 0350-7521. [COBISS.SI-ID 17506048]

114. KOKOLE, Jože, PINTAR, Emil Milan, KALIN, Tomaž, SPLICHAL, Slavko. Informatika. V: JAVORNIK, Marjan (ur.), VOGLAR, Dušan (ur.), DERMASTIA, Alenka (ur.). *Enciklopedija Slovenije*. 1. natis. Ljubljana: Mladinska knjiga. 1990, [zv.] 4: hac-kare, str. 148-150, ilustr. ISBN 86-11-14288-8, ISBN 86-11-14269-1, ISBN 86-11-14345-0, ISBN 86-11-14792-8, ISBN 86-11-15070-8, ISBN 86-11-15344-8, ISBN 86-11-15364-2, ISBN 86-11-15365-0, ISBN 86-11-15366-9, ISBN 86-11-15367-7. [COBISS.SI-ID 182417411]

115. ČUK, Ivan, KOKOLE, Jože. Nekateri vidiki nastopa tekmovalcev na SP 1989. V: ČUK, Ivan. *Strokovni priročnik : gimnastika 2000*. št. 5. Ljubljana: Gimnastična zveza Slovenije, 1990. str. 5-9. [COBISS.SI-ID 90545]

116. KOKOLE, Jože, KRAMBERGER, Metka, ŽAGAR, Valerija. Seznam tujih periodičnih publikacij v knjižnicah Slovenije : 1982-1989. *Raziskovalec : strokovna revija o raziskovalni in inovacijski politiki*. 1990, 20, št. 7/10, str. 1-236. ISSN 0351-0727. [COBISS.SI-ID 73407232]

117. KOKOLE, Jože. Standardi in sodobni knjižnični sistemi = Standards and present-day library systems. V: ŠLAJPAH, Mara (ur.). *Vloga specialnih knjižnic pri pospeševanju družbenega in gospodarskega razvoja : za vključevanje v Evropo*. V Ljubljani: Centralna tehniška knjižnica, 1990. str. 84-91. ISBN 86-81017-01-2. [COBISS.SI-ID 19838722]

1991

118. KOKOLE, Jože. Članek - primerjalna analiza z bibliografskega vidika : (Lidija Wagner, NUK, julij 1991, specialistična naloga). *Knjižničarske novice*. [Tiskana izd.]. 31. jul. 1991, 1, št. 7, str. 6-7. ISSN 0353-9237. [COBISS.SI-ID 279766528]

119. KOBÉ, Tomaž, KOKOLE, Jože. National and university library - NUK Ljubljana : progress report 1989. V: GOOSSENS, Paula (ur.). *14th Library Systems Seminar, Brussels, 7-8 May 1990*. Brussel: Koninklijke Bibliotheek Albert I; = Bruxelles: Bibliothèque Royale Albert 1er, 1991. str. 88-89. ISBN 90-6637-065-3. [COBISS.SI-ID 182494467]

120. KOKOLE, Jože, KOBÉ, Tomaž. National and university library - NUK Ljubljana : progress report 1990. V: SALO, Kaija (ur.), STEN, Liisa (ur.). *Database management systems*. Helsinki: Automation Unit of Finnish Research Libraries, 1991. str. 74-76. ISBN 951-45-5882-0. [COBISS.SI-ID 182678531]

121. KOKOLE, Jože. Težave z devizami oživljajo koordinacijo nabave inozemske literature. *Knjižničarske novice*. [Tiskana izd.]. 5. apr. 1991, 1, št. 4, str. 1-3. ISSN 0353-9237. [COBISS.SI-ID 279761920]

1992

122. KOKOLE, Jože. Informacija za vse in vsakogar = Information for everybody and anyone's needs. V: ŠLAJPAH, Mara (ur.). *Vloga specialnih knjižnic pri pospeševanju družbenega in gospodarskega razvoja : za vključevanje v Evropo. Strateška povezava specialnih knjižnic in managementa : zbornik referatov*. Ljubljana: Centralna tehniška knjižnica, 1992. str. 87-94. ISBN 86-81017-21-7. [COBISS.SI-ID 74718464]

123. KOKOLE, Jože. Levovnik-Mirt, Vera. V: JAVORNIK, Marjan (ur.), VOGLAR, Dušan (ur.), DERMASTIA, Alenka (ur.). *Enciklopedija Slovenije*. 1. natis. Ljubljana: Mladinska knjiga. 1992, [zv.] 6: krek-marij, str. 159. ISBN 86-11-14288-8, ISBN 86-11-14269-1, ISBN 86-11-14345-0, ISBN 86-11-14792-8, ISBN 86-11-15070-8, ISBN

86-11-15344-8, ISBN 86-11-15364-2, ISBN 86-11-15365-0, ISBN 86-11-15366-9, ISBN 86-11-15367-7. [COBISS.SI-ID 183860483]

1993

124. BERČIČ, Branko, DIMEC, Zlata, KANIČ, Ivan (avtor, urednik), KOKOLE, Jože, LEDER, Zvonka, UJČIČ, Majda, VESELKO, Maks, ZORE, Franci, MUNDA, Jože, GABROVŠEK HOMŠAK, Darja, KOBÉ, Tomaž, POPOVIČ, Mirko, RAJH, Bernard, SUHADOLNIK, Stane. *Alfabetarij bibliotekarskih terminov : delovno gradivo : [permutirano kazalo]*. Ljubljana: Bibliotekarska terminološka komisija, 1993. 2 zv. (526 f.). [COBISS.SI-ID 79891968]

125. KOKOLE, Jože (prevajalec), ČUK, Ivan (prevajalec). *Pravilnik za ocenjevanje vaj na tekmovanjih v moški športni gimnastiki na svetovnih prvenstvih, olimpijskih igrah, regionalnih, medkontinentalnih, kontinentalnih igrah in prvenstvih, manifestacijah z mednarodno udeležbo, mednarodnih in nacionalnih tekmah*. Ljubljana: Gimnastična zveza Slovenije, 1993. 127 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 36518400]

126. KOKOLE, Vera (avtor dodatnega besedila), KOKOLE, Jože (urednik). Prof. dr. Vladimir Kokole: Bibliografija del in objav. *Geografski vestnik : časopis za geografijo in sorodne vede*. [Tiskana izd.]. 65, (1993), str.161-181. ISSN 0350-3895. <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-WIDCO7LS>. [COBISS.SI-ID 40109312]

127. KOKOLE, Jože. Razvoj sistemsko-povezovalne in bibliografsko-informacijske osnove KIS. *Raziskovalec : strokovna revija o raziskovalni in inovacijski politiki*. jun. 1993, letn. 23, št. 1, str. 438-439. ISSN 0351-0727. [COBISS.SI-ID 182592003]

1994

128. KOKOLE, Jože. ELAG 1994. *Knjižničarske novice*. [Tiskana izd.]. 24. jun. 1994, 4, št. 6/7, str. 10-12. ISSN 0353-9237. [COBISS.SI-ID 279846656]

129. KOKOLE, Jože. Informatizacija knjižnic. *Raziskovalec : strokovna revija o raziskovalni in inovacijski politiki*. 24, št. 1 (1994) str. 47-57. ISSN 0351-0727. [COBISS.SI-ID 15755869]

130. KOKOLE, Jože. National and university library - NUK, Ljubljana : progress report 1993-1994. V: SIPOS, Márta (ur.). *Library services in an electronic environment*. Budapest: National Széchényi Library, 1994. str. 131-132. ISBN 963-200-345-4. [COBISS.SI-ID 182688003]

131. KOKOLE, Jože. Teoretični vidiki retrospektivne konverzije katalogov. *Knjižnica : revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti*. [Tiskana izd.]. 38, št. 3/4 (1994), str. 169-180. ISSN 0023-2424. [COBISS.SI-ID 45219840]

132. KOKOLE, Jože. Zasedanje Konzorcija evropskih raziskovalnih knjižnic CERL : Lizbona, 28. februar in 1. marec. *Knjižničarske novice*. [Tiskana izd.]. 16. mar. 1994, 4, št. 3, str. 13-16. ISSN 0353-9237. [COBISS.SI-ID 183519235]

1995

133. KOKOLE, Jože (prevajalec). UNESCO : manifest o splošnih knjižnicah : 1994. *Knjižničarske novice*. [Tiskana izd.]. 9. mar. 1995, 5, [št.] 3, priloga str. 1-3. ISSN 0353-9237. [COBISS.SI-ID 279883520]

134. AMBROŽIČ, Melita, KOKOLE, Jože. University of Ljubljana library system : Organizational aspects. *Libri*. 1995, leto 45, št. 3-4, str. 224-230. ISSN 0024-2667. [COBISS.SI-ID 103572224]

135. NOVLJAN, Silva, KOBE, Tomaž (prevajalec), KOKOLE, Jože (prevajalec). *Vam lahko pomagam? : splošnoizobraževalne knjižnice v letu 1994*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, 1995. 97 str., graf. prikazi, tabele. ISBN 961-6162-03-9. <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-SPYMCLTM>. [COBISS.SI-ID 53692928]

1996

136. KOKOLE, Jože. 4. konferenca »Mednarodnega društva za organizacijo znanja«. *Knjižničarske novice*. [Tiskana izd.]. 7. okt. 1996, 6, št. 10, str. 17-20. ISSN 0353-9237. [COBISS.SI-ID 183509507]

137. BERČIČ, Branko, DIMEC, Zlata, KANIČ, Ivan, KOKOLE, Jože, LEDER, Zvonka, MUNDA, Jože, UJČIČ, Majda, VESELKO, Maks, ZORE, Franci, GABROVŠEK HOMŠAK, Darja, KOBE, Tomaž, POPOVIČ, Mirko, RAJH, Bernard, SUHADOLNIK, Stane. *Bibliotekarski terminološki slovar : poskusni snopič*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, 1996. 84 str. ISBN 961-6162-07-1. [COBISS.SI-ID 57051136]

1997

138. BERČIČ, Branko, DIMEC, Zlata, KANIČ, Ivan (avtor, urednik), KOKOLE, Jože, LEDER, Zvonka, UJČIČ, Majda, VESELKO, Maks, ZORE, Franci, ZUPANIČ, Saša. *Alfabetarij bibliotekarskih terminov : delovno gradivo*. [2. izd.]. Ljubljana: Bibliotekarska terminološka komisija, 1997. 124 f. [COBISS.SI-ID 79893248]

139. KOKOLE, Jože. Mednarodna konferenca »Organizacija znanja za iskanje informacij« : (London, 16. - 18. junij 1997). *Knjižničarske novice*. [Tiskana izd.]. avg.-sep. 1997, 7, št. 7/8, str. 14-17. ISSN 0353-9237. [COBISS.SI-ID 183513347]

140. KOKOLE, Jože (prevajalec), ČUK, Ivan (prevajalec). *Pravilnik za ocenjevanje vaj na tekmovanjih v moški športni gimnastiki na svetovnih prvenstvih, olimpijskih igrah, regionalnih, medkontinentalnih, kontinentalnih igrah in prvenstvih, manifestacijah z mednarodno udeležbo, mednarodnih in nacionalnih tekmah*. Ljubljana: Gimnastična zveza Slovenije, 1997. 40 str., [127] str. pril., ilustr. [COBISS.SI-ID 71120640]

141. KOKOLE, Jože. Tri desetletja, tri obdobja v društvu in stroki. V: AMBROŽIČ, Melita (ur.). *50 let društvene dejavnosti : zbornik*. Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, 1997. str. 84-93. ISBN 961-90557-0-5. [COBISS.SI-ID 104868096]

1998

142. BERČIČ, Branko, DIMEC, Zlata, KANIČ, Ivan (avtor, urednik), KOKOLE, Jože, LEDER, Zvonka, UJČIČ, Majda, VESELKO, Maks, ZORE, Franci, ZUPANIČ, Saša. *Bibliotekarski terminološki slovar : delovno gradivo II*. Ljubljana: Bibliotekarska terminološka komisija, 1998. 108 f. [COBISS.SI-ID 104269056]

143. BERČIČ, Branko, DIMEC, Zlata, KANIČ, Ivan (avtor, urednik), KOKOLE, Jože, LEDER, Zvonka, UJČIČ, Majda, VESELKO, Maks, ZORE, Franci, ZUPANIČ, Saša. *Bibliotekarsko terminološko gradivo : izpisovanje strokovnih besedil : delovno gradivo*. Ljubljana: Bibliotekarska terminološka komisija, cop. 1998. 1 CD-ROM. [COBISS.SI-ID 97486336]

144. KOKOLE, Jože. *Osnove informacijsko dokumentacijske dejavnosti*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, 1998. 50 [i. e. 52] f. [COBISS.SI-ID 232155904]

145. *Poročilo o delu*. KOKOLE, Jože (urednik 1995-1998). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, 1974-2002. ISSN 1318-671X. [COBISS.SI-ID 17817095]

146. UJČIČ, Majda (prevajalec), KOKOLE, Jože (prevajalec), DIMEC, Zlata (urednik). *Smernice za normativne in napoltilne vpise*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, 1998. IX, 27 str. ISBN 961-6162-33-0. [COBISS.SI-ID 78002688]

1999

147. BERČIČ, Branko, DIMEC, Zlata, KANIČ, Ivan (avtor, urednik), KOKOLE, Jože, LEDER, Zvonka, UJČIČ, Majda, VESELKO, Maks, VILAR, Polona. *Alfabetarij bibliotekarskih terminov : delovno gradivo*. [3. dopolnjena izd.]. Ljubljana: Bibliotekarska terminološka komisija, 1999. 162 f. [COBISS.SI-ID 304413952]

148. KOKOLE, Jože. Društvo dokumentalistov in informatorjev Slovenije - DDIS : kronika 1964 - 1991. *Knjižničarske novice*. [Tiskana izd.]. feb. 1999, 9, [št.] 2, str. 12-14. ISSN 0353-9237. [COBISS.SI-ID 279719936]

2000

149. LUKAN, Walter, KOKOLE, Jože (prevajalec), BRATUŠ, Lucijan (fotograf). *Jernej Kopitar, (1780-1844) in evropska znanost v zrcalu njegove zasebne knjižnice : vodnik po razstavi : Mestna galerija, Ljubljana, 13. januar - 31. marec 2000*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, 2000. 69, 73 str., ilustr. ISBN 961-6162-51-9. <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-HB5MYT67>. [COBISS.SI-ID 105348096]

150. KOKOLE, Jože. Presentation of equivalents in bi- and multilingual dictionaries = Predstavitev ustreznih v dvojezičnih in večjezičnih slovarjih. V: KANIČ, Ivan (ur.). *Abstracts*. International Conference Dictionaries of Library Terminology: Selection, arrangement and presentation of lexicographic material, Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana, Slovenija, September 28-29, 2000. [Ljubljana]: National and University Library, [2000]. str. 12. [COBISS.SI-ID 182784771]

2001

151. GSPAN-PRAŠELJ, Nada, FABIAN, Bernhard (urednik), JAKAC-BIZJAK, Vilenska (urednik), KOBE, Tomaž (prevajalec), KOKOLE, Jože (prevajalec v 9. zv.). *Handbuch deutscher historischer Buchbestände in Europa : eine Übersicht über Sammlungen in ausgewählten Bibliotheken*. Hildesheim; Zürich; New York: Olms-Weidmann, 1997-<2001>. Zv. <1-12>, zvd. ISBN 3-487-10353-2, ISBN 3-487-10354-0, ISBN 3-487-10355-9, ISBN 3-487-10356-7, ISBN 3-487-10357-5, ISBN 3-487-10358-3,

ISBN 3-487-10359-1, ISBN 3-487-10360-5, ISBN 3-487-10361-3, ISBN 3-487-10364-8, ISBN 3-487-10365-6, ISBN 3-487-10362-1, ISBN 3-487-10363-X, ISBN 3-487-10366-4, ISBN 3-487-10367-2. [COBISS.SI-ID 98118656]

2002

152. BOLKOVIČ, Toni, ČUK, Ivan, KOKOLE, Jože, KOVAČ, Marjeta, NOVAK, Doljana, PINTER, Stanislav (recenzent), PISTOTNIK, Borut (recenzent), ČUK, Ivan (urednik, fotograf). *Izrazoslovje v gimnastiki. Del 1, Osnovni položaji in gibanja*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport, Inštitut za kineziologijo, 2002. 105 str., ilustr. ISBN 961-6405-27-6. [COBISS.SI-ID 121792000]

2003

153. KOKOLE, Jože. Miloš Stergar : 1910-2003. *Delo*. [Tiskana izd.]. 30. apr. 2003, leto 45, št. 99, str. 17, portret. ISSN 0350-7521. [COBISS.SI-ID 124267776]

2004

154. *Anglo-ameriška katalogizacijska pravila : druga izdaja, revizija iz leta 2002*. ŠERCAR, Tvrtko (prevajalec), KOKOLE, Jože (lektor), SENICA, Andrej (grafični oblikovalec), ZALOKAR, Matjaž (drugo). Maribor: IZUM, 2004-. ISBN 961-6133-17-9. [COBISS.SI-ID 1882389]

2005

155. KOKOLE, Jože. Pionirsko doba automatizacije knjižničnih kataloga. V: *Radni materijali = Working papers*. Zagreb: [s. n.], 2005. str. 12-15. [COBISS.SI-ID 182442499]

2007

156. KOKOLE, Jože. Pionirsko doba automatizacije knjižničnih kataloga. V: WIL-
LER, Mirna (ur.), BARBARIĆ, Ana (ur.). *Zbornik radova = Proceedings*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo = Croatian Library Association, 2007. str. 19-30. Izdanja Hrvatskoga knjižničarskog društva, knj. 39. ISBN 978-953-6001-39-2. [COBISS.SI-ID 182440195]

157. KOKOLE, Jože. Razmišljanja o prispevku društva k razvoju knjižničarstva v Sloveniji. V: STOPAR, Karmen (ur.). *60 let strokovnega združenja slovenskih knjižničarjev : spominski zbornik*. Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, 2007. str. 31-40, ilustr. ISBN 978-961-6683-02-9. [COBISS.SI-ID 236102912]

2008

158. ČUK, Ivan (avtor, fotograf), BOLKOVIČ, Toni, KOKOLE, Jože, KOVAČ, Marjeta, NOVAK, Doljana, NADAREVIČ, Fadil, TABAKOVIČ, Muhamed, ATIKOVIČ, Almir, ČUK, Ivan (urednik), HMJELOVJEC, Ivan (recenzent), RAĐO, Izet (recenzent), MIKIĆ, Branimir (recenzent). *Terminologija u gimnastici. Dio 1 : (osnovni položaji i pokreti)*. Sarajevo: Fakultet sporta i tjelesnog odgoja; Tuzla: PrintCom, 2008. 94 str., ilustr. ISBN 978-9958-606-36-6. [COBISS.SI-ID 16509190]

2018

159. ČUK, Ivan (avtor, fotograf, urednik), BOLKOVIČ, Toni (avtor, ilustrator), KOKOLE, Jože, KOVAČ, Marjeta, NOVAK, Doljana, ŠIBANC, Karmen (avtor, fotograf), PAJEK, Maja (avtor, fotograf), PISTOTNIK, Borut (recenzent), PINTER, Stanislav (recenzent). *Izrazoslovje pri telovadbi*. Ljubljana: Fakulteta za šport, 2018. 156 str., ilustr. ISBN 978-961-6843-85-0. [COBISS.SI-ID 295380992]

Matjaž Hočevar

e-pošta: mmhocevar66@gmail.com

Boris Rífl

Narodna in univerzitetna knjižnica, Turjaška 1, 1000 Ljubljana
e-pošta: boris.rifl@nuk.uni-lj.si

LIBRARY. Journal of Library and Information Science

Volume 68, Number 1 (2024)

UDK 02

ISSN 0023-2424 (print edition)

ISSN 1581-7903 (electronic edition)

Founded by: Slovenian Library Association

Published by: Slovenian Library Association and University of Ljubljana Press

For the Publisher: Damjana Vovk, president of the Slovenian Library Association and dr. Gregor Majdič, the Rector of the University of Ljubljana

Issued by: Slovenian Library Association and Ljubljana University Press, Faculty of Arts

For the issuer: Damjana Vovk, president of the Slovenian Library Association and dr. Mojca Schlamberger Brezar, Dean of the Faculty of Arts

Editor: Polona Vilar, PhD

Technical editor: Mojca Preglau

Editorial Board: Melita Ambrožič, PhD, Branka Badovinac, M.A., Doris Dekleva Smrekar, PhD, Romana Fekonja, Dunja Legat, M.A., Sabina Fras Popovič, PhD, Jan Pisanski, PhD

International Editorial Board: Boris Bosančić, PhD, Sveučilište J. J. Strossmayerja u Osijeku (Hrvaška), Wolfram Horstmann, PhD, Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek, Göttingen (Nemčija), Sofija Klarin Zadravec, PhD, Nacionalna i sveučilišna knjižnica (Hrvaška), Günter Mühlberger, PhD, Leopold-Franzens-Universität Innsbruck (Avstrija), Kornelija Petr Balog, PhD, Sveučilište J. J. Strossmayerja u Osijeku (Hrvaška), Abigail Potter, M.A., Library of Congress (ZDA), Jurgita Rudžionienė, PhD, Univerza v Vilniusu (Litva), David Bawden, PhD, City, University of London (Združeno kraljestvo), Drahomira Cupar, PhD, Sveučilište u Zadru (Hrvaška), Jasmina Ninkov, Biblioteka grada Beograda (Srbija)

Editorial Advisory Council: Polonca Kavčič (Chair), Marijana Abe, Jerneja Ferlež, PhD, Branka Kerec Prekošek, Tanja Merčun Kariž, PhD

Slovene language editing: Anja Muhvič

English language editing and translations of English: Lea Greenberg

Translations of Croatian: Polona Vilar, PhD

Croatian language editing: Renata Petrušić

Fee for print-on-demand issue: 33 EUR (only entire volume is printed).

For members of regional library associations and LIS related institutions print fee is included in the annual membership fee of the Slovenian Library Association.

Editorial office address: Revija Knjižnica, Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, Turjaška 1, SI 1000 Ljubljana, Slovenija

E-mail: revija.knjiznica@zbds-zveza.si

Official web page: <https://journals.uni-lj.si/knjiznica>

Cover design: Miha Golob

Logo design: Zdravko Vatovec

Designed by: Grafični atelje Visočnik

Printed by: Dravski tisk

Print run: 500 copies

The journal is published with the support of: Ministry of Culture, Slovenian Research and Innovation Agency, members of regional library associations and Slovenian Library Association

Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0)